

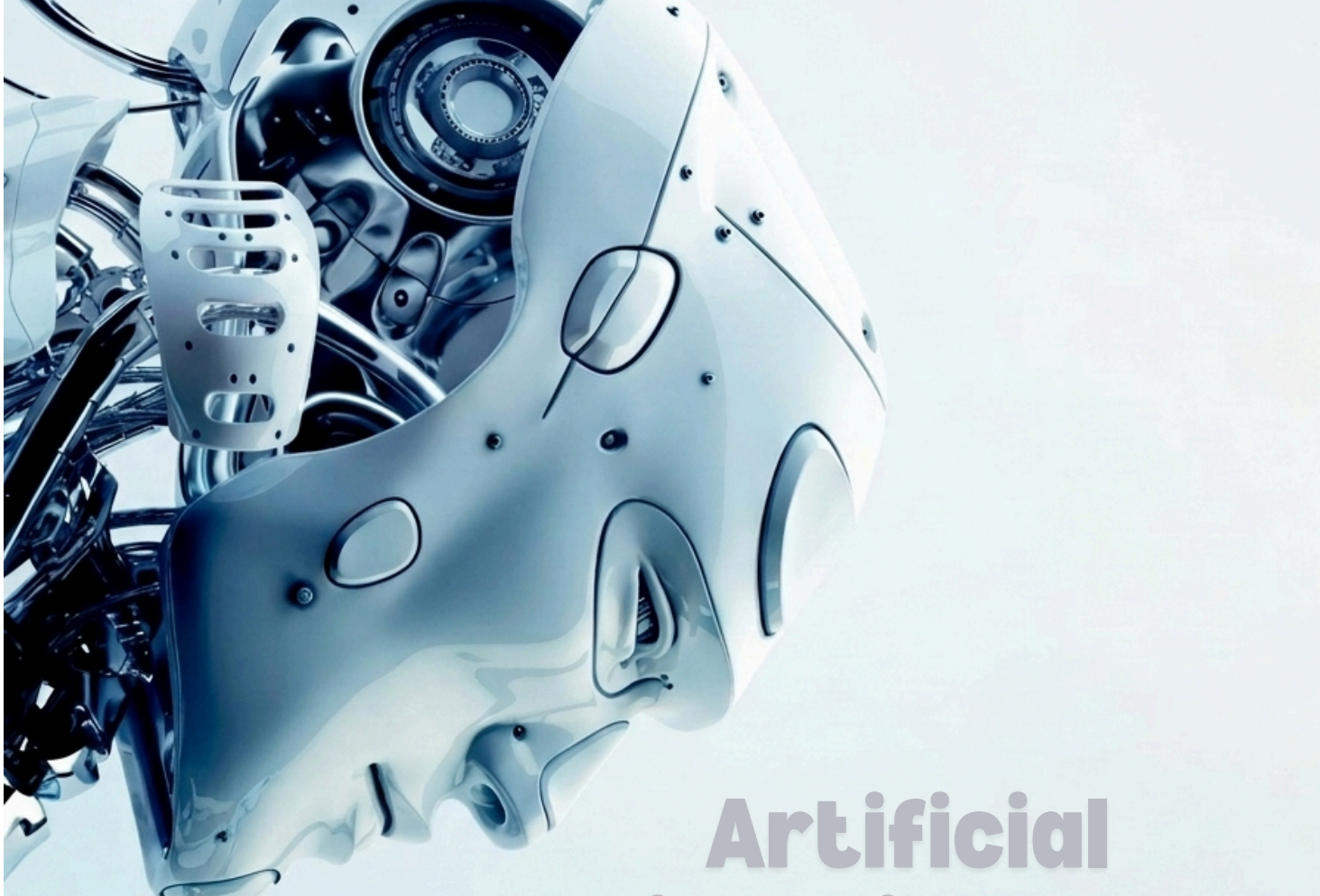

วารสาร

ความร่วมมือกับต่างประเทศ

THE BULLETIN ON INTERNATIONAL COOPERATION OF THE MINISTRY OF EDUCATION

กระทรวงศึกษาธิการ

Artificial intelligence

Do we still need to think?

HAPPENING

PERSPECTIVE

Unesco Courier

World heritage insight

สำนักความร่วมมือต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
www.bic.moe.go.th

SCAN ME

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ถนนราชดำเนินนอก ดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0 2628 5646 ต่อ 122-124
โทรสาร. 0 2281 0953
www.bic.moe.go.th

วารสารความร่วมมือกับต่างประเทศ

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน 2569

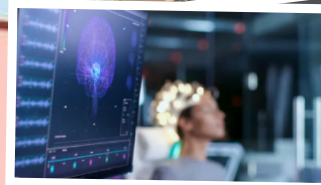
Happening

- 1 **2026 ASPnet Global Conference Transformative Education in Action**
โดย พนิดา ทวีลาภ
รัชนิภา พงศ์อุดม
- 9 **การประชุมคณะทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ตกหล่น ครั้งที่ 4 (4th Meeting of the ASEAN Working Group on Strengthening Education for Out-of-School Children and Youth: AWG-OOSCY)**
โดย สริณณพัชร์ ธรรมบุศย์
- 13 **ความร่วมมือทางการศึกษา ไทย – จีน ด้านปัญญาประดิษฐ์ : ก้าวสำคัญสู่มิติใหม่ของการศึกษาแห่งอนาคต และการลดความเหลื่อมล้ำ**
โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์
รุ่งกานต์ พันธุ์ภักดี
- 17 **จาก Sandbox สู่การยกระดับระบบอาชีวศึกษาเกษตรไทย : โครงการ SATIT ภายใต้ความร่วมมือ ADB**
โดย ณัฐกิตา ชาญสุรีย์
ปานเทพ ลากเกษ

Perspective

- 21 **ถอดบทเรียน Westwood Primary School: เมื่อโรงเรียนสร้างคนด้วย “ความสุข”**
โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์
- 26 **ข้อเสนอแนะว่าด้วยจริยธรรมของเทคโนโลยีประสาทของยูเนสโก**
โดย ธนพล ชันธวิชัย
- 29 **เตรียมพร้อมก่อนเดินทางไปราชการต่างประเทศ: ความรู้ด้านพิธีการทูต วีซ่า และหนังสือเดินทางที่ผู้แทนไทยควรรู้**
โดย โทมูที ยมฉันทน์

วารสารความร่วมมือกับต่างประเทศ

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน 2569

Unesco Courier

32 บทบรรณาธิการ

แปลโดย พิศวาส ปทุมุตตรังษี

33 ปัญหาประดิษฐ์: เรายังจำเป็นต้องใช้ความคิดเองไหม?

แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี

37 สวีเดน: เมื่อห้องเรียนดิจิทัลไม่อาจทำตามสัญญา

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

40 ทำไมการเรียนรู้ภาษาจึงยังคงเป็นเรื่องสำคัญ

แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี

43 ภาษาแอฟริกัน: จุดบอดของปัญหาประดิษฐ์

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

45 AI เข้าสู่โรงเรียนในสหรัฐอเมริกาหับเอมิเรตส์

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

47 ครูชาวอาร์เจนตินาเสียงแตกเรื่อง AI

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

49 เอไอโซลูชันอันชาญฉลาดที่จุดประกายความคิดให้เยาวชนในชนบทของจีน

แปลโดย จงจิต อนันต์คุศรี

51 พ่อแม่อินเดียยุคใหม่เลี้ยงลูกด้วยการป้อนคำสั่ง AI (prompt)

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

53 เพลิดเพลินห้องสมุดสำคัญ ๆ ระดับโลก

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

66 เราจะตัดสินใจว่าสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งสูญพันธุ์เมื่อใด?

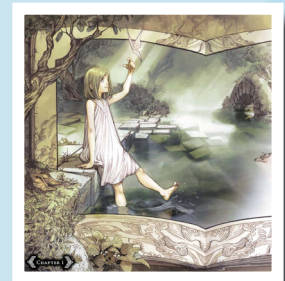
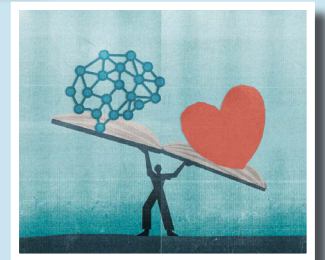
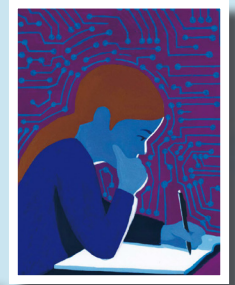
แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

67 คาโมเมะ ชิราฮามะ: อาคันตุกะของเรา “เรื่องเล่าของฉันสื่อสารกับผู้อ่านซึ่งรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง

แปลโดย พิศวาส ปทุมุตตรังษี

73 ศิลปินยังเลี้ยงชีพด้วยงานศิลปะได้ไหม?

แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี

World Heritage Insight

75 มรดกโลกในอุซเบกิสถาน “ศูนย์กลางประวัติศาสตร์เมืองบูคาร่า” (Historic Centre of Bukhara)

โดย สาวตรี สุวรรณสภิตย์

2026 ASPnet Global Conference Transformative Education in Action

โดย ปวีดา ทวีลาภ¹
รัชนิภา พงศ์อุดม²

ASPnet คืออะไร

เครือข่ายสถานศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติของยูเนสโก หรือ UNESCO Associated Schools Network – ASPnet เป็นเครือข่ายภายใต้องค์การยูเนสโกที่เก่าแก่รูปแบบหนึ่งที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางการศึกษาให้เติบโตตามจุดมุ่งหมายและกิจกรรมของสหประชาชาติและองค์การชำนาญพิเศษต่าง ๆ รวมถึงหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถ่ายทอดแนวคิดและพันธกิจขององค์การยูเนสโกไปสู่สถานศึกษาผ่านบทเรียน กิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและมีสันติสุขสมกับหลักการขององค์การยูเนสโกที่ว่า “*Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defenses of peace must be constructed*” เมื่อสงครามเริ่มต้นขึ้นในจิตใจของมนุษย์ จึงต้องสร้างสันติภาพเป็นเกราะป้องกันไว้ในจิตใจของมนุษย์เช่นกัน จากเครือข่ายที่เริ่มต้นก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1953 (พ.ศ. 2496) ประกอบด้วยสถานศึกษาเพียง 33 แห่ง จาก 16 ประเทศ ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 10,000 โรงเรียนใน 167 ประเทศทั่วโลก เพื่อเป้าหมายร่วมกันในการปลูกฝังแนวคิดสันติภาพแก่เด็กและเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในสมาชิกที่มีสถานศึกษาร่วมอยู่ในเครือข่าย ASPnet ด้วย

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การยูเนสโก

ASPnet Coordinator

คือผู้ประสานงานระดับชาติ แต่งตั้งโดยสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (National Commission for UNESCO) เป็นผู้รับผิดชอบและประสานงานกับสถานศึกษาเครือข่าย ASPnet ของประเทศ รวมถึงการประสานงานร่วมกับทีมงานจากยูเนสโก สำนักงานใหญ่ โรงเรียนสมาชิกเครือข่ายประเทศต่าง ๆ เครือข่ายอื่นของยูเนสโกเพื่อดำเนินกิจกรรม โครงการ และข้อริเริ่มต่าง ๆ ซึ่งที่ผ่านมา องค์การยูเนสโกจัดการประชุมทั้งออนไลน์และออนไซต์หลายครั้ง โดยเชิญ ASPnet Coordinator เข้าร่วมหารือ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และถ่ายทอดแนวปฏิบัติที่ดี นอกจากนี้ UNESCO ASPnet Team ได้ทบทวนยุทธศาสตร์ และปรับปรุงกระบวนการหลายอย่าง เช่น platform การเผยแพร่ข่าวสาร กระบวนการสมัครสมาชิกของสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานของ ASPnet มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การประชุม 2026 ASPnet Global Conference Transformative Education in Action สำคัญและจุดประกายทิศทางการทำงานของ ASPnet อย่างไร

ผู้เขียนในฐานะผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การยูเนสโก รับหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระดับชาติของ ASPnet เป็นครั้งแรก จากเดิมที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินโครงการ ASPnet มาก่อน เคยทำงานร่วมกับโรงเรียนในเครือข่ายหลายครั้งภายใต้กิจกรรมของยูเนสโก การประชุมครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกเช่นกันที่ได้มีโอกาสพบปะเครือข่ายผู้ประสานงานและทีมงาน ASPnet จากยูเนสโก สำนักงานใหญ่ จึงเป็นโอกาสอันดีที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ความท้าทายในการดำเนินงานด้าน ASPnet ร่วมกับประเทศสมาชิก และมีข้อซักถามกับทีมยูเนสโก

การประชุม 2026 ASPnet Global Conference Transformative Education in Action จัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 มีนาคม – 2 เมษายน 2569 ณ เมืองซานย่า (Sanya) มณฑลไห่หนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยความร่วมมือระหว่างองค์การยูเนสโก กับ International Centre for UNESCO ASPnet – ICUA ซึ่งเป็นศูนย์ประเภทที่ 2 ภายใต้การอุปถัมภ์ของยูเนสโก (Category 2 Centres under the auspices of UNESCO) วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ASPnet ในการขับเคลื่อนแนวคิดและพันธกิจขององค์การผ่านการปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชนให้ตระหนักถึงสันติภาพ การพัฒนาที่ยั่งยืน และความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม โดยมีผู้ประสานงานเครือข่ายโรงเรียน ASPnet ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ครู นักการศึกษา และภาคีเครือข่าย ประมาณ 120 คน จากภูมิภาคทั่วโลก ช่วงพิธีเปิดได้รับเกียรติจากผู้บริหารระดับสูงของสาธารณรัฐประชาชนจีน สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโกสาธารณรัฐประชาชนจีน รัฐบาลมณฑลไห่หนาน ผู้บริหาร East China Normal University (เอื้อเพื่อสถานที่จัดการประชุม) และฝ่ายยูเนสโก กล่าวในพิธีเปิด พร้อมทั้งการบรรยาย ด้านการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะการนำเสนอด้านการศึกษาที่มณฑลไห่หนาน ซึ่งเป็นเมืองท่าอุตสาหกรรมที่สำคัญของจีน มีท่าเรือที่ทันสมัยพร้อมสำหรับการขยายทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาด้านเทคโนโลยี AI และดิจิทัลจึงมีความก้าวหน้าอย่างมาก เมืองได้พัฒนาเพื่อรองรับการเป็นแหล่ง เศรษฐกิจ การขนส่ง การศึกษามหาวิทยาลัย สำหรับการพัฒนารอบด้าน ถือได้ว่าการพัฒนาทางการศึกษาของเมืองนี้ ตอบรับกับโลกยุคใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมอย่างรวดเร็ว

การประชุมเชิงปฏิบัติการที่แลกเปลี่ยนและนำเสนอข้อคิดเห็น

การประชุมประกอบด้วย การนำเสนอเชิงปฏิบัติการหลายช่วง ทั้งการนำเสนอ best practices การพัฒนาศักยภาพบุคลากร รายหัวข้อ เช่น การพัฒนาครู (Teacher Professional Development) การพัฒนาระดับรากหญ้าสู่กับปฏิรูป ให้เกิดการปฏิบัติจริง (From Grassroots action to Systematic Reforms) การเรียนรู้ระหว่างเพื่อนสู่เพื่อน (Peer-to-Peer Learning Workshops) การนำเสนอแนวทางการดำเนินงาน ภายใต้โปรแกรมที่สำคัญ ได้แก่ การดำเนินงาน ASPnet ในฐานะเป็นคลังความรู้และสนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา นวัตกรรม และการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การบรรลุ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 4.7 การดำเนินงานตาม

Recommendation on Education for Peace, Human Rights and Sustainable Development (2023) การส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development – ESD) และการเรียนรู้ ผ่านมรดกโลก ศิลปะและวัฒนธรรม (World Heritage, Culture and Arts Education) ซึ่งทีมจากยูเนสโกมุ่งหวังการดำเนินงานเครือข่าย ASPnet ที่เป็นระบบและเข้าใจ ทิศทางในการเชื่อมโยงแนวคิด คุณค่า และเครือข่ายต่าง ๆ ของยูเนสโกเข้าด้วยกัน ส่วนสำคัญของการประชุมคือ การนำเสนอ best practices และโครงการที่โดดเด่น ในระดับประเทศและภูมิภาค

การนำเสนอ best practices (Posters)

ในส่วนของประเทศไทยได้นำเสนอแนวปฏิบัติที่ดี หัวข้อ *Advancing Peace, Global Citizenship and Sustainable Development through Whole-School and Community-Based Approaches*

เน้นการอบรมครูในเครือข่าย ASPnet ประเทศไทยให้ตระหนัก ถึงแนวคิดสำคัญด้านสันติภาพ ความเป็นพลเมืองโลก และ เป้าหมาย SDG 4 ผ่านทักษะการถ่ายทอดการเรียนการสอน แบบการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน โดยแต่ละปีจะมีการจัดประชุมอบรมสัมมนาครูและ นักเรียนเพื่อให้ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมถึง กิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนผู้สอนอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการดำเนินงานการศึกษาเพื่อความพลเมืองโลกแบบองค์รวม Whole-School Approach to Global Citizenship Education

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลกของโรงเรียนสมาชิกเครือข่าย ASPnet ในประเทศไทย ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเรียนการสอนภายในห้องเรียนเท่านั้น แต่ได้บูรณาการเข้ากับมิติต่าง ๆ ในโรงเรียนอย่างครอบคลุม ตัวอย่างเช่น โรงเรียนได้นำหลักการของ GCED ไปบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในสภานักเรียนและโครงการที่ริเริ่มโดยนักเรียนเอง ซึ่งนักเรียนจะได้ร่วมกันระบุและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนของตน นอกจากนี้ โรงเรียนยังส่งเสริมนโยบายที่เปิดกว้างและเอื้อ

ต่อการมีส่วนร่วม โดยสนับสนุนคุณค่าประชาธิปไตย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการเคารพความหลากหลายระหว่างนักเรียน ผลจากการดำเนินงานดังกล่าวพบว่านักเรียนมีพัฒนาการด้านสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเกิดความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรวัฒนธรรมโรงเรียน และคุณค่าขององค์การยูเนสโกอย่างชัดเจน

การเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานและการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม Community-Based and Intercultural Learning

โรงเรียนสมาชิกเครือข่าย ASPnet หลายแห่งในประเทศไทยมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่น โดยโรงเรียนได้นำวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรม และองค์ความรู้ของชุมชนมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ นักเรียนมีโอกาสได้ทำงานร่วมกับสมาชิกในชุมชน รวมถึงผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างช่วงวัย (intergenerational learning) นอกจากนี้ โรงเรียนยังจัดนิทรรศการ กิจกรรมทางวัฒนธรรม และมีพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนและสมาชิกชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน การดำเนินงานดังกล่าวช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น พร้อมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์อันเข้มแข็งระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จากแนวทางนี้ โรงเรียนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในฐานะศูนย์กลางของการสร้างความสมานฉันท์ทางสังคมและการเสวนาระหว่างวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น ขณะเดียวกันนักเรียนก็พัฒนาความตระหนักรู้และความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เครือข่ายการเสริมสร้างศักยภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษา Teacher and School Leader Capacity-Building Networks

กระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุนโรงเรียนสมาชิกเครือข่าย ASPnet ผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมและการพัฒนาวิชาชีพที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดขององค์การยูเนสโก โดยเฉพาะในด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Education - GCED) และการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development - ESD) นอกจากนี้ ครูและผู้บริหารสถานศึกษายังได้เข้าร่วม

กิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ (peer learning) และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมั่นใจของครูในการจัดการศึกษาที่เน้นคุณค่าและคุณธรรม (values-based education) พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนภายในเครือข่าย ผลจากการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้กิจกรรมและโครงการของ ASPnet มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถขยายผลไปยังโรงเรียนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศได้อย่างกว้างขวาง

Peer-to-Peer Learning

นอกจากกิจกรรมทั้งอภิปรายกลุ่ม (group discussion) และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (workshop) แล้ว Highlight ของการประชุมเป็นช่วง Peer to Peer Learning ซึ่งจัดเป็น session ย่อยคู่ขนานให้แก่แต่ละประเทศ นำเสนอโครงการที่อยากให้เรียนรู้ร่วมกันฉันท์มิตร ในส่วนของประเทศไทยนั้น สำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ และ Thai National Commission for UNESCO ได้นำเสนอโครงการ Sustaining our Ocean (SOO) วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักแก่เยาวชนในการรักษาและเห็นคุณค่าทรัพยากรทางทะเลผ่านสื่อการเรียนดิจิทัล โครงการได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน เริ่มปฏิบัติการนำร่องที่จังหวัดระนองซึ่งเชื่อมโยง

กับพื้นที่สงวนชีวมณฑลระนอง (Ranong Biosphere Reserve) โดยโครงการระยะต่อไปจะขยายไปยังโรงเรียนอื่นๆ ทั่วประเทศ

เอกสารผลลัพธ์

ที่ประชุมได้รับรอง outcomes statement เพื่อแสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย ASPnet ให้มีบทบาทในการเสริมสร้างสันติภาพ ความเข้าใจระหว่างชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืน และการเจรจาเพื่อความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย SDG 4 โดยเฉพาะ SDG 4.7 การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและพลเมืองโลก เน้นย้ำกรอบปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์ของ ASPnet ระหว่างปี 2568-2572 (UNESCO ASPnet Strategic Framework for Action 2025-2029) การส่งเสริมความร่วมมือและแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายอย่างมีศักยภาพระหว่างโรงเรียน นักเรียน นักวิชาการศึกษาจากหลากหลายภูมิภาคและต่างวัฒนธรรมเพื่อจุดหมายร่วมกัน คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การแลกเปลี่ยนการดำเนินการเพื่อไปสู่การปฏิรูปเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการศึกษา และการใช้เครื่องมือภายใต้ ASPnet programme เพื่อสร้างสรรค์และดำเนินข้อริเริ่มโครงการ การปรับปรุงพัฒนากิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ การประเมินและเผยแพร่ข่าวสารเพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำหัวข้อที่ควรส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวมและการมีส่วนร่วมของเยาวชน ได้แก่ 2023 Recommendation การศึกษาสีเขียว การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทการศึกษา การเรียนรู้มรดกที่มีชีวิตและมรดกวัฒนธรรมได้นำ การทำงานใกล้ชิดกับเครือข่ายอื่น เช่น UNESCO Chairs ศูนย์ฝึกอบรมภายใต้การอุปถัมภ์ของยูเนสโกประเภท 1 และ 2 และแหล่งที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนขององค์การยูเนสโกต่าง ๆ นอกจากนี้ จะมีการเตรียมจัดตั้ง open-ended working group และแนวคิดเรื่องการจัดตั้งโครงการ low-cost approach to school twinning ต่อไป

การศึกษาดูงาน

ประชุมวันสุดท้ายช่วงบ่าย ผู้เขียนได้เดินทางไปดูการเรียนการสอนที่ Sanya No.9 Primary School เป็นโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐที่มีลักษณะเฉพาะคือ บูรณาการ ocean literacy ในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน เนื่องจาก Sanya เป็นเมืองชายทะเลที่สำคัญทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่งของจีน

โรงเรียนจึงสร้างความตระหนักและปลูกฝังการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเลแก่เด็กผ่านกิจกรรมในชั้นเรียน สະดุดตาอย่างแรกคือ Wall of Sanya กำแพงโรงเรียนสร้างสรรค์เป็นโลกใต้ทะเล มีการวาดและประดับตกแต่งด้วยภาพสัตว์ทะเลต่าง ๆ เสมือนอยู่ในมหาสมุทร ประกอบกับผลงานของเด็ก ๆ ในการวาดภาพปลาและสัตว์ทะเลนานาพันธุ์ ในชั้นเรียนก็มีผลงานประดิษฐ์จากเปลือกหอยและวัสดุต่าง ๆ นักเรียนได้ความรู้พร้อมความคิดสร้างสรรค์ ได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้อำนวยความสะดวกโรงเรียน โดยแนวคิดของ ocean literacy เช่นนี้สอดคล้องกับโครงการ Sustaining our Ocean (SOO) ที่สำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ กำลังดำเนินการ จึงเป็นโอกาสดีในการประสานความร่วมมือในโอกาสต่อไป นอกจากนี้ โรงเรียนจัดซุ้มกิจกรรมให้ร่วมสนุกกับเด็ก ๆ ทั้งกิจกรรมเข้าจังหวะแบบลาวากระทบไม้ของไทย และกิจกรรมศิลปะ/งานประดิษฐ์/หัตถกรรมมากมาย โดยเฉพาะการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับทะเลที่หาได้ในท้องถิ่น

การประชุมครั้งนี้ ผู้เขียนได้รับประสบการณ์มากมาย โดยเฉพาะการเรียนรู้จากผู้ประสานงาน ASPnet จากประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีแนวปฏิบัติที่ดีที่หลากหลาย เช่น โครงการ ASPnet Youth Ambassadors การเรียนรู้แบบองค์รวม ประสิทธิภาพ การใช้ AI ในบริบทการศึกษา โครงการ Wind of Peace โครงการ We Grow What We Eat เป็นต้น ซึ่งจากประสบการณ์เหล่านี้ ผู้เขียนเห็นแนวทางในการปรับใช้เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานเครือข่าย ASPnet ในประเทศไทย เพื่อไปสู่การขับเคลื่อนเป้าหมายหลัก 4 ประการหลักของ ASPnet ได้แก่

- โรงเรียนเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ (Schools as laboratories of ideas)
- การประสานความร่วมมือเครือข่ายระดับโลก (Global networking and collaboration)
- การสร้างศักยภาพ (Capacity-building)
- การสื่อสารและการส่งเสริมการดำเนินงาน (Communication and advocacy)

การเพิ่มความเข้าใจในบทบาทและการดำเนินงานของ ASPnet ทั้งระหว่างเครือข่าย ASPnet ไปจนถึงการเผยแพร่ไปสู่สาธารณะต่อไป

การประชุมคณะทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ด้านการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ตกหล่น ครั้งที่ 4

(4th Meeting of the ASEAN Working Group on Strengthening Education
for Out-of-School Children and Youth: AWG-OOSCY)

โดย ดร.สรวิญญพัทธ์ รสรมบุศย์¹

“

ความร่วมมืออาเซียนเพื่อเด็กและเยาวชนที่ตกหล่น:
ก้าวสำคัญสู่การศึกษาที่เท่าเทียมและยั่งยืน

”

ทบทวน

กลางความเปลี่ยนแปลงอันซับซ้อน และความท้าทายของภูมิภาค ควบคู่ไปกับกระแสโลกในศตวรรษที่ 21 ประเด็นเด็กและเยาวชนที่ตกหล่นจากการศึกษา (Out-of-School Children and Youth: OOSCY) ยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่ทำนายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของอาเซียนอย่างมีนัยสำคัญ แม้ประเทศสมาชิกจะได้ดำเนินนโยบายด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ข้อมูลล่าสุดกลับสะท้อนสถานการณ์ที่น่ากังวลว่า ยังมีเด็กและเยาวชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตกหล่นจากระบบการศึกษาสูงถึงประมาณ 11.8 ล้านคน ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำและโอกาสที่สูญเสียไปอย่างมหาศาล ด้วยเหตุนี้ การขับเคลื่อนความร่วมมือในระดับภูมิภาคจึงมีบทบาทสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน โดยยึดหลัก “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ตามเจตนารมณ์ของประชาคมอาเซียน

ในการพินิจกำลังระดับภูมิภาคดังกล่าว ประเทศไทย โดยกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับสำนักเลขาธิการอาเซียน และสำนักงานเลขาธิการซีมีโอ ได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม คณะทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา ให้แก่เด็กและเยาวชนที่ตกหล่น ครั้งที่ 4 (4th Meeting of the ASEAN Working Group on Strengthening Education for Out-of-School Children and Youth: AWG-OOSCY) ระหว่างวันที่ 26–27 กุมภาพันธ์ 2569 ณ กรุงเทพมหานคร การประชุมครั้งนี้ถือเป็นเวทีสำคัญ สำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนและองค์การระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้อง ในการติดตามความก้าวหน้าและขับเคลื่อน การดำเนินงานตามปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ตกหล่น (ASEAN Declaration on Strengthening Education for OOSCY) ซึ่งก่อนหน้านี้ได้มีการจัดประชุมมาแล้ว 3 ครั้ง ได้แก่ เดือนกุมภาพันธ์ 2562 เดือนกันยายน 2562 และเดือนมิถุนายน 2565 โดยมีประเทศไทยเป็นประธาน ร่วมกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและ สหพันธรัฐมาเลเซีย

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

4th ASEAN Working Group Meeting on Strengthening Education for Out-of-School Children and Youth (4th AWG on OOSCY)

26 February 2026, Bangkok, Thailand & Videoconference

การประชุมครั้งนี้ได้รับเกียรติจากนางสาวศรียา อมตวิวัฒน์ ที่ปรึกษาพิเศษด้านความร่วมมือต่างประเทศของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานการประชุม โดยมีผู้แทนระดับสูงด้านการศึกษาจาก 11 ประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าร่วม ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา (เข้าร่วมผ่านระบบออนไลน์) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศไทย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต พร้อมด้วยผู้แทนจากองค์กรระหว่างประเทศสำคัญ อาทิ SEAMEO Secretariat, UNICEF EAPRO, UNESCO Bangkok, UNESCO Institute for Statistics, UK Mission to ASEAN, British Council และ ASPBAE ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กรมส่งเสริมการเรียนรู้ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สป. เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางเชิงนโยบายและการปฏิบัติในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ และลดจำนวนเด็กและเยาวชนที่ตกหล่นจากระบบการศึกษาในภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ในการกล่าวเปิดการประชุม ประธานได้ชี้ให้เห็นว่า นับตั้งแต่การประชุมครั้งที่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2565 บริบทของภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อาเซียนยังคงเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่ตกหล่นอย่างมีนัยสำคัญ พร้อมเน้นย้ำความสำคัญของแถลงการณ์ร่วมถึงก้าวว่าด้วย OOSCY ควบคู่กับการขับเคลื่อนสู่ “วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2588” (ACV 2045) และการจัดทำแผนงานด้านการศึกษาของอาเซียน พ.ศ. 2569–2573 (ASEAN Work Plan on Education 2026–2030: AWPE) เพื่อให้ประเด็นเด็กและเยาวชนที่ตกหล่นยังคงเป็นหัวใจสำคัญของวาระการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภูมิภาค

ที่ประชุมได้ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ดังกล่าว ควบคู่กับการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับภูมิภาคว่าด้วย OOSCY พ.ศ. 2562–2573 (Regional Action Plan on OOSCY 2019–2030: RAP) โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีและแนวทางที่ครอบคลุม เพื่อให้มั่นใจว่าเด็กทุกคนจะไม่ถูกทอดทิ้ง ทั้งนี้ ยังได้เน้นย้ำการรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ได้แก่ ภาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) ช่องว่างทางดิจิทัล แรงกดดันทางเศรษฐกิจต่อครัวเรือนกลุ่มเปราะบาง และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากนี้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ร่วมกันนำเสนอ แนวปฏิบัติที่ดี ความก้าวหน้า และข้อท้าทาย ในการดำเนินงาน โดยประเทศไทยได้นำเสนอ ภาพรวมสถานการณ์การศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2567-2568 ซึ่งมีเด็กในระบบการศึกษาประมาณ 12 ล้านคน และยังมีเด็กนอกระบบอายุ 3-18 ปี ประมาณ 1 ล้านคน พร้อมทั้งนำเสนอความสำเร็จของนโยบาย “Thailand Zero Dropout: TZD” ซึ่งประกาศ เป็นวาระแห่งชาติในปี พ.ศ. 2567 โดยมีเป้าหมาย ลดจำนวนเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาให้เป็นศูนย์ ภายในปี พ.ศ. 2570 ผ่านการดำเนินงาน 4 มิติ ได้แก่ การป้องกัน การแก้ไข การส่งต่อ และการติดตามดูแล โดยเน้นการทำงานเชิงรุกในระดับพื้นที่และการบูรณาการข้อมูล

ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการพิจารณาร่างข้อเสนอการปรับปรุง ขอบเขตการดำเนินงาน (Term of Reference: TOR) ของคณะทำงาน OOSCY ซึ่งจัดทำโดยสำนักเลขาธิการ อาเซียน เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2588 และแผนงานด้านการศึกษาของอาเซียน พ.ศ. 2569 - 2573 สอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ใหม่ โดยเน้นการกำหนดบทบาทและภารกิจให้ชัดเจน จัดลำดับ ความสำคัญของงานให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ และ ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงการเสริมสร้างระบบรายงานผล การทบทวนรูปแบบ การดำรงตำแหน่งประธาน การแบ่งบทบาทระหว่างระดับ ภูมิภาคและระดับประเทศอย่างชัดเจน และการใช้ประโยชน์ จากแพลตฟอร์มที่มีอยู่ของอาเซียนเพื่อลดการพึ่งพา

งบประมาณเฉพาะกิจ พร้อมกันนี้ ยังได้เน้นการเพิ่มบทบาทของคณะทำงานในการระบุดูแลเด็กกลุ่มเสี่ยงตั้งแต่ระยะแรก และ ส่งเสริมการสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ระหว่างประเทศสมาชิก ผ่านรูปแบบดิจิทัล (Peer Learning/Community of Practice) เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

การปฏิรูปกลไกการทำงาน (TOR) เพื่อความยั่งยืน ที่สำคัญได้แก่

- ระบบการหมุนเวียนตำแหน่งประธาน: เปลี่ยนจากระบบประธานร่วมเป็นการหมุนเวียนตามตัวอักษรของ 11 ประเทศสมาชิกอาเซียน วาระละ 2 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2571 โดยบรูไนดารุสซาลาม
- แพลตฟอร์มที่ปรึกษาเชิงเทคนิค (Technical Advisory Platform): เพื่อให้คำปรึกษาด้านการศึกษาที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning Pathways) การนำ AI และเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา และการจัดการศึกษาในภาวะวิกฤต
- องค์กรประกอบของคณะทำงาน: ประกอบด้วย ผู้แทนประสานงานหลักจากกระทรวงศึกษาธิการและผู้แทนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่ตกหล่น

ภายหลังการประชุม สำนักเลขาธิการอาเซียนจะนำข้อคิดเห็นที่ได้รับไปปรับปรุงร่าง TOR ให้สมบูรณ์ ก่อนเสนอให้ที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษาอาเซียน (SOM-ED) พิจารณา และเตรียมนำเสนอต่อที่ประชุมรัฐมนตรีด้านการศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 14 (ASED) ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2569 เพื่อให้กลไกที่ได้รับการพัฒนาใหม่นี้เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา และเปิดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนทุกคนในภูมิภาคอาเซียนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ความร่วมมือทางการศึกษาไทย-จีน ด้านปัญญาประดิษฐ์: ก้าวสำคัญสู่มิติใหม่ของการศึกษาแห่งอนาคตและการลดความเหลื่อมล้ำ

โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์¹
รุ่งกานต์ พันธุ์ภักดี²

สายสัมพันธ์ไทย-จีน สู่มิติการศึกษาดิจิทัลยุคใหม่

ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เกื้อหนุนกันในฐานะ “ไทย-จีน ไซเบอร์ไกล พื้องกัน” ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จนครอบคลุมทุกมิติเชิงยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2569 นี้ ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญครั้งประวัติศาสตร์ในการยกระดับความร่วมมือสู่มิติการศึกษาดิจิทัล เมื่อกระทรวงศึกษาธิการไทยนำโดย นายประเสริฐ จันทรรวงทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยคณะผู้บริหารระดับสูง ได้เดินทางเข้าร่วมการประชุมระดับโลกด้านการศึกษาดิจิทัล ประจำปี 2569 (2026 World Digital Education Conference : WDEC 2026) ณ นครหางโจว มณฑลเจ้อเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน ภายใต้หัวข้อหลัก “AI + Education: Transformation, Development and Governance” ระหว่างวันที่ 11-12 พฤษภาคม 2569 การประชุมในครั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นเวทีในการแสดงวิสัยทัศน์ระดับนานาชาติ แต่ยังคงจุดประกายความร่วมมือเชิงรุกในการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) มาปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาของประเทศไทยเพื่อขับเคลื่อนคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำอย่างเป็นรูปธรรม

2026世界数字教育大会 2026 WORLD DIGITAL EDUCATION CONFERENCE

人工智能+教育：变革 发展 治理
AI + EDUCATION: TRANSFORMATION DEVELOPMENT GOVERNANCE

中国·杭州 2026年5月11-13日
HANGZHOU, CHINA MAY 11-13, 2026

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือทวิภาคี

นโยบายเชิงรุกและการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ด้าน AI

หมุดหมายสำคัญความสัมพันธ์ทางการศึกษาในยุคดิจิทัลนี้สืบเนื่องจากวาระอันเป็นมงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน และทรงเยี่ยมชมศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีและทรัพยากรทางการศึกษา (National Center for Educational Technology : NCET) ณ กรุงปักกิ่ง ซึ่งนำไปสู่การผลักดันความร่วมมืออย่างเป็นทางการ โดยกรมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระทรวงศึกษาธิการสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เสนอและสนับสนุนให้เกิดการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างไทย - จีน ว่าด้วยความร่วมมือด้านการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ โดยฝ่ายจีนยินดีสนับสนุนทั้งในด้านผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือ และแพลตฟอร์ม AI เพื่อการเรียนรู้ พร้อมเสนอให้ปรับปรุงระบบของจีนให้สอดคล้องกับบริบทของไทย เช่น การแปลระบบเป็นภาษาไทย และการทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน เพื่อเตรียมความพร้อมให้เยาวชนไทยเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างแรงงานโลกในอนาคต

การบูรณาการ 3 มิติหลัก : พัฒนาการเรียนรู้ ลดความเหลื่อมล้ำ และลดภาระครู

ความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการไทยและจีน ได้วางเป้าหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาไทย โดยมุ่งเน้นการสอดแทรกและขับเคลื่อนนโยบายผ่าน 3 ประเด็นหลัก ผ่านความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนชั้นนำ ดังนี้

- **การพัฒนาการเรียนรู้จำเพาะบุคคล (Personalized Learning) :** มุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านจากการเรียนแบบท่องจำไปสู่การใช้ AI บริหารจัดการและประเมินสมรรถนะที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล เช่น *ซอฟต์แวร์ระบบปัญญาประดิษฐ์เพื่อการเรียนรู้ภาษาจีน โดยบริษัท iFlytek* ที่ทำหน้าที่เสมือน “ครูคู่ AI ส่วนตัว” ช่วยวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของนักเรียนแต่ละคนอย่างแม่นยำ ปัจจุบันมีโครงการบริจาคระบบและอุปกรณ์มูลค่ารวม 20 ล้านบาท ให้แก่สถานศึกษา จำนวน 300 แห่งในประเทศไทย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามศักยภาพเฉพาะบุคคล
- **การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (Educational Equity) :** มุ่งใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและระบบห้องเรียนอัจฉริยะ (Smart Classroom) เพื่อทลายข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ ผ่านนโยบายเชิงรุก เช่น โครงการ *UNESCO-Huawei Technology-enabled Open Schools for All* ระยะที่ 2 ในการติดตั้งห้องเรียนอัจฉริยะรูปแบบโรงเรียนแม่ข่ายและลูกข่ายในพื้นที่ห่างไกล และการจัดตั้งสถานศึกษานำร่อง 4 ภูมิภาค ร่วมกับบริษัท ต้าหัว เทคโนโลยี เพื่อให้เด็กในพื้นที่ห่างไกลและด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ แพลตฟอร์มกลาง และครูผู้เชี่ยวชาญระดับสากลได้อย่างเท่าเทียม
- **การลดภาระงานครู (Reducing Teacher Workload) :** มุ่งเน้นการนำระบบนิเวศอัจฉริยะเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระงานบริหารจัดการ งานเอกสารที่ซับซ้อน และงานธุรการของครู โดยจีนมีเทคโนโลยีที่น่าสนใจ เช่น แพลตฟอร์ม *Smart Classroom 3.0* ของหัวเว่ย ที่ช่วยสร้างแผนการสอนอัตโนมัติ (Automated Lesson Preparation) และระบบตรวจข้อสอบอัตโนมัติ (AI Grading) รวมถึงเทคโนโลยี *Smart Examination* ของบริษัทต้าหัว และ iFlytek โดยเทคโนโลยีเหล่านี้สามารถสนับสนุนนโยบาย “คืนครูสู่ห้องเรียน” ให้ครูมีเวลาในการเอาใจใส่ดูแล และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงลึกให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

โครงการนวัตกรรม "AI Sister School" และสถานศึกษาต้นแบบ

นอกเหนือจากระบบซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์แล้ว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ยังได้ประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับฝ่ายการศึกษา สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีน ในการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนพี่น้อง (AI Sister School) ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการจัดการเรียนการสอนปัญญาประดิษฐ์ โดยพิจารณาโรงเรียนนำร่องจำนวน 12 โรงเรียน แบ่งเป็นระดับประถมศึกษา 4 แห่ง และมีธยมศึกษา 8 แห่ง เพื่อสร้างเครือข่ายแบ่งปันทรัพยากรทางการศึกษาข้ามประเทศ

นอกจากนี้ในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ฝ่ายไทยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมหาวิทยาลัยชั้นนำของจีน เช่น มหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจ้อเจียง (ZSTU) และ Hangzhou Polytechnic University ในการนำ AI บูรณาการเข้ากับภาคอุตสาหกรรม และการส่งนักศึกษาเข้าฝึกงานร่วมกับภาคเอกชนจีน เพื่อยกระดับทักษะ (Upskill/Reskill) บุคลากรและกำลังคนทักษะสูงป้อนสู่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ต่อไป

งานวิจัยเชิงประจักษ์สนับสนุนความร่วมมือด้าน AI เพื่อการศึกษา

การขับเคลื่อนความร่วมมือทางการศึกษาไทย-จีน ในมิติดังกล่าว ได้รับการพิสูจน์และยืนยันความจำเป็นผ่านข้อค้นพบจากงานวิจัยระดับสากลอย่างต่อเนื่อง งานศึกษาขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2019) ในรายงาน "Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development" ระบุว่า ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา (SDG 4) โดยเฉพาะความสามารถในการสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) ที่ช่วยทลายกำแพงความเหลื่อมล้ำให้กับผู้เรียนในพื้นที่ขาดแคลนโอกาส

สอดคล้องกับงานวิจัยของ Baker และคณะ (2019) เรื่อง "Artificial Intelligence in Education: Current Insights and Future Perspectives" ที่ระบุว่าการใช้ระบบผู้ช่วยสอน AI และระบบตรวจข้อสอบอัตโนมัติสามารถช่วยลดภาระงานเอกสารและงานธุรการของครูลงได้ถึงร้อยละ 20 - 30 ส่งผลให้ครูสามารถปรับบทบาทมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ได้อย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้น รายงานของสถาบัน Brookings (2020) ยืนยันว่าการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน Smart Classroom และเทคโนโลยี AI ในสถานศึกษาช่วยโอกาส เป็นกลยุทธ์ที่มีความคุ้มค่าเชิงเศรษฐศาสตร์สูงสุดในการปิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางความรู้ (Knowledge Gap) ระหว่างเขตเมืองและชนบท ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในประเทศไทยจากการนำเทคโนโลยีของ iFlytek ไปใช้ในโรงเรียนนำร่อง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 และมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ภาษาจีนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 94

อนาคตที่ร่วมสร้างสรรค์ด้วยมิตรภาพ และความยั่งยืน

โดยสรุป บันทึกหน้าใหม่แห่งความร่วมมือทางการศึกษาไทย-จีน ด้านปัญญาประดิษฐ์ ถือเป็นก้าวอย่างเชิงยุทธศาสตร์ที่นำพาประโยชน์สูงสุด มาสู่ระบบการศึกษาของไทย การบูรณาการซอฟต์แวร์ AI นวัตกรรม ห้องเรียนอัจฉริยะ และโครงการ AI Sister School ไม่เพียงแต่สะท้อนถึง มิตรภาพอันแน่นแฟ้นภายใต้ปรัชญา “ไทย-จีน พี่น้องกัน” เท่านั้น แต่ยังเป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ขจัดความเหลื่อมล้ำทางโอกาส และลดภาระงานของครูและบุคลากร ทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ การจับมือร่วมกันในครั้งนี้จึงเปรียบเสมือน การวางรากฐาน “พิมพ์เขียวการศึกษาไทย” ให้เติบโตอย่างมั่นคง ปลอดภัย และยั่งยืนในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล

References:

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2569). รายงานการประชุมระดับโลกด้านการศึกษาดิจิทัล ประจำปี 2569 (2026 World Digital Education Conference : WDEC 2026) ภายใต้หัวข้อ “AI + Education: Transformation Development Governance” ระหว่างวันที่ 11 - 13 พฤษภาคม 2569 ณ นครหางโจว มณฑลเจ้อเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน. สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2569). รายงานสรุปการประชุมหารือข้อราชการด้านความร่วมมือ AI ในการศึกษา กับบริษัท iFLYTEK จำกัด สาธารณรัฐประชาชนจีน ณ วันที่ 2 เมษายน 2569. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2569). รายงานสรุปการประชุมหารือแนวทางการร่วมมือการสนับสนุน อุปกรณ์และระบบ AI เพื่อการเรียนรู้ กับบริษัท ด้าหัว เทคโนโลยี จำกัด ณ วันที่ 25 พฤษภาคม 2569. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- Baker, T., Smith, L., & Anissa, N. (2019). Artificial Intelligence in Education: Current Insights and Future Perspectives. London: Nesta Foundation.
- Brookings Institution. (2020). The role of AI in driving educational equity in developing nations. Center for Universal Education at Brookings.
- UNESCO. (2019). Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

จาก Sandbox สู่การยกระดับระบบอาชีวศึกษาเกษตรไทย: โครงการ SATIT ภายใต้ความร่วมมือ ADB

โดย ณัฐกิตา ชาญสุรีย์¹
ปานเทพ ลากเพชร²

การ พัฒนาทุนมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะในยุคที่โลกกำลังเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางอาหาร การเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจดิจิทัล และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างตลาดแรงงานอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยในฐานะประเทศเกษตรกรรมจึงจำเป็นต้องเร่งปรับตัวและพัฒนากำลังคนให้มีทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคเศรษฐกิจในอนาคต

ภายใต้บริบทดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ได้ร่วมมือกับธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ดำเนินโครงการ Sustainable Agriculture Transformation through Innovative TVET (SATIT) : สาคิต ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระยะ 5 ปี ที่มุ่งยกระดับระบบอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพด้านการเกษตรของประเทศไทย เพื่อสร้างกำลังคนที่มีทักษะสอดคล้องกับการพัฒนาภาคเกษตรสมัยใหม่ ตลอดจนสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในระยะยาว

การเตรียมความพร้อมกำลังคนสู่ภาคเกษตรแห่งอนาคต (Future Farmer)

แม้ภาคเกษตรกรรมจะยังคงเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจไทยและเป็นแหล่งจ้างงานของประชากรจำนวนมาก แต่โครงสร้างการผลิตของภาคเกษตรยังเผชิญความท้าทายหลายประการ ทั้งปัญหาผลิตภาพแรงงาน การเข้าสู่สังคมสูงวัย การขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ข้อมูลทางเศรษฐกิจสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีประชากรไทยกว่าร้อยละ 30 อยู่ในภาคเกษตรกรรม แต่ภาคส่วนดังกล่าวสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เพียงประมาณร้อยละ 8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เท่านั้น สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการยกระดับผลิตภาพเพิ่มมูลค่า และพัฒนาทักษะกำลังคนเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ภาคเกษตรมูลค่าสูง

¹ นักวิจัยสัมพันธ์ปฏิบัติการ
² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือพหุภาคี

การพัฒนาภาคเกษตรในปัจจุบันไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการเพิ่มผลผลิต แต่ต้องครอบคลุมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การวิเคราะห์ข้อมูล การบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรมูลค่าสูง ตลอดจนการสร้างผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่ที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกด้วยเหตุนี้ การพัฒนาระบบอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างกำลังคนที่มีสมรรถนะตรงตามความต้องการของภาคการผลิต และสามารถเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับภาคเกษตรไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

SATIT: ความร่วมมือไทย - ADB เพื่อพัฒนากำลังคนแห่งอนาคต

โครงการ SATIT ได้รับการออกแบบให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบอาชีวศึกษาเกษตรของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการยกระดับการฝึกอบรมด้านเทคนิคและการอาชีวศึกษา (Technical and Vocational Education and Training: TVET) ผ่านการประยุกต์ใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี และแนวทางการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของภาคเศรษฐกิจยุคใหม่

การดำเนินงานภายใต้โครงการครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตรอย่างครบวงจร การพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชน รวมถึงการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น เกษตรอัจฉริยะ (Smart Agriculture) การจัดการฟาร์มสมัยใหม่ และเทคโนโลยีการประมงและปศุสัตว์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ โครงการยังมุ่งพัฒนากำลังคนในสาขาที่มีความสำคัญต่ออนาคตของประเทศ ได้แก่ ธุรกิจเกษตร เกษตรอุตสาหกรรม กสิกรรม และการประมง ซึ่งเป็นสาขาที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาคเกษตรกรรมไทย และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

โครงการ SATIT มีความสอดคล้องกับนโยบาย Thailand 10 Plus ของรัฐบาลของนายอนุทิน ชาญวีรกูล นายกรัฐมนตรีของประเทศไทย โดยเฉพาะนโยบาย “การศึกษาเท่าเทียม Plus (Skill Bridge)” ซึ่งมุ่งยกระดับทักษะและสมรรถนะของกำลังคนไทยผ่านการพัฒนาการยกระดับทักษะ (Upskill) และการปรับทักษะใหม่ (Reskill) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอนาคต

ภาคเกษตรกรรมเป็นหนึ่งในภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อประเทศไทย ทั้งในด้านการจ้างงาน ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อย่างไรก็ตาม แม้จะมีประชากรจำนวนมากอยู่ในภาคเกษตร แต่ภาคส่วนดังกล่าวยังมีช่องว่างด้านผลิตภาพและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับสัดส่วนแรงงานที่เกี่ยวข้อง จึงมีความจำเป็นต้องเร่งพัฒนากำลังคนให้มีทักษะที่สอดคล้องกับการเกษตรสมัยใหม่ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

โครงการ SATIT จึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับความต้องการของภาคการผลิต ผ่านการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี การเกษตร การบริหารจัดการธุรกิจเกษตร (Agribusiness) การประยุกต์ใช้ข้อมูลและนวัตกรรม ตลอดจนการสร้างผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในสาขาเกษตรอุตสาหกรรม กสิกรรม และการประมง อันจะเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ยกย่องมูลค่าเพิ่มของภาคเกษตร และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว โดยใช้ปรับประยุกต์ต่อองค์ความรู้จากต่างประเทศให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

จาก Sandbox สู่การขยายผลระดับประเทศ

อีกหนึ่งจุดเด่นสำคัญของโครงการ SATIT คือ การดำเนินงานในลักษณะของพื้นที่นำร่องหรือ Sandbox เพื่อทดสอบรูปแบบการพัฒนาการอาชีวศึกษาเกษตรที่ตอบโจทย์อนาคต โดยได้พัฒนามาเป็น Flagship Policy ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในระยะเริ่มต้น โครงการครอบคลุมสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 8 แห่ง จากสถานศึกษาทั้งหมดกว่า 400 แห่งทั่วประเทศ แม้จะเป็นสัดส่วนที่ไม่มากนัก แต่ถือเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้สามารถทดลอง พัฒนา และประเมินผลรูปแบบการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ก่อนขยายผลสู่สถานศึกษาอื่นในอนาคต

การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวสะท้อนแนวทางการพัฒนาเชิงนวัตกรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยเริ่มจากการทดสอบในวงจำกัด สร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำผลการเรียนรู้มาปรับปรุงก่อนขยายผลในระดับที่กว้างขึ้น ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในการลงทุนและเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จของนโยบาย

หากผลการดำเนินงานของโครงการสามารถแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลในการพัฒนาผู้เรียน การตอบสนองต่อความต้องการของภาคเอกชน และการยกระดับผลิตภาพของภาคเกษตรได้อย่างชัดเจน ก็มีแนวโน้มที่จะได้รับการต่อยอดในระดับนโยบาย และอาจนำไปสู่การพิจารณาขยายผลจากความช่วยเหลือทางวิชาการ (Technical Assistance) หรือเงินทุนแบบไม่ก่อหนี้ (Non-loan Assistance) ไปสู่โครงการขนาดใหญ่ที่ใช้แหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนา (Loan Financing) ในอนาคต

ความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากการพัฒนาด้านการศึกษาแล้ว โครงการ SATIT ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของความร่วมมือแบบพหุภาคี (Multilateral Cooperation) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

ADB ในฐานะองค์กรการเงินเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ไม่ได้สนับสนุนเพียงด้านทรัพยากรทางการเงินเท่านั้น แต่ยังนำองค์ความรู้ ประสบการณ์ และเครือข่ายความร่วมมือมาสนับสนุนการพัฒนากระบวนการบอชวศึกษาของไทย ขณะที่กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา ภาคเอกชน และชุมชน ได้ร่วมกันทำหน้าที่เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาในการขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ

ความร่วมมือดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการก้าวข้ามจากการทดลองนวัตกรรมเชิงนโยบายในระดับ Sandbox ไปสู่การดำเนินงานเชิงระบบอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการสร้างผลลัพธ์ด้านการพัฒนาที่สามารถขยายผลได้ในระยะยาว

โครงการ SATIT เป็นมากกว่าโครงการพัฒนาการอาชีวศึกษาเกษตร แต่เป็นตัวอย่างของการใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ ผ่านการเชื่อมโยงนโยบายการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศเข้าด้วยกัน

ภายใต้บริบทของการพัฒนาทุนมนุษย์ตามนโยบาย Thailand 10 Plus และความจำเป็นในการยกระดับภาคเกษตรไทยให้สามารถแข่งขันได้ในเศรษฐกิจยุคใหม่ โครงการ SATIT จึงเป็นหนึ่งในตัวอย่างที่โดดเด่นของการใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยบูรณาการองค์ความรู้ เทคโนโลยี และเครือข่ายความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อสร้างกำลังคนที่มีทักษะสอดคล้องกับความต้องการของอนาคต ทั้งยังสะท้อนแนวทางการพัฒนาที่ก้าวจากการทดลองในระดับ Sandbox สู่การขยายผลในระดับระบบ และจากความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาไปสู่โอกาสในการลงทุนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ถอดบทเรียน **Westwood Primary School:** เมื่อโรงเรียนสร้างคนด้วย "ความสุข"

โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์¹

สิงคโปร์ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ดีที่สุดในโลก ความสำเร็จนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นผลมาจากการวางรากฐานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นช่วงวัยสำคัญของการปูพื้นฐานการเรียนรู้และบ่มเพาะคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับอนาคต บทความนี้จะพาไปสำรวจภาพรวมการจัดการศึกษาประถมศึกษาของสิงคโปร์ โดยมีกรณีศึกษาที่น่าสนใจจากโรงเรียนประถมศึกษาเวสต์วูด (Westwood Primary School) พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงประเด็นที่ประเทศไทยสามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของตนเองได้

สร้างคนเพื่ออนาคต

รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างยิ่ง โดยจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาสูงถึง 14.7 พันล้านดอลลาร์สิงคโปร์ในปีงบประมาณ 2024 เป้าหมายหลักของระบบการศึกษาคือ “การดัดศักยภาพสูงสุดของเด็กทุกคนออกมา” โดยไม่คำนึงถึงจุดเริ่มต้นของชีวิต นักเรียนสิงคโปร์ จะได้รับการหล่อหลอมให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ เป็นผู้มีความมั่นใจ (Confident Persons) เป็นผู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learners) เป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน (Active Contributors) และเป็นพลเมืองที่ใส่ใจสังคม (Concerned Citizens)

¹ นักวิเคราะห์สัมพันธภาพ

การศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาใช้เวลา 6 ปี เมื่อจบการศึกษา นักเรียนจะต้องทำการสอบ Primary School Leaving Examination (PSLE) เพื่อประเมินความสามารถและจัดสรรเข้าสู่เส้นทางการเรียนในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

นโยบายสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา

From 2019	From 2020 or 2021
School-based Assessment Structures	
P1 & P2 > Removal of all weighted assessments (including P2 year-end exam) S1 > Removal of Mid-Year Exam (MYE)	P3, P5, S3 > Removal of Mid-Year Exam (MYE)
From P3 to S4/5 > Schools to conduct no more than one weighted assessment per subject, per school term. This is in addition to Mid-Year Exam (MYE) and year-end exam at levels where this is applicable	

ลดความกดดันจากการสอบ กระทรวงศึกษาธิการสิงคโปร์ได้ยกเลิกการสอบวัดผลที่มีน้ำหนักคะแนน และการสอบทุกประเภทสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ตั้งแต่ปี 2019 และได้ยกเลิกการสอบกลางภาคในทุกระดับชั้นของประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในปี 2023 เพื่อลดการให้ความสำคัญกับผลการเรียนมากเกินไป และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาแรงจูงใจในการเรียนรู้จากภายใน

เน้นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Competencies - 21CC) หลักสูตรการศึกษาของสิงคโปร์ได้บูรณาการการพัฒนาทักษะ 21CC เข้าไว้ในทุกรายวิชา เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การปรับตัว และการคิดเชิงสร้างสรรค์ในวิชาวิทยาศาสตร์ การรู้เท่าทันความเป็นพลเมืองโลก และความแตกต่างทางวัฒนธรรมในวิชามนุษยศาสตร์ รวมถึงการส่งเสริมผ่านกิจกรรมนอกหลักสูตร (Co-Curricular Activities) และโปรแกรมเฉพาะทางของโรงเรียนอย่าง Applied Learning Programme (ALP) และ Learning for Life Programme (LLP)

สร้างสุขภาวะทางใจและคุณลักษณะนิสัย หลักสูตรการศึกษาด้านคุณลักษณะและความเป็นพลเมือง (Character and Citizenship Education - CCE) ได้รับการออกแบบมาเพื่อปลูกฝังคุณค่าทางศีลธรรม ความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนสุขภาวะทางจิตใจและการรู้เท่าทันโลกไซเบอร์ โดยมีระบบนิเวศที่คอยสนับสนุนรอบด้าน ตั้งแต่การสร้างเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อนในโรงเรียนไปจนถึงความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานต่าง ๆ

กรณีศึกษา: Westwood Primary School
กับการศึกษาเชิงบวก (Positive Education)

THRIVE Focus Areas for POSITIVE Education

THINK MINDFULLY Helping pupils develop mindful habits

HEALTHY COPING Developing resilient pupils

RELATING WELL Building strong communities

IN THE MOMENT Creating an innovative, engaging curriculum

VALUES-DRIVEN ACTIONS Empowering pupils with purpose and meaning

EMOTIONS OF POSITIVITY Nurturing happy, appreciative children

I am a Self-Directed Learner	I am a Trustworthy Friend	I am a Confident Person	I am a Compassionate Leader	I am a Positive Person	Pupil Outcomes
I stop and think before doing anything.	I treat everyone with courtesy and respect.	I can remain focused on a task.	I take the initiative to help others.	I thank everyone who has helped me.	Pupil Attributes
I set out to learn something new every day.	I help my family, teachers and friends.	I contribute my ideas and thoughts in discussions.	I step forward to lead my friends.	I am contented with and grateful for what I have.	
I know that with effort, I can improve.	I work well with others.	I am keen to explore new ideas or ways of doing things.	I take care of my environment.	I recognise and appreciate others' contributions.	
I reflect on my weaknesses and work on my strengths to achieve my personal best.	I can be trusted to do what I said I would do.	I reach my goals despite all challenges.	I use my talents and skills to benefit others.	I encourage my friends to express their gratitude.	
I will keep learning throughout my life.	I do what is best for my team or community.	I am able to learn and adapt in every situation.	I lead and serve with my heart.	I am thankful even when I face challenges.	
I will continue to believe in myself even when I face setbacks.					

Resilient Mindset + Passion for Community + Future-Ready Confidence + Passion for Community + Heart of Gratitude = Character Strengths

THE FLOURISHING WESTWOOD PUPIL

Westwood Primary aims to nurture Flourishing Pupils through its **THRIVE** Framework for Positive Education. Ultimately, we hope for every pupil to be happy, resilient and engaged. We want pupils to find meaning and joy in learning, as well as in relating with their friends and contributing to the community.

โรงเรียนประถมศึกษาวูดวู้ด (WWPS) เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการนำหลักจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) มาประยุกต์ใช้กับการศึกษา หรือที่เรียกว่า “Positive Education” วิสัยทัศน์ของโรงเรียนคือ “โรงเรียนที่สร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนของเราใช้ชีวิตอย่างมีความหมายและมีส่วนร่วม” (A school that inspires our community to lead meaningful and engaged lives.)

WWPS มุ่งเน้นการสร้าง “บุคลากรที่เติบโตงอกงาม” (Thriving Staff) และ “นักเรียนที่เบ่งบาน” (Flourishing Students) โดยใช้หลักการ “PERMA” ของ Martin Seligman ซึ่งประกอบด้วย:

1. อารมณ์เชิงบวก (Positive Emotions) ส่งเสริมความสุข ความรัก ความกตัญญู
2. การมีส่วนร่วม (Engagement) สร้างแรงจูงใจในการทำกิจกรรมต่างๆ
3. ความสัมพันธ์ (Relationships) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
4. ความหมายและเป้าหมาย (Meaning & Purpose) ค้นหาเป้าหมายและเหตุผลในการทำสิ่งต่าง ๆ
5. ความสำเร็จ (Achievement) รู้สึกถึงความสำเร็จและความเชี่ยวชาญในสิ่งที่ทำ

WWPS ได้ประยุกต์ใช้ในโรงเรียนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

กิจกรรมส่งเสริมการศึกษาเชิงบวก เช่น “Wonderful Wednesday” ที่ให้นักเรียนแบ่งปันเรื่องราวดี ๆ ที่เกิดขึ้น การฝึกสติ (Mindfulness) การใช้ “กระดานแห่งความคิดบวก” (Board of Positivity) และการมอบบัตรขอบคุณ (Gratitude Cards) เพื่อแสดงความกตัญญู

สัปดาห์ THRIVE (THRIVE Week) เป็นสัปดาห์ที่โรงเรียนจะงดการเรียนการสอนตามตารางปกติ แล้วจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสุขในการเรียนรู้และเสริมสร้างคุณลักษณะของนักเรียนตามกรอบ THRIVE ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในห้องเรียน การไปทัศนศึกษา และการเล่นเกมระหว่างชั้นเรียน

การพัฒนาภาวะผู้นำนักเรียน WWPS มีโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำทั้งระดับประถมศึกษาตอนต้น (Lower Primary) และประถมศึกษาตอนปลาย (Upper Primary) นักเรียนจะได้รับโอกาสในการเป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การนำนักเรียนอนุบาลทัวร์โรงเรียน การเป็นพิธีกร การจัดกิจกรรมเพื่อสังคม และการเป็นตัวแทนโรงเรียนต้อนรับผู้มาเยือน

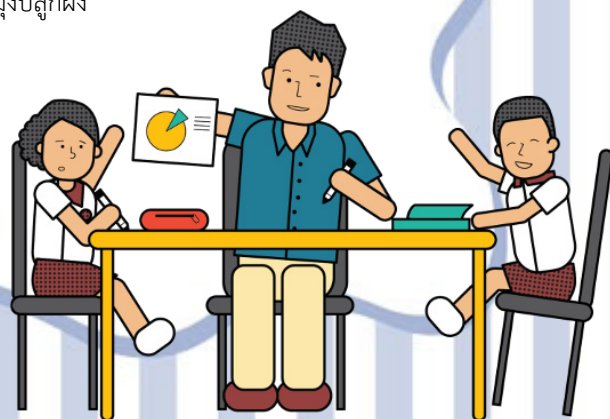
ความสำเร็จของ WWPS สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ยังให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนให้นักเรียนและบุคลากรมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี และเติบโตอย่างรอบด้าน

สิ่งที่ประเทศไทยสามารถเรียนรู้และปรับใช้

แม้บริบททางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยและสิงคโปร์จะแตกต่างกัน แต่มีหลักการและแนวปฏิบัติหลายประการที่ไทยสามารถนำมาปรับใช้เพื่อยกระดับการศึกษาประถมศึกษาได้ โดยพิจารณาจากบริบทที่คล้ายคลึงกันในฐานะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กำลังเผชิญกับความท้าทายจากโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

1. เปลี่ยนโฟกัสจาก “การสอบ” สู่ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” สิงคโปร์ลดความสำคัญของการสอบในระดับประถมศึกษาตอนต้นอย่างชัดเจน เพื่อลดความเครียดและปลูกฝังความรักในการเรียนรู้ ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยยังคงให้ความสำคัญกับการสอบแข่งขัน โดยเฉพาะการสอบเข้า ป.1 ในโรงเรียนที่มีชื่อเสียง และการสอบ O-NET ในชั้น ป.6 ซึ่งสร้างแรงกดดันมหาศาลให้กับเด็กและผู้ปกครอง รายงานจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พบว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในไทยส่วนหนึ่งเกิดจาก “การแข่งขันที่เข้มข้น” ตั้งแต่ระดับปฐมวัย (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2564) ไทยจึงควรทบทวนนโยบายการวัดผลในระดับประถมศึกษาอย่างจริงจัง อาจเริ่มจากการลดจำนวนการสอบระดับชาติที่ไม่จำเป็น และส่งเสริมให้โรงเรียนใช้การประเมินที่หลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Formative Assessment) แทนการตัดสิน (Summative Assessment)
2. บูรณาการ “ทักษะชีวิตและสุขภาวะทางใจ” ให้เป็นหัวใจของหลักสูตรแกนกลางของ WWPS แสดงให้เห็นถึงการนำ “การศึกษาเชิงบวก” มาเป็นแกนหลักของโรงเรียน สร้างระบบนิเวศที่ส่งเสริมทั้งสุขภาวะทางใจ (Well-Being) และคุณลักษณะนิสัยที่ดี หลักสูตรแกนกลางของไทยมีสาระที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต แต่ในทางปฏิบัติมักถูกลดความสำคัญลงเมื่อเทียบกับวิชาหลัก การนำแนวคิดการศึกษาเชิงบวกมาปรับใช้ เช่น การเริ่มต้นคาบเรียนด้วยการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ การฝึกสมาธิสั้นๆ (Mindfulness) หรือการสร้าง “มุมขอบคุณ” ในห้องเรียน สามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องรงบประมาณมหาศาล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ TDRI ที่ชี้ว่า การลงทุนในทักษะทางอารมณ์และสังคม (Social and Emotional Skills) ของเด็กให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าในระยะยาว (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2562)
3. สร้าง “ภาวะผู้นำ” ให้กับนักเรียนทุกคน ไม่ใช่แค่คนเก่ง WWPS มีโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับนักเรียนทุกคน (Mass) และสำหรับกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ (Talent) โดยให้โอกาสที่หลากหลายตามช่วงวัย โรงเรียนไทยมักจำกัดบทบาทผู้นำไว้กับ “หัวหน้าห้อง” หรือ “ประธานนักเรียน” ซึ่งมักเป็นเด็กเรียนดีหรือกล้าแสดงออก เราสามารถขยายโอกาสนี้ได้โดยการสร้าง “บทบาทผู้นำหมุนเวียน” ในห้องเรียน เช่น ผู้นำกิจกรรมกลุ่ม ผู้นำดูแลความสะอาด ผู้นำช่วยเพื่อนทำการบ้าน เป็นต้น การให้โอกาสนักเรียนทุกคนได้ลองเป็นผู้นำในบทบาทเล็กๆ จะช่วยสร้างความมั่นใจและความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ระบบการศึกษาของสิงคโปร์มุ่งปลูกฝัง

unaşu

ความสำเร็จของการศึกษาในสิงคโปร์เกิดจากการมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการสร้างคนเพื่ออนาคต การลดแรงกดดันด้านวิชาการที่ไม่จำเป็น และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางสังคม อารมณ์ และสุขภาพทางใจอย่างจริงจัง กรณีศึกษาของ Westwood Primary School ชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนสามารถเป็นพื้นที่แห่งความสุขและการเติบโตที่แท้จริงได้ การศึกษาไทยสามารถนำบทเรียนเหล่านี้มาปรับใช้ โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนมุมมองของผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารโรงเรียน และครู ให้มองเห็นว่าเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาไม่ใช่แค่การสร้างเด็กเก่ง แต่คือการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์และพร้อมที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และมีความหมายในโลกอนาคต

References:

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2564). รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี 2564. <https://www.eef.or.th/publication-18112564/>
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2562). ทักษะอารมณ์และสังคม (Social and Emotional Skills): ทักษะสำคัญเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ. <https://tdri.or.th/2019/11/social-and-emotional-skills/>
- Mah A. (2025). *An overview of the Singapore Education System and its pathways*. Westwood Primary School, Singapore.

เผยแพร่อุบายสำคัญของ ข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรม ของประสาทเทคโนโลยี

(UNESCO Recommendation on the Ethics of Neurotechnology)

โดย suwa ชันวิชัย¹

ข้อเสนอแนะของยูเนสโก คืออะไร?

“ข้อเสนอแนะของยูเนสโก (UNESCO Recommendations)” เป็นข้อมติจากที่ประชุมสมัชชาสามัญขององค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดมาตรฐาน หลักการและบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่อิงตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำกับดูแลประเด็นเฉพาะในระดับระหว่างประเทศ และเชิญชวนให้รัฐสมาชิกดำเนินมาตรการทางกฎหมายหรือมาตรการอื่นใดที่จำเป็นโดยสอดคล้องกับระบบกฎหมายและบริบทของแต่ละประเทศ เพื่อนำหลักการและบรรทัดฐานดังกล่าวไปปรับใช้ภายในอาณาเขตของตน” ซึ่งข้อเสนอแนะเหล่านี้ถูกออกโดยองค์กรสูงสุดของยูเนสโก จึงมีสถานะและความน่าเชื่อถือสูง และมีเป้าหมายเพื่อส่งอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศสมาชิกในระยะยาว

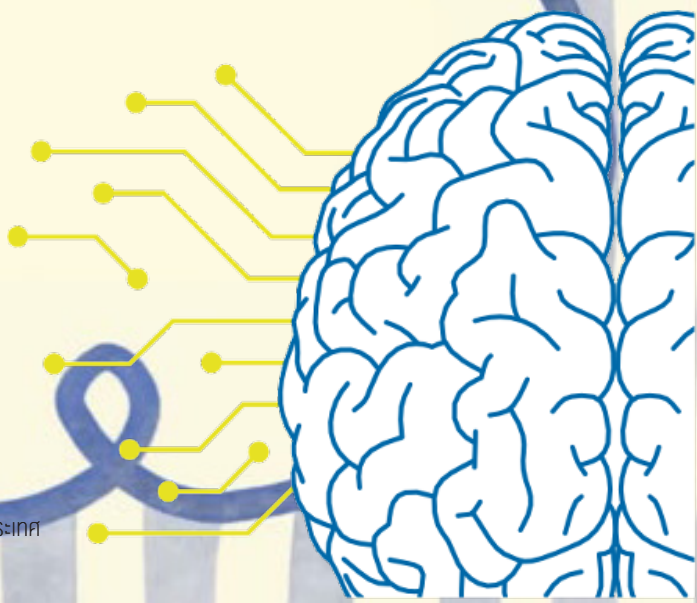
ข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรมของประสาทเทคโนโลยี เริ่มต้นได้อย่างไร?

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เผยแพร่อุบาย “ร่างข้อเสนอแนะว่าด้วยจริยธรรมของประสาทเทคโนโลยี (Recommendations on the Ethics of Neurotechnology)” ครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม 2567 (ค.ศ.2024) โดยมีรายงานเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำร่างดังกล่าวเผยแพร่ควบคู่กันไป

ต่อมาในการประชุมสมัชชาสามัญขององค์การยูเนสโก ครั้งที่ 43 เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2568 (ค.ศ. 2025) ณ สาธารณรัฐอุซเบกิสถาน ได้มีการรับรองร่างข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรมของประสาทเทคโนโลยี อย่างเป็นทางการและเผยแพร่ พร้อมเน้นย้ำความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากประสาทเทคโนโลยีว่าจะต้องอยู่บนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนและการไม่รุกรานข้อมูลหรือสิทธิส่วนบุคคล

Neurotechnology คืออะไร?

ในข้อเสนอแนะฯ นี้ ได้ให้คำจำกัดความของ “ประสาทเทคโนโลยี (neurotechnology)” ว่า หมายถึง “อุปกรณ์ ระบบ และกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ที่สามารถเข้าถึง ติดตาม ตรวจสอบวิเคราะห์ คาดการณ์ หรือปรับเปลี่ยนการทำงานของระบบประสาทโดยตรง เพื่อทำความเข้าใจ มีอิทธิพล ฟื้นฟู หรือคาดการณ์โครงสร้าง กิจกรรม การทำงาน หรือเจตนาของระบบประสาท (เช่น การสื่อสารหรือการเคลื่อนไหว)”

¹ นักวิทยาศาสตร์ปฏิบัติการ

ทำไมจึงต้องมีการควบคุม Neurotechnology ?

การใช้ข้อมูลประสาท (Neural Data)

บริษัทต่าง ๆ สามารถนำข้อมูลประสาทที่ได้จากอุปกรณ์ neurotechnology แบบไม่รุกล้ำร่างกาย (non-invasive) ไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการตลาดได้ โดยการตรวจจับสัญญาณที่สะท้อนถึงความชอบหรือไม่ชอบของเรา บริษัทเหล่านี้สามารถมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อเพิ่มผลกำไรสูงสุด ประเด็นนี้ก่อให้เกิดคำถามที่น่ากังวลเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง กลยุทธ์ทางการตลาด และอิทธิพลทางการเมืองต่อความคิดและอารมณ์ที่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างยิ่งของมนุษย์ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตยและรากฐานของสังคมโดยรวม

ความไม่เท่าเทียมทางสังคม (Social Inequalities)

การนำ neurotechnology ไปใช้อาจยิ่งซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีอยู่เดิม หากการเข้าถึงเทคโนโลยีขั้นสูงนี้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้มีฐานะ ก็อาจยิ่งขยายช่องว่างระหว่างคนกลุ่มนี้กับกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจนำไปสู่ความตึงเครียดและความขัดแย้งในสังคมได้

ที่มาจาก: <https://www.unesco.org/en/ethics-neurotech>

สาระสำคัญของข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรมของประสาทเทคโนโลยี

1. ปกป้องความเป็นส่วนตัวของความคิด

เมื่อเทคโนโลยีสามารถเข้าถึงข้อมูลสมองได้ ความคิด ความรู้สึก หรือเจตนา อาจไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไป จึงต้องมีหลักประกันในการคุ้มครอง

2. รักษาเสรีภาพและอัตลักษณ์ของมนุษย์

การปรับเปลี่ยนการทำงานของสมองอาจส่งผลต่อการตัดสินใจหรือบุคลิกภาพ จึงต้องคำนึงถึงสิทธิในการเป็นตัวของตัวเอง

3. ป้องกันการใช้ในทางที่ผิด

เช่น การควบคุมพฤติกรรม การใช้งานเชิงทหาร หรือการแสวงหาประโยชน์โดยไม่เป็นธรรม

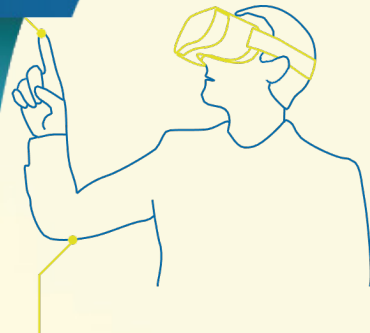
4. สร้างมาตรฐานสากลร่วมกัน

เพื่อให้ทุกประเทศมีแนวทางเดียวกันในการพัฒนาและกำกับดูแลเทคโนโลยีที่มีความอ่อนไหวสูงนี้

มีประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร?

- **ยกระดับคุณภาพชีวิต**
สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อการรักษา
ฟื้นฟู และช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างปลอดภัย
- **สร้างความเชื่อมั่นของประชาชน**
เมื่อมีกรอบจริยธรรมที่ชัดเจน ประชาชนจะมั่นใจ
ในการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น
- **ลดความเหลื่อมล้ำ**
ส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยี
อย่างเท่าเทียม ไม่กระจุกอยู่
เฉพาะบางกลุ่ม
- **ส่งเสริมนวัตกรรมอย่างมี
ความรับผิดชอบ**
ช่วยให้การพัฒนาเทคโนโลยี
เดินหน้าไปพร้อมกับการคำนึง
ถึงผลกระทบต่อสังคม

สรุป

ข้อเสนอแนะฉบับนี้ไม่ได้เป็นเพียงเอกสารเชิงนโยบาย หากแต่เป็นกรอบแนวทางร่วมที่ประเทศสมาชิกของยูเนสโกได้เห็นพ้องกัน เพื่อวางรากฐานการพัฒนาและการใช้ประสาทเทคโนโลยีและข้อมูลประสาทอย่างมีความรับผิดชอบ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่รุกราล้ำสิทธิขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ การใช้ข้อมูลประสาทจะต้องดำเนินไปภายใต้หลักมนุษยธรรมและจริยธรรมวิชาชีพอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการคุ้มครองความเป็นส่วนตัว เสรีภาพทางความคิด และสิทธิของบุคคลมิให้ถูกละเมิดหรือถูกนำไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม อันจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างยั่งยืน สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรมของประสาทเทคโนโลยี สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ Link: https://drive.google.com/file/d/1xYwj0zntBw4UEU_I6fXLjoSsB7LMrMAp/view?usp=sharing โดยองค์การยูเนสโกได้จัดทำเอกสารเป็น 6 ภาษา ประกอบด้วย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสเปน ภาษารัสเซีย ภาษาจีน และภาษาอาหรับ

เตรียมพร้อมก่อนเดินทางไปราชการต่างประเทศ : ความรู้เรื่องหนังสือเดินทางราชการ วิชา และพิธีการทูตที่ผู้แทนไทยควรรู้

โดย โคมุที ยมลนันท์¹

ใน ยุคที่ความร่วมมือระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การเดินทางไปราชการต่างประเทศของข้าราชการ บุคลากรทางการศึกษา และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ จึงมิใช่เป็นเพียง “การเดินทาง” ไปยังต่างประเทศเท่านั้น หากแต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะ “ผู้แทนของประเทศไทย” ซึ่งทุกการสื่อสาร การแสดงออก และการปฏิบัติตน ล้วนสะท้อนภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และความเป็นมืออาชีพของหน่วยงานและประเทศในเวทีนานาชาติ

หลายคนอาจมองว่าการเตรียมตัวเดินทางไปต่างประเทศมีเพียงการจองบัตรโดยสารเครื่องบิน การจัดเตรียมสัมภาระ หรือการขอวิชา แต่ในความเป็นจริง การเดินทางไปราชการต่างประเทศมีรายละเอียดที่ต้องอาศัยความรอบคอบ โดยเฉพาะเรื่องหนังสือเดินทางราชการ หนังสือเดินทางทูต วิชา ระเบียบการอนุมัติเดินทาง และมารยาทสากล ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ภารกิจระหว่างประเทศดำเนินไปอย่างถูกต้อง ราบรื่น และสมเกียรติ

ประเด็นสำคัญประการแรก คือ “หนังสือเดินทาง” ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่ใช้แสดงตัวตน สัญชาติ และสถานะของผู้เดินทางในการเดินทางระหว่างประเทศ หนังสือเดินทางของไทยแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น หนังสือเดินทางธรรมดา หนังสือเดินทางราชการ และหนังสือเดินทางทูต โดยผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เดินทางไปราชการต่างประเทศในนามหน่วยงานของรัฐ อาจได้รับการพิจารณาให้ใช้หนังสือเดินทางราชการ หรือหนังสือเดินทางทูตตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

โดยทั่วไป หนังสือเดินทางราชการของไทยเป็นเล่มสีน้ำเงิน ใช้สำหรับข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เดินทางไปปฏิบัติราชการต่างประเทศ ตามภารกิจของหน่วยงาน ส่วนหนังสือเดินทางทูตเป็นเล่มสีแดงสด ใช้สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการทูต ผู้บริหารระดับสูงของรัฐ หรือบุคคลที่มีสิทธิตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ ประเภทของหนังสือเดินทาง มิได้เป็นเพียงเรื่องของสีหรือรูปแบบของเล่มหนังสือเดินทางเท่านั้น แต่ยังสะท้อนสถานะ วัตถุประสงค์ของการเดินทาง และความรับผิดชอบของผู้ถือในฐานะผู้แทนของรัฐ

หนังสือเดินทางราชการจึงมีความสำคัญมากกว่าการเป็นเอกสารเดินทางทั่วไป เพราะเป็นเอกสารที่แสดงว่าผู้ถือเดินทางไปต่างประเทศด้วยภารกิจของทางราชการมิใช่การเดินทางส่วนบุคคล ในบางประเทศ ผู้ถือหนังสือเดินทางราชการหรือหนังสือเดินทางทูตอาจได้รับการอำนวยความสะดวกด้านการตรวจลงตรา หรือได้รับการยกเว้นวีซ่าตามความตกลงระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การได้รับสิทธิหรือการอำนวยความสะดวกดังกล่าวขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศปลายทางและความตกลงที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ

ดังนั้น การมีหนังสือเดินทางราชการหรือหนังสือเดินทางทูตมิได้หมายความว่าผู้เดินทางสามารถเดินทางได้โดยอัตโนมัติในทุกกรณี ผู้เดินทางยังคงต้องตรวจสอบเงื่อนไขของประเทศปลายทาง ประเภทวีซ่าที่เหมาะสม หนังสือเชิญจากหน่วยงานเจ้าภาพ หนังสือรับรองจากหน่วยงานต้นสังกัด และเอกสารอนุมัติให้เดินทางไปราชการต่างประเทศให้ครบถ้วนก่อนการเดินทาง ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้หนังสือเดินทางราชการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของภารกิจ และสอดคล้องกับระเบียบราชการและแนวปฏิบัติระหว่างประเทศ

อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ “วีซ่า” หรือการตรวจลงตราซึ่งมิใช่เป็นเพียงตราประทับหรือเอกสารอนุญาตให้เข้าประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องแสดงวัตถุประสงค์ของการเดินทางและสถานะของผู้เดินทางในทางกฎหมาย ประเทศปลายทางจะพิจารณาประเภทวีซ่าให้สอดคล้องกับภารกิจ เช่น วีซ่าราชการ วีซ่าสำหรับการประชุม วีซ่าการศึกษา หรือวีซ่าทางการทูต โดยวีซ่าแต่ละประเภทมีเงื่อนไข ระยะเวลา และข้อจำกัดแตกต่างกัน

ในทางปฏิบัติ แม้ผู้เดินทางจะถือหนังสือเดินทางราชการ แต่หากยื่นขอวีซ่าไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการเดินทาง หรือจัดเตรียมเอกสารประกอบไม่ครบถ้วน อาจส่งผลให้การพิจารณาวีซ่าล่าช้า ถูกขอเอกสารเพิ่มเติม หรือไม่สามารถเดินทางไปปฏิบัติภารกิจได้ทันตามกำหนด หนังสือเชิญอย่างเป็นทางการ หนังสือรับรองจากหน่วยงานต้นสังกัด กำหนดการเดินทาง และเอกสารอนุมัติให้เดินทางไปราชการ จึงเป็นเอกสารสำคัญที่ช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือของภารกิจและสถานะของผู้เดินทาง

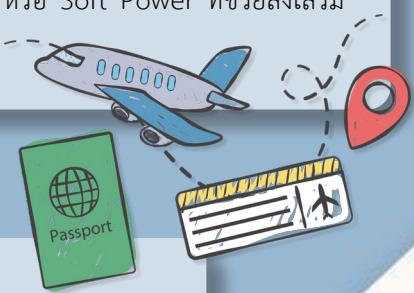
นอกจากเรื่องหนังสือเดินทางและวีซ่าแล้ว ผู้เดินทางไปราชการต่างประเทศยังต้องให้ความสำคัญกับขั้นตอนการขออนุมัติเดินทางและการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายตามระเบียบของทางราชการ โดยเฉพาะการปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุมัติให้ข้าราชการเดินทางไปต่างประเทศและการจัดการประชุมระหว่างประเทศ รวมถึงระเบียบกระทรวงการคลังและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง การได้รับอนุมัติจากผู้มีอำนาจก่อนดำเนินการเรื่องเอกสารเดินทางวีซ่า หรือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การเดินทางเป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส และตรวจสอบได้

อีกองค์ประกอบหนึ่งที่ผู้แทนไทยควรให้ความสำคัญ คือ “พิธีการทูต” และมารยาทสากล ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การตรงต่อเวลา การใช้คำเรียกตำแหน่ง การให้เกียรติเจ้าภาพ การจัดลำดับอาวุโส การมอบนามบัตร หรือการปฏิบัติตามธรรมเนียมของประเทศปลายทาง สิ่งเหล่านี้อาจดูเป็นรายละเอียดเล็กน้อย แต่ในเวทีระหว่างประเทศ รายละเอียดดังกล่าวสะท้อนถึงความเคารพต่อวัฒนธรรม ความเข้าใจในธรรมเนียมสากล และความเป็นมืออาชีพของผู้แทนไทย

ผู้เดินทางจึงควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประเทศปลายทางล่วงหน้า ทั้งด้านวัฒนธรรม ข้อควรระวัง ข้อห้ามทางสังคม รูปแบบการประชุม และมารยาทในการเจรจา เพราะในบางประเทศ การให้ความสำคัญกับลำดับอาวุโส การจัดที่นั่ง การใช้ถ้อยคำ หรือแม้แต่รูปแบบการทักทาย อาจมีผลต่อบรรยากาศของการหารือและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน การปฏิบัติตนอย่างสุภาพ รอบคอบ และเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม จึงเป็นส่วนหนึ่งของพลังละมุน หรือ Soft Power ที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในเวทีนานาชาติ

กล่าวโดยสรุป หนังสือเดินทางราชการมิใช่เพียงเอกสารที่ใช้ผ่านแดน แต่เป็นเอกสารที่สะท้อนสถานะ ภารกิจ และความรับผิดชอบของผู้เดินทางในฐานะผู้แทนของรัฐ การใช้หนังสือเดินทางราชการจึงควรดำเนินควบคู่กับการตรวจสอบเงื่อนไขของประเทศปลายทาง การขอวีซ่าให้ถูกประเภท การได้รับอนุมัติเดินทางตามระเบียบราชการ และการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของผู้แทนไทย

ในเวทีระหว่างประเทศ ผู้แทนไทยไม่ได้เป็นเพียง “ผู้เข้าร่วม” แต่เป็น “ภาพแทนของประเทศไทย” ทุกถ้อยคำ ทุกการปฏิบัติ และทุกการตัดสินใจ ล้วนมีส่วนในการสร้างความเชื่อมั่น ความสัมพันธ์อันดี และความร่วมมือที่ยั่งยืนกับนานาประเทศ การเตรียมพร้อมก่อนเดินทางไปราชการต่างประเทศ โดยเฉพาะความเข้าใจเรื่องหนังสือเดินทางราชการ วีซ่า และพิธีการทูต จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้แทนไทยทุกคนควรให้ความสำคัญ

บทบรรณาธิการ

ผู้เขียน
อิกเนส บาร์ดง

ผู้อำนวยการใหญ่ยูเนสโก

แปลโดย พิศवास ปทุมรัตน์

ภายในเวลาเพียงไม่กี่ปี ปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (generative artificial intelligence) หรือ Gen AI ก็เข้ามาพลิกโฉมความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้รวมทั้งความเป็นเอกลักษณ์ของความนึกคิดจิตใจในตัวมนุษย์ มันได้แทรกซึมเข้าไปในห้องเรียน ในแง่หนึ่ง เสมือนเป็นเครื่องมือแบบไฮเทคที่ช่วยโอบกอบการเรียนรู้โดยสามารถผลิตชิ้นงานที่ผู้เรียนได้รับมอบหมายให้ทำออกมาได้อย่างสมบูรณ์แบบเชิงโครงสร้าง ซึ่งเต็มไปด้วยการอ้างอิงทางวิชาการ ทว่ากลับกลายเป็นผลงานที่ไม่มีมีความข้องเกี่ยวใด ๆ ทั้งสิ้นกับความสามารถที่แท้จริงของนักเรียนนักศึกษาเลย บรรดาครูอาจารย์จึงค่อย ๆ ตระหนักถึงพลังอำนาจของเครื่องมือใหม่นี้ ซึ่งไม่เพียงช่วยให้เข้าถึงเนื้อหาได้มากมายมหาศาลเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างเนื้อหาเหล่านั้นขึ้นมาใหม่ได้อีกด้วย

ปัจจุบัน ปัญหามีได้อยู่ที่การจับผู้ทุจริตอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องของการตัดสินใจว่าควรจะมีบทบาทใดให้กับเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงมากขึ้นเรื่อย ๆ นี้ในสังคมของเราซึ่งเรียกกันว่า “สังคมอุดมปัญญา” (knowledge societies) Gen AI ได้เข้ามาปรับเปลี่ยนวิธีการสอนไปอย่างมากแล้ว โดยทุกวันนี้ครูจำนวนมากหันมาให้ความสำคัญกับการสื่อสารด้วยวาจาและการเรียนในชั้นเรียนมากกว่าการให้ทำการบ้านส่งครู ทว่าในขณะที่ Gen AI เปิดโอกาสใหม่ ๆ มากมายแต่หลายคนก็ยังกังวลเกี่ยวกับผลกระทบต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้ใช้งาน

ยูเนสโกมีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกสำหรับเรื่องนี้ตั้งแต่ปี 2021 โดยได้กำหนดหลักการและข้อเสนอแนะด้านจริยธรรมเพื่อสร้างหลักประกันว่าปัญญาประดิษฐ์จะรับใช้มนุษยชาติอย่างแท้จริง องค์การได้เผยแพร่แนวทางปฏิบัติว่าด้วยการใช้ AI แบบรู้สร้างในการศึกษาและการวิจัย (Guidance for Generative AI in Education and Research) เล่มแรกเมื่อเดือนกันยายน 2023 พร้อมคู่มือการบ่มเพาะสมรรถนะสำหรับนักเรียนและครูอาจารย์อีกหลายเล่ม

ยูเนสโกเน้นย้ำบทบาทสำคัญของการเรียนรู้ ในโลกที่ท่วมท้นไปด้วยข้อมูลจนล้นปรี สมรรถนะที่แท้จริงในการเรียนรู้ของมนุษย์เราจึงอยู่ที่ความสามารถในการทำความเข้าใจ วิเคราะห์ จัดระเบียบ และให้ความหมายกับสิ่งที่เรียนมากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต หากปราศจากสมรรถนะนี้ มนุษย์เราจะรักษาฐานรากของความเป็นอิสระแห่งปัจเจกบุคคลเจตจำนงเสรี และต่อเนื่องไปจนถึงเสรีภาพได้อย่างไร ? เราจะจัดการกับการพึ่งพาเทคโนโลยีได้อย่างไร หากเราใช้มันเป็นสิ่งทดแทนสมรรถนะในการสร้างสรรค์และสติปัญญาของเรา ?

การเรียนรู้ การไตร่ตรอง และการขบคิด ยังหมายถึงการเจริญเติบโตของงานในสถานะมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง ผู้ผ่านการปลุกฝังความอยากรู้อยากเห็น การขัดเกลาทางสังคม และการนึกคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ ทั้งนี้มองกลใด ๆ ไม่ว่าจะทรงพลังมากแค่ไหนก็ไม่สามารถจะเข้ามาแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ทั้งหมด

ปัญญาประดิษฐ์ : เรายังจำเป็น ต้องใช้ความคิดเองไหม?

ศาสตราจารย์ด้านการศึกษาวิเคราะห์
บทบาทปัญญาประดิษฐ์กับการศึกษา
ที่ศูนย์วิจัยดิจิทัลของลอนดอน
ผู้เป็นหัวหน้าโครงการด้านจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์
และการศึกษาของยูเนสโก (IRCAI)

แปลโดย บุชนาฏ เบนประเสริฐศรี

หลายคนมองว่าปัญญาประดิษฐ์แบบรัฐสร้าง (generative AI) ที่ปัจจุบันสามารถเขียนรายงานหรือแก้สมการซับซ้อนได้นั้นคือเครื่องมือปฏิวัติวงการซึ่งจะเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ของเรา ขณะที่อีกหลายคนเกรงว่ามันอาจนำไปสู่ความเสื่อมถอยทางปัญญาในคนรุ่นต่อ ๆ ไป

กว่าสิ่งที่แน่นอนอย่างหนึ่งคือ การศึกษาซึ่งทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมและพัฒนาการคิดวิเคราะห์ด้วยนั้นยังคงไม่มีสิ่งใดเข้ามาทดแทนได้

การ คิดว่าเทคโนโลยีเกิดใหม่อาจเข้ามาแทนที่การเรียนรู้ นั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ เมื่อสมัยคลาสสิกโสเครตีส (ตามที่หนังสือ Phaedrus ของเพลโตกล่าวถึง) ก็เคยต่อต้านเทคโนโลยีสำคัญอย่างหนึ่ง ในยุคแรก คือการเขียน ซึ่งเขาเห็นว่าจะเข้ามาแทนที่การเรียนรู้อันแท้จริง ช่วงกลางศตวรรษที่ 18 ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ นักปรัชญายุคเรืองปัญญา เคยยืนยันไว้ว่าหนังสือจะทำเช่นนั้นเหมือนกัน และเมื่อไม่นานมานี้ อินเทอร์เน็ตก็ถูกกล่าวถึงในทำนองเดียวกัน ทำไมเราจะต้องเรียนอะไรด้วยเล่าในเมื่อเพียงเปิดใช้โปรแกรมเสิร์ชเอนจินในโทรศัพท์มือถือ เราก็สามารถเข้าถึงสรรพความรู้ของโลกได้ทันที แต่ไม่ว่าอย่างไร การเรียนและการสอนก็ยังคงดำเนินต่อไปอยู่ดี โดยที่ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีดังกล่าว แต่ไม่ได้ถูกเทคโนโลยีนั้น ๆ ทำลายความสำคัญไป

เมื่อปัญญาประดิษฐ์ อันเป็นเทคโนโลยีแรกที่จะใจโลกเปลี่ยนมนุษย์อย่างแนบเนียนแฝงฝังตัวอยู่ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ คำถามดังกล่าวจึงถูกหยิบยกขึ้นมาอีกครั้ง ถ้าหากว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์แบบรัฐสร้าง จะสามารถ “เขียน” ความเรียง “แก้” สมการซับซ้อน และ “เขียนโค้ด” ได้ดีกว่าคนส่วนใหญ่ มนุษย์เรายังจำเป็นต้องเรียนรู้หรือไม่?

ใครก็ตามที่สนใจเรื่องการศึกษาย่อมไม่พลาดที่จะต้องสังเกตเห็นความกระตือรือร้นในระยะหลัง ๆ นี้ต่อ “ศักยภาพ” ด้านการศึกษาของ AI การมาถึงของปัญญาประดิษฐ์แบบรัฐสร้างนั้นกระตุ้นให้รายงานระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยเฉพาะรายงานฉบับที่พิมพ์เผยแพร่โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ในปี 2026 และฉบับที่ธนาคารโลกเผยแพร่ในปี 2025 พร้อมทั้งรายงานจากกระทรวงการศึกษาของหลายประเทศ ประกาศว่าอย่างน้อยเทคโนโลยีใหม่ ๆ ดังกล่าวก็พร้อมจะเข้ามาปลดปล่อยภาระงานประจำให้แก่ผู้สอน เตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตอันไม่แน่นอน และการเรียนรู้แบบเฉพาะตัว นั่นคือเนื้อหาที่รายงานเหล่านั้นได้ระบุไว้

ระบบช่วยสอน “อัจฉริยะ”

ในความเป็นจริงวงการศึกษาคงได้ทดลองนำ AI มาใช้นานแล้ว แม้อาจดูเหมือนว่าปัญญาประดิษฐ์จะเพิ่งเข้าสู่โลกของการศึกษา แต่งานวิจัยด้าน “ใช้ AI ในการศึกษา” ก็ดำเนินต่อเนื่องมาเกือบห้าสิบปี

ก่อนหน้านี้ประมาณสิบปีเศษ ๆ เคยมีการนำงานวิจัยด้านนี้ไปใช้จริงในห้องเรียนทั่วโลก โดยรูปแบบหลัก ๆ ที่ใช้กันก็คือ “ระบบช่วยสอนอัจฉริยะ” อันเป็นชื่อเรียกซึ่งชวนให้เข้าใจผิดเพราะตัวมันไม่ได้มีความเฉลียวฉลาดโดยแท้จริงแต่อย่างใด ระบบที่ใช้ AI เป็นตัวกลางนี้มุ่งสอนเสริมให้เป็นรายบุคคล โดยเชื่อว่าจะได้ผลมากกว่าสอนผู้เรียนทุกคนรวม ๆ แบบเป็นกลุ่ม กล่าวได้ว่าระบบนี้ออกแบบมาให้ทำงานบางอย่างแทนครู ซึ่งย่อหมายถึงเข้าไปจัดการวิธีเรียนรู้อาจด้านแทนด้วยโดยเฉลี่ยไม่ได้

ตัวอย่างนั้นว่าเป็นประโยชน์เนื่องเพราะทำให้เราเห็นสิ่งที่ AI ทำไม่ได้ เกิร์ต บิสตา นักปรัชญาผู้เป็นศาสตราจารย์ด้านการศึกษามหาชนที่มหาวิทยาลัยเมย์นูด เคยอธิบายไว้ว่าอันที่จริงการเรียนรู้เป็นเพียงหนึ่งในบทบาทหน้าที่ 3 ประการของการศึกษาซึ่งมีข้อแตกต่างแต่ก็ซ้อนทับกันอยู่นอกเหนือจากการเรียนรู้ (การได้มาซึ่งความรู้ทักษะ และอุปนิสัย ซึ่งบิสตาเรียกว่า “คุณวุฒิ”) ยังมี “การขัดเกลาทางสังคม” (กระบวนการซึ่งเราค้นพบที่ทางของตนในกลุ่มสังคม วัฒนธรรม และการเมืองนั้นๆ) และก็มี “การสร้างตัวตน” (กระบวนการซึ่งทำให้เรากลายเป็นปัจเจกบุคคลที่สามารถคิดได้ด้วยตัวเองและรับผิดชอบชีวิตตนเอง)

เมื่อพิจารณาว่า AI ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาแทบจะไม่เคยหรือไม่เคยทำหน้าที่ด้านการขัดเกลาทางสังคมและการสร้างตัวตนตั้งที่การศึกษาพึงกระทำ ผู้เขียนจึงเห็นชัดเจนว่าการศึกษายังคงจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นคำถามดังกล่าวจึงย้อนกลับมาที่เรื่องของการเรียนรู้ ถ้าหาก AI แบบนี้สร้างมีความสามารถสูงนัก ถ้ามันหาข้อมูลที่ต้องการ (คือข้อเท็จจริงซึ่งเราสั่งให้มันหา) และทำสิ่งต่าง ๆ (เช่น เขียนความเรียง) แทนได้ แล้วเรายังจำเป็นต้องเรียนอยู่ไหม?

อคติและความผิดพลาดอันโจ่งแจ้ง

ผลงานที่ได้จาก AI ซึ่งรู้จักสร้างข้อความเองนั้นน่าประทับใจ อย่างน้อยก็ในตอนแรก ข้อความเหล่านั้นเขียนได้ลื่นไหล ดูเป็นความจริงและถึงขั้นน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง หากก็เป็นที่รู้กันดีว่าข้อความจาก AI เติบโตด้วยความเอนเอียงและข้อมูลซึ่งใส่ไว้มี ๆ เพื่อให้หน้าเชื่อถือ ทั้งนี้หลัก ๆ เป็นเพราะ AI แบบนี้สร้างนั้นถูกฝึกฝนมาด้วยข้อมูลที่รวบรวมจากอินเทอร์เน็ต โดยได้รวมเอาความคลาดเคลื่อนอคติ และความหยาบคายทั้งหลายของข้อความเหล่านั้นไว้ด้วย เนื่องจากวิธีการทำงานของ AI ประเภทนี้ด้วย แม้ว่าผลลัพธ์อาจดูน่าทึ่งเพียงใด แต่ AI ก็เพียงคาดเดาผลที่น่าจะเป็นไปได้สูงสุดจากข้อมูลซึ่งใช้ฝึกฝน (อินเทอร์เน็ต) และจากข้อมูลที่ป้อนให้ (คำสั่ง) บางครั้งวิธีการนี้ใช้ได้ผลดี แต่บางครั้งก็ล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะได้ผลหรือล้มเหลว AI แบบนี้สร้างก็ไม่ได้เข้าใจความจริงใด ๆ เลย

นักเรียนต้องได้รับการส่งเสริมให้รู้จักพิจารณาผลลัพธ์ที่ได้จาก AI ตามความเป็นจริง แม้ระบบเหล่านี้อาจสร้างเนื้อหาซึ่งดูจะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ แต่ “ข้อมูล” นั้นก็อาจเชื่อถือไม่ได้ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้จึงไม่ใช่แค่สิ่งที่จำเป็นเท่านั้น แต่ทุกวันนี้นักเรียนยังจะต้องให้รู้จักตรวจสอบวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่ได้จาก AI อีกด้วย

ทว่าต่อให้ผลลัพธ์ที่ได้มานั้นถูกต้องตรงกับความจริง คำถามก็คือการใช้ AI แบบนี้สร้างส่งผลกระทบต่ออะไรบางอย่างต่อการเรียนรู้ของนักเรียน? เมื่อไม่นานมานี้ มีการเผยแพร่งานวิเคราะห์ต่อภิกษานบพทความวิชาการหลายชิ้นซึ่งศึกษาผลกระทบที่โปรแกรม ChatGPT (เครื่องมือ AI แบบนี้สร้างขึ้นมา) มีต่อการเรียนรู้

●●
AI ไม่ได้กล่าวไว้เลยว่าคุณสมบัติอะไรบ้างซึ่งทำให้มนุษย์เราเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของการศึกษา

สำรวจเรื่องการใช้ AI ในระดับอุดมศึกษาทั่วโลก

สถาบันอุดมศึกษาเกือบสองในสามแห่งมีแนวปฏิบัติเรื่องปัญญาประดิษฐ์หรือกำลังพัฒนาแนวทางดังกล่าวอยู่แล้ว นี่คือหนึ่งในข้อสรุปสำคัญที่พบจากการสำรวจข้อมูลทั่วโลก ซึ่งยูเนสโกดำเนินการในเครือข่ายมหาวิทยาลัย UNESCO Chairs and UNITWIN ใน 90 ประเทศ โดยผลการสำรวจดังกล่าวได้เผยแพร่ไปเมื่อเดือนกันยายน 2025

ปัจจุบันนี้แนวทางปฏิบัติในระดับอุดมศึกษารวมการใช้ AI เอาไว้ด้วยอย่างแพร่หลาย ผู้ตอบแบบสอบถามเก้าในสิบรายแจ้งว่าตนใช้เครื่องมือซึ่งทำงานด้วย AI โดยหลัก ๆ ใช้สำหรับงานวิจัยและงานเขียน นอกจากนี้เกือบครึ่งหนึ่งกำลังทดลองใช้เครื่องมือ AI ในการสอนด้วย เช่น วางแผนการสอน ตรวจสอบคะแนน ตรวจสอบการคัดลอกผลงาน ขณะที่อีกหลายรายใช้เครื่องมือดังกล่าวช่วยพัฒนางานบริหารจัดการหรือพัฒนาวิชาชีพ

อย่างไรก็ตาม การยอมรับโดยเร็วนี้ก็มาพร้อมกับความมั่นใจอันจำกัด ผู้รับการสำรวจเกินครึ่งบอกว่าการไม่แน่ใจว่า AI ที่ใช้ช่วยในการสอนหรือการวิจัยจะเป็นประโยชน์จริง สถาบันหนึ่งในสี่แห่งรายงานว่าได้ประสบกับปัญหาทางจริยธรรมเข้าแล้ว ตั้งแต่การที่นักศึกษาพึ่งพาเครื่องมือ AI มากเกินควรไปจนถึงข้อพิพาทเกี่ยวกับการเป็นผู้เขียนงานที่ตีพิมพ์และอคติในงานวิจัยทางวิชาการ

สถาบันอุดมศึกษาร้อยละ 19 กำหนดนโยบายเรื่องการใช้ AI ไว้เป็นทางการแล้ว ขณะที่ปัจจุบันร้อยละ 42 ก็กำลังพัฒนารอบแนวทางปฏิบัติ ทว่าสถานการณ์จริงในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน กล่าวคือสถาบันอุดมศึกษาเกือบร้อยละ 70 ในยุโรปและอเมริกาเหนือมีหรือกำลังเตรียมวางแนวปฏิบัติดังกล่าว เทียบกับร้อยละ 45 ในละตินอเมริกาและแถบแคริบเบียน

ในบริบทนี้ นโยบายบางส่วนซึ่งนำไปใช้ได้แก่กำหนดให้หลักสูตรเบื้องต้นเกี่ยวกับ AI เป็นวิชาบังคับในปีแรกที่เข้าเรียน

โครงการ UNITWIN/UNESCO Chairs ซึ่งเริ่มดำเนินการเมื่อปี 1992 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยในนานาประเทศ ประกอบด้วยหน่วยงานวิจัยประมาณ 1,100 แห่ง และ 50 เครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยใน 130 ประเทศ

แนวทางป้องกันสำหรับการศึกษาในยุคอัลกอริทึม

เอริก ซาแดง นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสผู้ซึ่งยูเนสโก
เชิญให้กล่าวปราศรัยเนื่องในโอกาสวันอนาคตโลก
(World Futures Day) เมื่อเดือนธันวาคม
2025 ได้กล่าวเตือนถึงผลสืบเนื่องของ
“การขาดตอนทางอารยธรรม” อันเกิดจาก AI
แบบรู้สร้าง ผลสืบเนื่องเหล่านี้กำลังพบเจอแล้ว
ในห้องเรียน ด้วยเหตุนี้เองยูเนสโกจึงเน้นย้ำ
ว่าการศึกษายังคงต้องจำเป็นยึดถือมนุษย์
เป็นศูนย์กลาง

แนวทางนี้สะท้อนให้เห็นในข้อริเริ่มและสิ่งพิมพ์
ต่าง ๆ เช่น หนังสือรวมบทความเล่มล่าสุด คือ
*AI and the future of education :
Disruptions, dilemmas and directions*
(2025) ซึ่งสำรวจประเด็นปัญหาที่ยากในแง่
ปรัชญา จริยธรรม และการเรียนการสอน
อันเกิดจากอิทธิพลที่ AI มีต่อการศึกษา

นอกจากนี้ยูเนสโกยังสร้างและรักษากรอบ
บรรทัดฐานซึ่งออกแบบมาเพื่อช่วยให้ประเทศ
ผู้กำหนดนโยบาย และระบบการศึกษาทั่วทั้ง
เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในปี 2024
ยูเนสโกได้เปิดตัวกรอบสมรรถนะด้าน AI
สำหรับนักเรียนและครู อาจารย์ เพื่อส่งเสริม
การใช้งานเทคโนโลยีนี้อย่างปลอดภัย มีจริยธรรม
และมีความรับผิดชอบ

กรอบสมรรถนะดังกล่าวกำหนดทักษะจำเป็น
ต่าง ๆ สำหรับผู้สอนควบคู่ไปกับเป้าหมาย
หลักสูตรสำหรับนักเรียน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐาน
แนวความคิดที่ว่าควรใช้ AI ช่วยสนับสนุน
มากกว่าจะใช้แทนการตัดสินใจและการพัฒนา
สติปัญญาของมนุษย์ ยูเนสโกแนะนำให้บรรจุ
มาตรฐานเหล่านี้ไว้ในนโยบายและหลักสูตร
การศึกษาของชาติ

ทรัพยากรเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการอันระบุไว้
ในเอกสารแนวทางปฏิบัติระดับโลกฉบับแรก
ว่าด้วยการใช้ AI แบบรู้สร้างในการศึกษาและ
การวิจัย (Guidance on generative AI in
education and research) ที่พิมพ์เผยแพร่
เมื่อเดือนกันยายน 2023 ซึ่งในเอกสารดังกล่าว
ยูเนสโกได้เรียกร้องให้รัฐบาลประเทศต่าง ๆ
กำหนดระเบียบข้อบังคับและจัดการแก้ไขปัญหา
อันเกิดจากเทคโนโลยีเหล่านี้ แนวทางปฏิบัตินี้
ช่วยเสริมเติมมาตรฐานหลักสำคัญอื่น ๆ
อันรวมถึง ข้อเสนอแนะว่าด้วยจริยธรรมของ
ปัญญาประดิษฐ์ (Recommendations on
the ethics of Artificial Intelligence) และ
ปัญญาประดิษฐ์กับการศึกษา : แนวทางสำหรับ
ผู้กำหนดนโยบาย (AI and education :
Guidance for policy-makers) ซึ่งเผยแพร่
ในปี 2021

แม้งานวิจัยเฉพาะด้านนี้ล้วนอ้างว่าโปรแกรม
ChatGPT ช่วยให้การเรียนดีขึ้น แต่ข้อสรุป
ดังกล่าวก็ยังคงเป็นที่โต้แย้ง จาเร็ด คูนิย ฮอร์ว็ธ
นักประสาทวิทยา ชี้ว่างานวิจัยแต่ละชิ้นไม่ผ่าน
เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐาน ทั้งในแง่การคัดเลือก
การศึกษา ความเข้มงวดของระเบียบวิธีวิจัย และ
ความถูกต้องสมบูรณ์ทางสถิติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง
คือแม้รายงานการวิเคราะห์ที่อ้อมก้อมเหล่านี้จะสรุป
ผลในเชิงบวกก็ไม่ได้ให้หลักฐานที่น่าเชื่อถือเลยว่า
AI แบบรู้สร้างส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนรู้จริง ที่กลับกันคือข้อสรุปซึ่งแม่นยำ
กว่านั้นว่าโปรแกรม AI แทบไม่ส่งผลกระทบต่อ
การเรียนรู้เลย

ไม้ค้ำยันทางปัญญา

แต่เรื่องนี้ยังหนักหนายิ่งไปกว่านั้นอีก งานวิจัยชิ้นหนึ่ง
ซึ่งดำเนินการก่อนหน้านี้ที่ประเทศตุรกีในปี 2024
ก็เคยสำรวจผลกระทบของโปรแกรม ChatGPT
ต่อผลการเรียนเช่นกัน งานวิจัยนี้ประกอบด้วย
นักเรียนเกือบหนึ่งพันคนซึ่งแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่ง
เปิดให้ใช้ ChatGPT ได้ ส่วนอีกกลุ่มไม่มีช่องทางได้ใช้
เทคโนโลยีใด ๆ เลย ข้อมูลที่นักวิจัยพบคือการเข้าใช้
โปรแกรม ChatGPT ช่วยให้นักเรียนมีผลการเรียน
ดีขึ้นจริง แต่ก็เฉพาะในช่วงที่นักเรียนได้เข้าใช้งาน
โปรแกรมดังกล่าวเท่านั้น เมื่อไม่ให้เข้าใช้งาน
กลับพบว่านักเรียนกลุ่มนี้มีผลการเรียนด้อยกว่า
กลุ่มที่ไม่เคยได้ใช้งานตั้งแต่แรก พุดง่าย ๆ คืองานวิจัย
ชิ้นนี้สรุปว่าขณะที่โปรแกรม ChatGPT อาจทำหน้าที่
เหมือน “ไม้ค้ำยันทางปัญญา” แต่มันก็บั่นทอน
การเรียนรู้ด้วยอย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะนักเรียนจะพึ่งพา
ปัญญาประดิษฐ์มากเกินไป จนส่งผลกระทบต่อ
การเรียนรู้ที่เป็นแง่ลบ

การใช้ AI อาจทำลาย ความจำระยะยาวและ บั่นทอนสมรรถนะ ในการรู้คิด

ข้อสรุปนี้ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยชิ้นหนึ่ง
ของอเมริกาในปี 2025 จากสถาบันเทคโนโลยี
แมสซาชูเซตส์ (MIT) ซึ่งใช้เครื่องตรวจคลื่นไฟฟ้าสมอง
(EEG) บันทึกการทำงานในสมองของผู้ร่วมการทดลอง
ผู้เข้าร่วมดังกล่าวถูกแบ่งเป็นสองกลุ่มเช่นเคย นักวิจัย
ได้ข้อสรุปคล้าย ๆ กันว่าผู้เข้าร่วมซึ่งใช้ AI แบบรู้สร้าง
“ใช้สมองได้ด้อยกว่าทุกระดับเมื่อเทียบกับอีกกลุ่ม
ที่ไม่ได้ใช้ GenAI” กล่าวอีกแง่ก็คือจริง ๆ แล้วการใช้
เทคโนโลยีนี้อาจนำไปสู่สภาพที่เรียกว่า “สมองเสื่อม
ความสามารถ” อันได้แก่ ความจำระยะยาวลดลง
และสมรรถนะในการรู้คิดอ่อนด้อยลง

คิดด้วยวิจารณญาณ

เมื่อพิจารณาเรื่องการรู้สร้างในการศึกษาแล้ว
ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ควรคำนึงถึง ประเด็นเหล่านี้
ได้แก่ 1) การแอบแฝงเชิงพาณิชย์ของสิ่งซึ่งคนส่วนใหญ่
เชื่อว่าควรเป็นสาธารณประโยชน์ เมื่อการศึกษา
เริ่มจะต้องพึ่งพาเทคโนโลยีอันมีกรรมสิทธิ์เฉพาะ
มากขึ้นเรื่อย ๆ 2) ผลกระทบของระบบ AI
ต่อสิ่งแวดล้อม (ความต้องการใช้พลังงานและน้ำ
เพิ่มสูงขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน) และ 3) ช่องว่าง
ดิจิทัลด้านกลับ (ซึ่งนักเรียนจากกลุ่มที่สถานะ
ทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่ายังมีช่องทางได้เรียน
กับครู ส่วนกลุ่มที่มีโอกาสน้อยกว่าจะต้องเรียน
กับคอมพิวเตอร์แทนมากขึ้น)

ถึงที่สุดแล้ว ในสภาวะที่ AI แบบรู้สร้างเริ่มเข้ามา
มีบทบาทมากขึ้น ผู้เขียนก็ขอยืนยันหนักแน่นว่า ไซ
เรายังคงจำเป็นต้องเรียนรู้ต่อไป ไม่เฉพาะนักเรียน
นักศึกษาเท่านั้น แต่พวกเราทุกคนจำต้องยอม
ทำงานหนักในการเรียนรู้ นอกเหนือจากเรียน
ในสิ่งที่เราประสงค์จะรู้ เรายังต้องพยายามเรียนรู้
ข้อจำกัดเชิงลึกของ AI โดยคำนึงถึงผลกระทบ
ในวงกว้างที่มีต่อสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม
ในสังคม สิ่งแวดล้อม และที่อาจสำคัญที่สุดก็คือ
ต้องเรียนรู้วิธีการคิด...ด้วยวิจารณญาณ

สวีเดน: เมื่อห้องเรียน ดิจิทัลไม่อาจทำตาม คำสัญญา

หลังจากผลักดันการใช้หน้าจอในห้องเรียนมานานหลายทศวรรษ สวีเดนกำลังเปลี่ยนแนวทาง นโยบายดิจิทัลเต็มรูปแบบที่มักให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีมากกว่าการเรียนการสอน ท้ายที่สุดกลับให้ผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามความคาดหวัง

ปีนี้ มารี เกลเลอร์ดซ์ มอบของขวัญคริสต์มาสที่ไม่เหมือนใครให้แก่นักเรียนของเธอ นั่นคือหนังสือเรียนใหม่ ปฏิบัติของเด็กรุ่นใหม่ เธอประหลาดใจมาก “ทุกคนอยากได้กันหมดเลย” เธอกล่าว “พวกเขาชอบกลิ่นของหนังสือใหม่”

มารีสอนวรรณคดีสวีเดนและสังคมศาสตร์มาตั้งแต่ปี 1999 ปัจจุบันเธอสอนอยู่ที่โรงเรียนประถมศึกษาอุปถัมภ์ออร์ตัสคูลันแถบชานเมืองของกรุงสตอกโฮล์ม สำหรับเธอ ผู้ใช้เวลาส่วนใหญ่ในอาชีพครูรับมือกับการเปลี่ยนผ่านสู่ห้องเรียนดิจิทัลอย่างรวดเร็วของสวีเดน ความกระตือรือร้นที่เด็ก ๆ มีต่อหนังสือในตอนนี้จึงน่าประหลาดใจอยู่ไม่น้อย หลายปีที่ผ่านมา การซื้อหนังสือใหม่แทบจะถูกยกเลิกไปเลย อันเป็นผลมาจากนโยบายประหยัดค่าใช้จ่ายและการมุ่งเน้นไปที่เทคโนโลยีใหม่ๆ “เมื่อก่อน ถ้าคุณตั้งคำถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนการสอน คุณจะถูกมองว่าล้าสมัย” เธอกล่าว

สวีเดนถือได้ว่าเป็นประเทศผู้นำบุกเบิกการใช้เทคโนโลยีหน้าจอในโรงเรียน โดยมีการบรรจุสมรรถนะดิจิทัลไว้ในหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติในปี 1994 จากนั้นในช่วงปลายทศวรรษ 2000 ก็มีโครงการแล็ปท็อป ระดับใหญ่ตามมา และในช่วงกลางทศวรรษ 2010 นโยบายหนึ่งอุปกรณ์ต่อหนึ่งนักเรียนก็กลายเป็นเรื่องปกติ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่

แต่ตอนนี้สถานการณ์ได้เปลี่ยนไปแล้ว หลังจากส่งเสริมให้มีการใช้หน้าจอในโรงเรียนมานานหลายทศวรรษ รัฐบาลสวีเดนกำลังทบทวนแนวทางดังกล่าว ตั้งแต่ปี 2024 เป็นต้นมา รัฐบาลเริ่มให้เงินอุดหนุนหนังสือเรียน และจัดสรรงบประมาณปีละ 555 ล้านโครนาสวีเดน (ประมาณ 52.5 ล้านยูโร) โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2026 นอกจากนี้ โรงเรียนทุกแห่งต้องมีห้องสมุดที่มีเจ้าหน้าที่ดูแลประจำ และจะมีการสั่งห้ามใช้โทรศัพท์มือถือในระหว่างวันเรียน โดยจะเริ่มมีผลตั้งแต่ปีหน้า

กลับสู่พื้นฐาน

การทวนกลับมาเน้นพื้นฐานครั้งนี้มีงานวิจัยรองรับ ผลการศึกษาในระดับนานาชาติ เช่น โครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (PISA) ของ OECD ระหว่างปี 2012-2022 ชี้ให้เห็นว่า นโยบายแล็ปท็อปหนึ่งเครื่องต่อหนึ่งนักเรียนในสวีเดนไม่ได้ช่วยให้ผลการเรียนดีขึ้น และยังมีผลเชิงลบเล็กน้อยต่อวิชาคณิตศาสตร์ในกลุ่มนักเรียนจากครอบครัวที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ผลการศึกษายังสะท้อนว่าการเข้าถึงเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่ได้ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ การใช้งานอย่างพอเหมาะและมีเป้าหมายที่ชัดเจนจึงจะช่วยให้ ขณะที่การใช้งานมากเกินไปอาจสัมพันธ์กับผลการเรียนที่ลดลง

นโยบายแล็ปท็อป หนึ่งเครื่องต่อหนึ่ง นักเรียนในสวีเดน ไม่ได้ช่วยให้ ผลการเรียนดีขึ้น

อีกปัญหาหนึ่งที่ซ่อนอยู่คือ นโยบายดิจิทัลเต็มรูปแบบนี้มักมุ่งจัดสรรงบประมาณไปที่อุปกรณ์มากกว่าการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมครู ในทางปฏิบัติ เครื่องมือดิจิทัลกลับเพิ่มภาระงานมากกว่าจะช่วยลดภาระ โจนเอล สตาร์เคนเบิร์ก อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านไอทีที่ผันตัวมาเป็นครูสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอนอยู่ที่โรงเรียนอุปถัมภ์ออร์ตัสคูลันเช่นกัน เห็นถึงผลได้ผลเสียเหล่านี้อยู่ทุกวัน

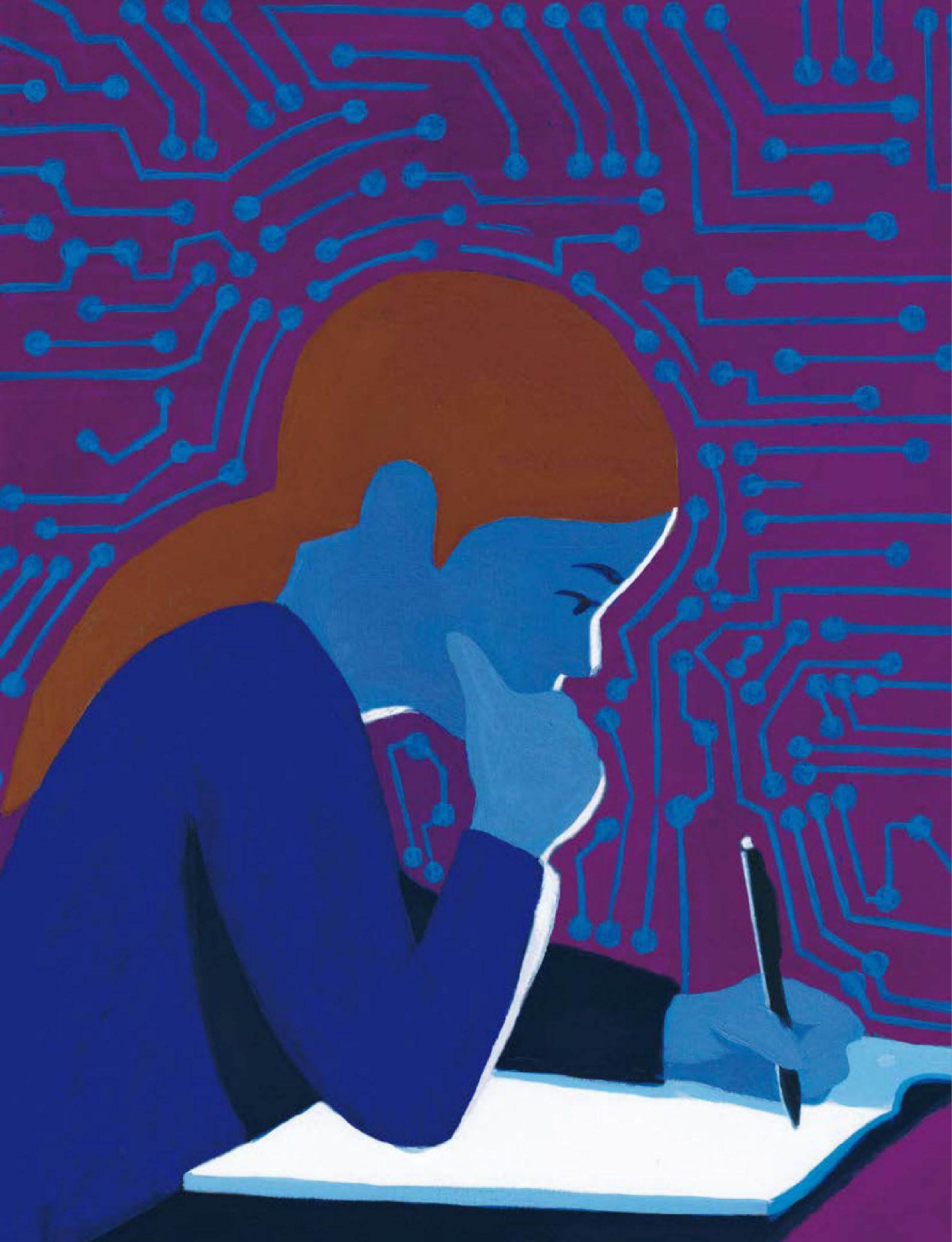
“ในทางทฤษฎีแล้ว คอมพิวเตอร์และสื่อการเรียนการสอนดิจิทัลอาจเป็นเครื่องมือที่ยอดเยี่ยมสำหรับการเรียนรู้เฉพาะบุคคลตามที่คาดหวังกัน” เขากล่าว พร้อมชี้ให้เห็นถึงความสามารถของเครื่องมือเหล่านี้ใน “การอ่านข้อความออกเสียง ปรับขนาดตัวอักษร เปลี่ยนความคมชัด ฉายภาพยนตร์ ฟิกฟอนด้วยแฟลชการ์ดดิจิทัล (บัตรคำช่วยจำรูปแบบดิจิทัล) จัดทำแผนการเรียนเฉพาะบุคคล รวมถึงสร้างแบบทดสอบและนำเสนองาน” อย่างไรก็ตาม โจนเอลเตือนว่า “นักเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้คอมพิวเตอร์โดยไม่เสียสมาธิไปกับการเล่นเกม และการเรียนไปพร้อมกันได้” ผลที่ตามมาคือความเหนื่อยล้าและ “การเรียนรู้ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน” โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่มีพื้นฐานอ่อนกว่า “น่าเสียดาย เพราะผมรู้ว่าเมื่อมันได้ผล เด็ก ๆ จะได้รับประโยชน์อย่างมาก”

ที่ย้อนแย้งคือ แม้จะให้ความสำคัญอย่างมากกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ แต่จากการศึกษาของโครงการศึกษาระดับนานาชาติว่าด้วยความฉลาดรู้ด้านคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ (ICILS) พบว่าในปี 2023 นักเรียนสวีเดน 4 ใน 10 คน ไม่ผ่านเกณฑ์สมรรถนะดิจิทัลขั้นพื้นฐาน “สมรรถนะดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยทักษะพื้นฐาน เช่น การอ่าน การเขียน และการคำนวณ โรงเรียนต้องจัดลำดับความสำคัญให้ถูกต้อง เราต้องมุ่งเน้นทักษะพื้นฐานก่อนนักเรียนจึงจะสามารถพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลได้” ลอตตา เอ็ดโฮล์ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แสดงความเห็นต่อผลการศึกษาดังกล่าวในปี 2024

การสนับสนุนที่สอดคล้องกับ ความต้องการจำเป็นของนักเรียน

สำหรับ ดร. คริสตินา ลอฟฟิง อาจารย์อาวุโสแห่งมหาวิทยาลัยโกเทนเบิร์ก ประเด็นนี้ถือเป็น

ปัญหาเชิงโครงสร้าง แม้ว่าสมรรถนะดิจิทัลจะเป็นสิ่งที่คาดหวังในทุกวิชามานานแล้ว แต่แนวคิดนี้ยังคงค่อนข้างคลุมเครือ โดยไม่มีหลักสูตรเฉพาะหรือข้อกำหนดใด ๆ เธอก้าวว่า ในทางปฏิบัติ ครูมักจะแก้ไขปัญหาที่เป็นกรณีไปเมื่อเกิดปัญหาขึ้น และยังเสริมด้วยว่า “ระบบสนับสนุนแทบไม่ได้ยึดแนวทางจากล่างขึ้นบนเลย”

นอกจากนี้ เธอยังเตือนด้วยว่าแพลตฟอร์มทางการศึกษากำลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนอย่างเงียบ ๆ เธอเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “การทำให้แพลตฟอร์มเป็นเหมือนระบบราชการ” ซึ่งเธอกังวลว่าท้ายที่สุดแล้วอาจลดทอนความเป็นอิสระและดุลยพินิจทางวิชาชีพของครูได้

คริสตินา ลอฟวิง มองว่าความท้าทายที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่ตัวเทคโนโลยี แต่อยู่ที่วิธีการนำไปใช้ หากไม่มีแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้น นักเรียนอาจเสี่ยงที่จะ “ถูกปล่อยให้เรียนรู้ตามลำพัง หรือได้รับการสอนแบบเฉพาะกิจและแตกต่างกันไปตามแบบฉบับของครูแต่ละคน”

เธอเสนอให้มีแนวทางการสอนแบบมีโครงสร้างมากขึ้น เช่น กำหนดหลักสูตรให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จัดการฝึกอบรมครูในระดับชาติ และจัดเวลาให้ครูทำงานร่วมกัน เพื่อแบ่งปันความรับผิดชอบและหารือว่านักเรียนที่อยู่ในความดูแลร่วมกันจะได้รับประโยชน์อย่างไร ที่สำคัญ การสนับสนุนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพความเป็นจริงในห้องเรียน โดยมุ่งเน้นที่ความต้องการจำเป็นแท้จริงของนักเรียนเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การตีความว่าสวีเดนกำลังหันหลังให้กับเครื่องมือดิจิทัลนั้นคงเป็นความเข้าใจผิด เพราะครูส่วนใหญ่ได้นำเครื่องมือเหล่านี้มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานและใช้เพื่อเสริมการสอนของตนแล้ว หลังจากที่มีการขยายการใช้งานมานานหลายปี ระบบการศึกษาที่กำลังเผชิญกับความจริงที่ชัดเจนประการหนึ่ง นั่นคือ ไม่มีเทคโนโลยีใด ๆ ไม่ว่าจะทรงพลังเพียงใดก็ตาม จะสามารถเปลี่ยนแปลงการศึกษาได้ด้วยตัวเอง ■

นักเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้คอมพิวเตอร์โดยไม่เสียสมาธิไปกับการเล่นเกมแชต และการเรียนไปพร้อมกันได้

เมื่อโทรศัพท์มือถือถูกกันออกจากโรงเรียน

ในหลายประเทศ สามารถโทรกำลั๊งค่อย ๆ หายไปจากห้องเรียน เนื่องจากนโยบายสาธารณะที่มุ่งจำกัดการใช้สมาร์ทโฟนในสถานศึกษากำลังเพิ่มขึ้น จากรายงานการติดตามผลการศึกษาทั่วโลก (GEM) ประจำปี 2023 ของยูเนสโกว่าด้วยเทคโนโลยีในการศึกษา พบว่า 24% ของประเทศต่าง ๆ ได้ออกมาตรการจำกัดการใช้โทรศัพท์มือถือในโรงเรียน และข้อมูลล่าสุดยังชี้ให้เห็นถึงความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยปัจจุบัน 52% ของประเทศต่าง ๆ มีนโยบายจำกัดการใช้งานในโรงเรียนแล้ว

แนวโน้มนี้สะท้อนให้เห็นถึงความกังวลที่เพิ่มขึ้นของผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และผู้กำหนดนโยบาย เกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้นจากโทรศัพท์และสื่อสังคมออนไลน์ โดยประเด็นที่น่าเป็นห่วงนั้น

ครอบคลุมตั้งแต่การเรียนรู้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การนอนหลับ สุขภาพจิต ความสามารถทางปัญญา และความเป็นส่วนตัว การมีสมาร์ทโฟนในห้องเรียนอาจรบกวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากการวิจัยที่ครอบคลุม 14 ประเทศและทุกระดับการศึกษา แสดงให้เห็นถึงผลกระทบเชิงลบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเห็นผลชัดเจนยิ่งขึ้นในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งระบุว่า หลังจากถูกรบกวนจนเสียสมาธิ นักเรียนอาจต้องใช้เวลาลงถึง 20 นาทีในการกลับมาจดจ่อกับการเรียนได้ในทางกลับกัน การห้ามใช้สมาร์ทโฟนในเบลเยียม สเปน และสหราชอาณาจักรช่วยให้ผลการเรียนดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ

ภายในสิ้นปี 2024 มีประเทศในเอเชียกลางและเอเชียใต้ถึง 85% ได้ออกมาตรการสั่งห้ามใช้โทรศัพท์มือถือในโรงเรียน เมื่อเทียบกับ 40% ในยุโรปและอเมริกาเหนือ และ 28% ในละตินอเมริกาและแคริบเบียน ขณะที่เนเธอร์แลนด์ได้สั่งห้ามใช้โทรศัพท์ในโรงเรียนมัธยมต้นและมัธยมปลายในเดือนมกราคม 2024 ก่อนจะขยายไปยังโรงเรียนประถมศึกษา นอกจากนี้ หลายประเทศ เช่น ชิลี เดนมาร์ก เอกวาดอร์ เอธิโอเปีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส อิตาลี และสาธารณรัฐเกาหลี ก็ได้นำมาตราการในลักษณะเดียวกันนี้มาใช้ในช่วงที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ดังที่รายงาน GEM ได้เน้นย้ำไว้ ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่การสั่งห้ามใช้สมาร์ทโฟนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนด้วย

ทำไมการเรียนรู้ ภาษาจึงยังคง เป็นเรื่องสำคัญ

ผู้เขียน
เอลบา ราโมเรซ

อาจารย์อาวุโสผู้เป็นหัวหน้า
หลักสูตรนานาชาติศึกษา
คณะสังคมศาสตร์และนโยบายสาธารณะ
(Te Wananga Aronui O Tamaki Makau Rau)
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีโอ๊คแลนด์ของนิวซีแลนด์

แปลโดย บุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี

ในยุคที่สามารถใช้แอปพลิเคชันช่วยแปลภาษาได้ทันที การเรียนภาษาต่างประเทศอาจดูเป็นความพยายามที่ไม่จำเป็นกว่าข้อนี้มองข้ามความเป็นจริงที่ว่า การสื่อสารของมนุษย์นั้น สื่อความหมายมากกว่าเพียงแค่คำประโยคมาเรียงต่อกัน

เดี่ยว นี้เราใช้แอปพลิเคชันแปลภาษาแปล ประโยคหนึ่งได้ในชั่วพริบตา ช่างแสนจะน่าทึ่งและบางทีแอบน่าขนลุกนิด ๆ แต่มันก็ช่วยให้เราสื่อสารกันได้ง่ายขึ้นที่ไม่มีอะไรอื่นให้พึ่งพา

ถึงแม้ในช่วงสี่ปีที่ผ่านมาจะมีความก้าวหน้าอันเหลือเชื่อมากมายเป็นพิเศษเกิดขึ้น แต่การพยายามแปลภาษาโดยอัตโนมัติก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ มีการลงมือทดลองต่าง ๆ เรื่อยมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 และ 1960 แล้ว พัฒนาการของการแปลโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในทศวรรษ 1980-1990 นั้นถือเป็นหมุดหมายสำคัญในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมาขอบเขตความเป็นไปได้ขยายกว้างจากการมีบริการแปลภาษาฟรีอย่าง Google Translate ซึ่งพัฒนาจากระบบสถิติที่ฝึกแปลแยกคำจากข้อความจำนวนมากไปสู่อะบบการแปลด้วยโครงข่ายประสาทเทียมที่ช่วยให้แปลเป็นประโยคได้ลื่นไหลขึ้น

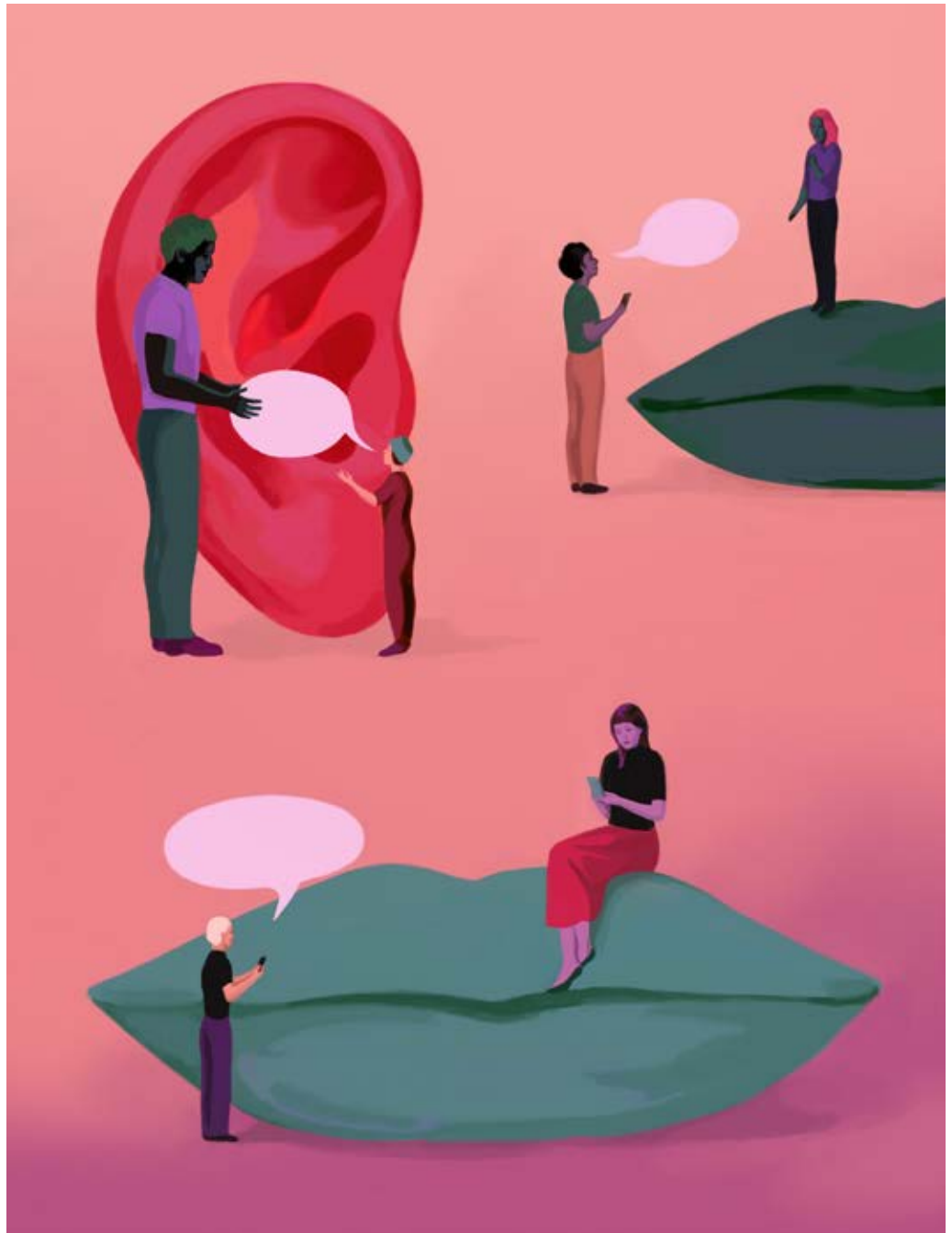
แต่จุดเปลี่ยนเกมแท้ ๆ ก็คือการปฏิวัติอันเกิดจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) ทุกวันนี้โทรศัพท์มือถือถือเป็นคนคล้าย “เครื่องแปลพกพา” จริง ๆ ปัจจุบันมี AI หลายระบบสามารถแปลงเสียงพูดเป็นข้อความบนหน้าจอ หรือแปลภาษาเข้าหูฟังทันที หรือจำลองเสียงพูดของคุณเป็นอีกภาษาได้แล้ว

เราพบเจอได้ทุกวันว่าเครื่องมือเหล่านี้มีความสำคัญในชีวิตของเรา เมื่อไม่นานมานี้ฉันได้เห็นคู่รักสูงวัยสองคน คนหนึ่งจากจีน อีกคนหนึ่งจากสเปน ทำความรู้จักกันโดยอาศัยอุปกรณ์ซึ่งใช้ AI ช่วยแปลภาษา เวลาเครื่องมือนี้ใช้ได้ผลทั้งคู่จะพูดคุยกันได้ลื่นไหลดี เวลาที่ใช้ไม่ได้ผล มุกตลกและน้ำเสียงก็ขาดหายไป แต่ทั้งคู่ใช้ความพยายามช่วยกันซ่อมเสริมความหมายซึ่งตกหล่นไปนั้น AI พาทั้งสองไปไกลพอที่จะสื่อสารกันได้ แต่การพูดคุยกันซึ่งหน้าก็พาพวกเขาไปได้ไกลยิ่งขึ้น

ตัวฉันเองก็เคยมีประสบการณ์ทำนองนี้กับราเชล คอปเพจ เพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นคนหูหนวก ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของเรา เราจึงสื่อสารโดยใช้สลับ ๆ กันระหว่างภาษามือแบบนิวซีแลนด์ซึ่งฉันพอรู้บ้างกับการพิมพ์ผ่านแอปพลิเคชันจดบันทึก ช่วงที่พิมพ์ภาษาอังกฤษรู้สึกหงุดหงิด ช่วงที่ส่งภาษามือรู้สึกถึงความเชื่อมโยง มีชีวิตชีวา เทคโนโลยีทำให้เราเข้าถึงกันได้ไวขึ้น แต่ความเข้าใจและความเชื่อมโยงกันนั้นเราเป็นผู้สร้างขึ้นเอง

ฉันส่งเสริมให้นักศึกษาของฉันใช้ AI ช่วยสนับสนุน ไม่ใช่ใช้ให้มันเขียนงานแทน

© Aline Bureau for The UNESCO Courier

สื่อสารเบื้องต้น

เครื่องมือแปลภาษาใช้งานได้ดีเยี่ยมสำหรับเรื่องโลจิสติกส์ การเดินทาง และการสื่อสารเบื้องต้น เวลาที่เดินทาง ค้นหาคณิศนแพทย์ หรือเดินทางกับคณะทัวร์ เครื่องมือดังกล่าวคือสะพานเชื่อมโยงการสื่อสารซึ่งเมื่อห้าปีก่อนนี้ยังไม่มี ทว่าหากเป็นสถานการณ์สำคัญที่เดิมนั้นสูงก็จำเป็นต้องใช้คนแปลอยู่ดี

ในงานวิจัยเมื่อปี 2024 พบว่านักแปลมืออาชีพทำได้ดีกว่า AI ทั้งบริการ Google Translate และ GPT4 ในการแปลคำแนะนำเรื่องการปฏิบัติตัวหลังจากออกจากโรงพยาบาลเป็นภาษาครีโอลของเฮติ (มีข้อผิดพลาดซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการรักษาบ่อยกว่า) ส่วนที่แปลเป็นภาษาสเปนนั้นมักทำได้ค่อนข้างใกล้เคียงกับผลงานของสมองกล การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเมื่อปี 2024 ในเรื่องการใช้ AI แปลภาษาทางการแพทย์ แสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่ค่อนข้างดีสำหรับการพูดคุยสั้น ๆ ง่าย ๆ แต่คุณภาพที่ได้รับนั้นแตกต่างกันไปตามภาษาและเรื่องที่พูดคุย และคุณภาพมักจะลดลงเมื่อแปลให้เป็นภาษาอังกฤษ

คดีวิเคราะห์แทน “การคัดลอกมาแปะ”

ในสถานะอาจารย์สอนภาษา เมื่อปี 2018 ฉันเริ่มสังเกตเห็นได้ชัดว่านักศึกษาหลายคนใช้บริการ Google Translate กล่าวคืองานเขียนของพวกเขาไม่สอดคล้องกับระดับภาษาของเจ้าตัวหรือไม่ก็อ่านไม่รู้เรื่องเลย ทว่าแทนที่จะห้ามนักศึกษาใช้เทคโนโลยีนี้ ฉันกลับหาทางส่งเสริมให้พวกเขาใช้ AI อย่างฉลาด โดยใช้มันช่วยสนับสนุนไม่ใช่ใช้ให้มันเขียนงานแทน

ภาษาคือขุมทรัพย์ ไม่ใช่แค่เครื่องมือใช้งาน

ฉันเริ่มจากขอให้นักศึกษาเขียนร่างเองก่อนเสมอ แล้วค่อยปรึกษา AI ให้ช่วยระบุส่วนที่เห็นแตกต่าง และเมื่อมี ChatGPT ใช้ก็ขอให้เพิ่มขั้นตอนเขียนคำสั่งเพื่อขอคำวิจารณ์ด้วย (เช่น “ประโยคนี้เขียนถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ไหม?”) แทนที่จะสั่งแค่ “เขียนเรื่องนี้ให้ฉัน” ถามว่าจะอะไรเปลี่ยนไปนะหรือ? สิ่งที่เปลี่ยนก็คือ กรอบคิดแบบ “คัดลอก/แปะส่ง ๆ ไป” เปลี่ยนเป็นความอยากรู้และการคิดวิเคราะห์

ในช่วงปีที่ผ่านมามี AI ช่วยสนับสนุนการฝึกพูดรวมทั้งให้คำติชมผลงานด้านการเขียนและการพูด อย่างไรก็ตาม ส่วนที่เป็นทักษะมนุษย์ในการสื่อสารก็ยังคงอยู่นอกเหนือขีดความสามารถของ AI การใช้ AI แปลภาษาไม่ได้เข้ามาแทนการเรียนภาษา มันเป็นเพียงส่วนต่อขยายจากการสอนซึ่งเรียกใช้งานได้ตลอดเวลา แต่ไม่มีทางแทนครู/อาจารย์ได้เลย

แผนงานเพื่อพื้นที่ทางดิจิทัลอันเปิดกว้าง

แผนงานระดับโลกเพื่อส่งเสริมพหุภาษาในยุคดิจิทัลซึ่งยูเนสโกแถลงเปิดตัวเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2025 ณ การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาสังคมครั้งที่สอง ในกรุงโดฮา ประเทศกาตาร์ ได้วางกรอบกลยุทธ์ไว้เพื่อให้มั่นใจว่าชุมชนภาษาต่าง ๆ ทั้งหมดจะมีส่วนร่วมในโลกดิจิทัลได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะชุมชนภาษาพื้นเมืองและภาษาซึ่งไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ทุกวันนี้ทั่วโลกมีภาษาที่ใช้พูดอยู่มากกว่า 7,000 ภาษา แต่ที่แพร่หลายออนไลน์มีเพียงประมาณ 1,000 ภาษาเท่านั้น เมื่อปัญญาประดิษฐ์ (AI) เริ่มมีบทบาทในการศึกษา บริการสาธารณะ และสถานที่ทำงาน ความเหลื่อมล้ำนี้ย่อมทำให้ชุมชนภาษาซึ่งไม่แพร่หลายทั้งหมดเสี่ยงที่จะถูกตัดขาดจากโลกออนไลน์

แผนงานดังกล่าวซึ่งมาจากข้อเสนอแนะปี 2003 ว่าด้วยการส่งเสริมและการใช้พหุภาษาตลอดจนการเข้าถึงโลกไซเบอร์โดยทั่วหน้า มุ่งส่งเสริมการพัฒนาทางดิจิทัลให้มีความครอบคลุมและเท่าเทียม แผนงานอันเป็นผลจากการหารือระดับนานาชาติซึ่งมี 53 ประเทศเข้าร่วมนี้สนับสนุนนโยบายที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลอย่างมีจริยธรรมและแนวทางกำกับดูแลข้อมูล โดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม แผนปฏิบัติการระดับโลกซึ่งเตรียมเริ่มใช้เร็ว ๆ นี้จะแปลงความมุ่งมั่นดังกล่าวให้เป็นมาตรการรูปธรรมที่มีกรอบเวลาชัดเจนต่อไป

สร้างสายสัมพันธ์

บางครั้งการเรียนภาษาเองหรือใช้ล่ามมืออาชีพช่วยก็ทำได้ไม่สะดวก ทำให้เทคโนโลยีแปลภาษาเป็นสะพานเชื่อมชั้นยอดที่มีให้ใช้ แต่การสื่อสารก็มีเงื่อนไขระหว่างวัฒนธรรมซึ่งล้าหลัง AI อย่างเดียวไม่อาจสนองได้ อาทิ ความสนใจใคร่รู้ถึงค่านิยมของคนอื่น ความถ่อมตนในค่านิยมของตัวเอง และทักษะการสร้างการเข้าใจที่ตรงกันโดยต้องอาศัยเวลาและสัมพันธภาพ การหัดเรียนภาษาท้องถิ่นแม้เพียงไม่กี่คำ เช่น ชื่อสถานที่ คำทักทาย คำขอบคุณ คำสอบถาม หรือคำขอโทษ และมุกตลกซึ่งมีบริบททางวัฒนธรรม ย่อมถือเป็นเครื่องหมายบ่งบอกความเคารพนับถือ

การสื่อสารของมนุษย์เราไม่ได้เกี่ยวกับเพียงแค่ประโยคที่พูดไปเท่านั้น แต่เกี่ยวกับสิ่งที่เราทำร่วมกันโดยสื่อสารผ่านประโยคเหล่านั้นมากกว่า เราตรวจสอบความเข้าใจ ทวนซ้ำ ชี้แจงและเรียบเรียงใหม่ แล้วข้อสำคัญที่สุดคือเราเชื่อมโยงถึงกัน การสร้างความหมายร่วมกันทำได้ช้ากว่าการถอดความแต่ย่อมปลอดภัยกว่าเมื่อมีความเสี่ยงสูง มันคือหัวใจสำคัญของการสื่อสารระหว่างต่างวัฒนธรรม

ภาษาคือขุมทรัพย์ ไม่ใช่แค่เครื่องมือใช้งาน ภาษาคือรากฐานรองรับให้มนุษย์สามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคง เพราะในภาษาย่อมมีประวัติศาสตร์ ค่านิยม และวิถีการเข้าใจโลกรวมอยู่ด้วย แผนงานระดับโลกของยูเนสโกเพื่อส่งเสริมพหุภาษาในยุคดิจิทัล (Global Roadmap for Multilingualism in the Digital Era) มุ่งส่งเสริมให้ภาษาพื้นเมืองและภาษาซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย สามารถปรากฏและมีส่วนร่วมในโลกออนไลน์ อันเป็นเครื่องเตือนใจว่านโยบายด้านเทคโนโลยีกับการเรียนรู้ภาษานั้นหนุนส่งซึ่งกันและกันได้ ข้อเสนอแนะเมื่อเร็ว ๆ นี้จากสภาแห่งยุโรปสะท้อนแนวคิดนี้โดยกำหนดให้การศึกษาพหุภาษาและพหุวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของวิถีประชาธิปไตย และเชื่อมโยงการเรียนภาษาเข้ากับความสำเร็จทางการศึกษา การเปิดกว้างทางสังคม และการที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

การเรียนภาษาช่วยเพิ่มความเห็นอกเห็นใจและการมีส่วนร่วมเพราะทำให้วิถีที่เราปฏิบัติต่อกันเปลี่ยนไป เวลาที่รายละเอียดเป็นสิ่งสำคัญจริง ๆ (เช่น เรื่องขอความยินยอม หัวข้อที่อ่อนไหวหรือธรรมเนียมปฏิบัติทางวัฒนธรรม) เราอย่าพึ่งพาแต่แอปพลิเคชันเพียงอย่างเดียวไม่ได้

ในโลกซึ่งถือเอาว่าความรวดเร็วฉับไวเท่ากับความสำเร็จ การเรียนรู้ภาษาก็คือการปฏิเสธแนวทางดังกล่าวอย่างนิมิตนวล โดยยึดผู้คนเป็นศูนย์กลางในการสนทนาแลกเปลี่ยน ซึ่งช่วยให้เราสร้างสายสัมพันธ์อันยั่งยืน

ภาษาแอฟริกัน : จุดบอด ของปัญญาประดิษฐ์

นักวิจัยและนักศึกษาปริญญาเอก
ที่มหาวิทยาลัยโจฮันเนสเบิร์ก (แอฟริกาใต้)
เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเทคโนโลยีดิจิทัล
และผลกระทบต่อตลาดแรงงานในแอฟริกา

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ได้รับการฝึกจากเนื้อหาในภาษาหลัก ๆ มักมีประสิทธิภาพน้อยลงเมื่อต้องสร้างผลลัพธ์ในภาษาเฮฮา หรือชูลู ขณะที่โครงการใหม่ ๆ ที่ออกแบบให้สอดคล้องกับบริบท และความต้องการจำเป็นเฉพาะของนักเรียน กำลังเป็นแนวทางที่น่าจับตามอง

เมื่อ ไม่นานมานี้ ครูชาวเคนยาคนหนึ่งเล่า ในที่ประชุมที่ผมเข้าร่วมว่า ในตอนแรก เธอมีความหวังกับการใช้แอปพลิเคชัน การเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์หรือ AI ที่องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศนำมาใช้ในโรงเรียนของเธอ เธอได้รับข้อมูลมาว่าเทคโนโลยีนี้จะตอบสนองความต้องการจำเป็นของเด็กทุกคนได้ ไม่ว่าจะสถานการณ์จะเป็นอย่างไร โดยให้เด็กแต่ละคน ได้เรียนรู้ไปตามจังหวะและรูปแบบของตนเอง แต่เมื่อเธอขอให้แอปพลิเคชันช่วยอธิบายแนวคิดทางวัฒนธรรมแก่นักเรียน โดยใช้สุภาษิตท้องถิ่นเกี่ยวกับต้นไม้ที่ตายเคยสอนเธอ แอปพลิเคชันกลับไม่มีคำตอบให้

ไม่ใช่เพียงเรื่องเล่าเท่านั้น เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างที่กว้างขึ้นเรื่อย ๆ ที่ครูชาวแอฟริกันจำนวนมากกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทวีปแอฟริกาได้นำเข้าเทคโนโลยีการศึกษาที่ขับเคลื่อนด้วย AI เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมักถูกพัฒนา ออกแบบ และฝึกฝนโดยยึดบริบทวัฒนธรรม และภาษาของตะวันตกเป็นหลัก ภาคการศึกษาของแอฟริกาจึงจำเป็นต้องหันมาทบทวนว่า เทคโนโลยีเหล่านี้สามารถเข้ามาเปลี่ยนแปลงอย่างลุ่มลึก หรือแม้แต่ถอนรากถอนโคนวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิมได้อย่างไร

ช่องว่างนี้เห็นได้ชัดที่สุดในด้านภาษา เนื่องจากระบบ AI เพื่อการศึกษาส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ในไนจีเรีย ChatGPT เป็นหนึ่งในเครื่องมือ AI ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุดในการเรียนรู้ แต่แอปพลิเคชันนี้กลับรองรับประโยคที่เขียนด้วยภาษาเฮฮาได้เพียง 20% เท่านั้น ทั้งที่มีผู้พูดภาษานี้ในประเทศมากกว่า 80 ล้านคน

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้นักเรียนที่พูดภาษาเฮฮาหลายล้านคนต้องละทิ้งการเรียนรู้ด้วยภาษาพื้นเมืองของตน และหันไปใช้ภาษาอังกฤษเมื่อใช้งานเครื่องมือนี้ อย่างไรก็ตาม ภาษาเป็นมากกว่าเพียงถ้อยคำ หากยังสะท้อนวัฒนธรรมและโลกทัศน์ของผู้พูด เมื่อเทคโนโลยีที่ขับเคลื่อนด้วย AI ลดทอนความสำคัญของภาษาท้องถิ่นลง ก็ย่อมทำให้รอบทางวัฒนธรรมที่นักเรียนใช้ในการตีความองค์ความรู้ อ่อนแอลง

ช่องว่างด้านข้อมูล

นักการศึกษาชาวแอฟริกันทั่วทั้งทวีปไม่ได้นั่งนอนใจต่อการลบล้างทางวัฒนธรรมนี้ ในหลายประเทศ เช่น กานา นักพัฒนาได้สร้าง GhanaGPT ซึ่งเป็น AI ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อสนับสนุนหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้ผู้เรียนสามารถรับคำแนะนำได้ทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่นอย่างภาษาทวิ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความก้าวหน้าไปเพียงใด แต่เทคโนโลยีนี้ก็ยังคงมีปัญหาเรื่องอาการหลอนของ AI (สร้างข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือเท็จออกมา) การแปลที่ผิดเพี้ยน และการตีความแนวคิดบางอย่างได้ไม่ครบถ้วน เนื่องจากภาษาพื้นเมืองยังไม่ถูกนำไปใช้ในการฝึกระบบ AI อย่างเพียงพอ ความท้าทายนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในกานาเท่านั้น แม้แต่โครงการด้าน AI ที่มีเจตนาดีอย่าง “Abstracts into Indigenous Voices” (โครงการแปลบทคัดย่อเป็นภาษาพื้นเมืองในแอฟริกาใต้) ก็ยังประสบปัญหาเรื่องข้อมูลภาษาพื้นเมืองที่มีจำกัด โครงการนี้มีเป้าหมายใช้ AI แปลงานเขียนทางวิชาการเป็นภาษาท้องถิ่น แต่กลับมีประสิทธิภาพต่ำมากในการแปลเนื้อหาสื่อการศึกษาเป็นภาษาชูลู ปัญหานี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะภาษาชูลูซับซ้อนเกินไป หากแต่เป็นเพราะมีข้อมูลภาษาในบับอินเทอร์เน็ท

ไม่เพียงพอสำหรับใช้ฝึกระบบเหล่านี้ เนื่องจากการศึกษาของชาวชูลูส่วนใหญ่มักถ่ายทอดกันด้วยวาจา ในกรณีเช่นนี้ เครื่องมือที่ตั้งใจจะช่วยให้การเข้าถึงความรู้เป็นไปอย่างเท่าเทียม กลับยิ่งตอกย้ำถึงการทิ้งพหุภาษาต่างประเทศอย่างภาษาอังกฤษ และจำกัดขีดความสามารถของนักเรียนในการคิด และแสดงออกด้วยภาษาของตนเองอย่างเต็มที่

**ChatGPT รองรับ
ประโยคที่เขียน
ด้วยภาษาเฮฮา
ได้เพียง 20% เท่านั้น
ทั้งที่มีผู้พูดภาษานี้
ในประเทศมากกว่า
80 ล้านคน**

ในหลายพื้นที่ของแอฟริกา การศึกษาไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลทางวิชาการเท่านั้น หากยังเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้คนอย่างลึกซึ้ง โดยชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดค่านิยมทางศีลธรรมจรรยา พิธีกรรม และโลกทัศน์ไปยังผู้เรียน มีรายงานว่าในโรงเรียนบางแห่งในเคนยา นามิเบีย และแอฟริกาใต้ ผู้อาวุโสและสมาชิกในชุมชนได้ร่วมสอนในห้องเรียนกับครู เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ดั้งเดิม ภูมิปัญญา สุภาษิต มุขปาฐะ และเรื่องเล่าต่าง ๆ การศึกษาจึงกลายเป็นกิจกรรมของชุมชนโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม แนวทางการเรียนการสอนที่กำลังเผชิญความท้าทายจาก AI ซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้แบบรายบุคคลผ่านหน้าจอเป็นหลัก

เนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับบริบท

ในเมืองซาเรียทางตอนเหนือของไนจีเรีย ครูสอนศาสนาหลายคนแสดงความกังวลว่าระบบ AI อาจบั่นทอนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสันคลอนสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะระหว่างผู้ให้คำแนะนำกับผู้รับคำแนะนำ พวกเขาแย้งว่าเทคโนโลยีนี้ขาด *kirki* (การเป็นผู้กระทำการทางศีลธรรมตามแนวคิดจริยธรรมของชาวเฮฮาซา) จึงไม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดค่านิยมทางศีลธรรมหรือวัฒนธรรมที่แท้จริงให้แก่ผู้เรียนได้ในทำนองเดียวกัน ผลการศึกษาชิ้นหนึ่งในโรงเรียนมัธยมตอนปลายแห่งหนึ่งในเลโซโทพบว่า ครูกังวลว่า AI จะทำให้พวกเขาค่อย ๆ ห่างออกจากบทบาทในการชี้แนะการเติบโตทางจิตวิญญาณให้แก่กันนักเรียน

นอกจากนี้ ระบบ AI ที่นำเข้ามาในแอฟริกา มักสร้างเนื้อหาการเรียนรู้อัตลักษณ์ที่เหมือนกัน ซึ่งสะท้อนความเป็นจริงของโลกตะวันตกมากกว่าบริบทของท้องถิ่น ตัวอย่างง่าย ๆ ที่เห็นได้ชัดคือ เมื่อนักวิจัยถาม ChatGPT และ Google Gemini ว่ามีกี่ฤดู ระบบเหล่านี้ตอบว่ามี 4 ฤดู

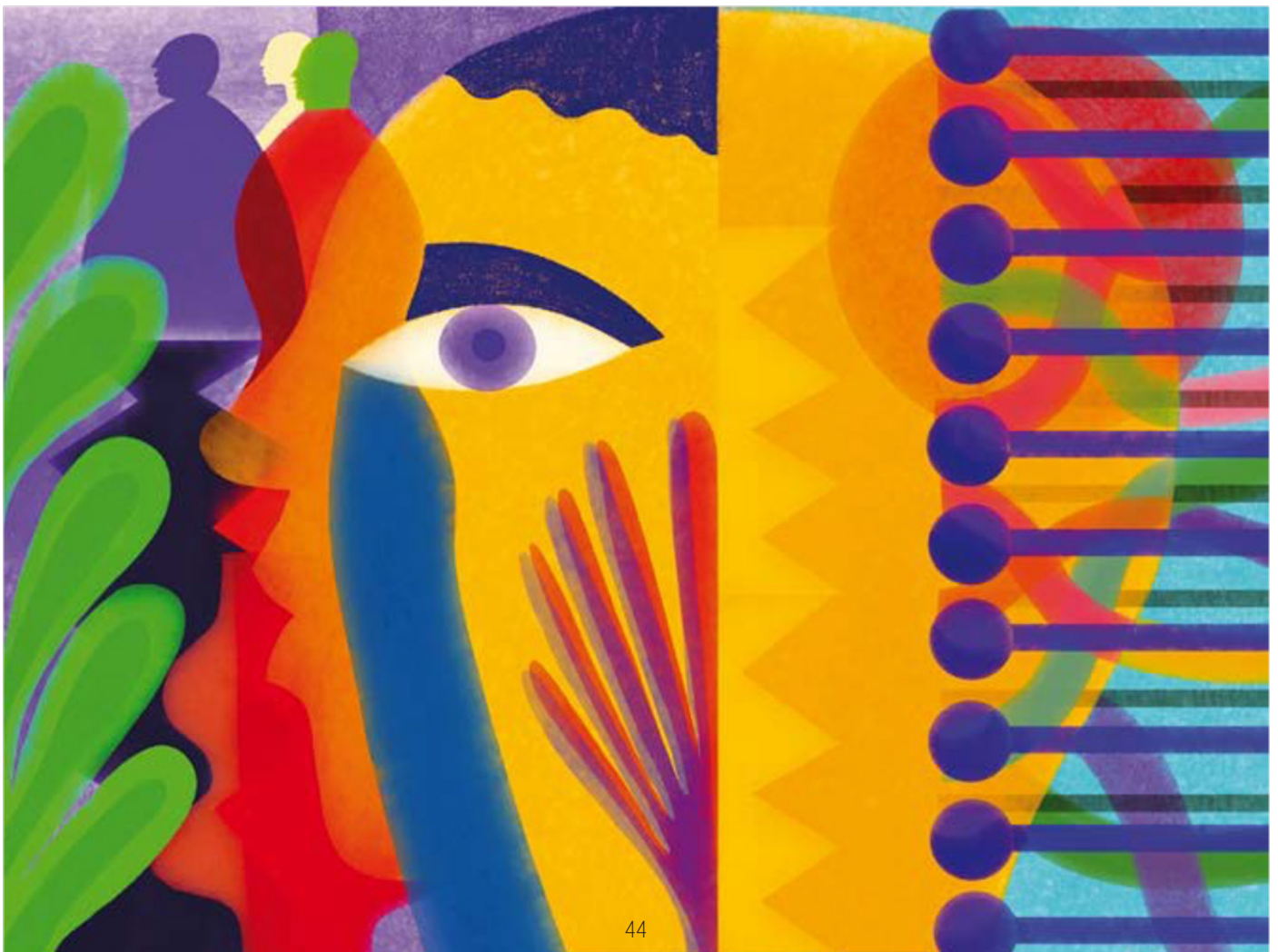
ทั้งที่ในแอฟริกาตะวันตกมีฤดูหลักเพียง 2 ฤดูคือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่านักเรียนในแอฟริกาที่ใช้ AI อาจได้รับข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการจำเป็นของตน และเมื่อนักเรียนซึมซับข้อเท็จจริงที่ขาดบริบทท้องถิ่นเหล่านี้ ก็ย่อมบั่นทอนการพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมของตนเอง

สถาบันต่าง ๆ ในแอฟริกากำลังตระหนักมากขึ้นเรื่อย ๆ ว่า หากแอฟริกาไม่กำหนดทิศทางของ AI แล้ว AI ก็จะมากำหนดทิศทางของแอฟริกาแทนเพื่อรับมือกับเรื่องนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาจากโครงการ “African Next Voices” จึงได้แปลงเสียงพูดภาษาท้องถิ่นกว่า 9,000 ชั่วโมงจากเคนยา แอฟริกาใต้ และไนจีเรีย ให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อสร้างชุดข้อมูลให้ทุกคนสามารถนำไปใช้ฝึกโมเดล AI ด้วยภาษาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งบริษัทเทคโนโลยีการศึกษาในประเทศเหล่านี้สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

ในทำนองเดียวกัน Rori ซึ่งเป็นระบบบิตวอร์ดคอมพิวเตอร์ที่ขับเคลื่อนด้วย AI และทำงานผ่าน WhatsApp ในเซียร์ราลีโอนและกานา ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในท้องถิ่นโดยเฉพาะ ผลการศึกษาที่นักเรียนเข้าร่วมกว่า 1,000 คน พบว่าหลังจากใช้แอปพลิเคชันเป็นเวลาหกเดือน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีแนวโน้มดีขึ้น

นักเรียนในแอฟริกาที่ใช้ AI อาจได้รับข้อมูลที่ ไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการจำเป็นของตน

โดยประโยชน์ดังกล่าวเห็นได้ชัดเป็นพิเศษในกลุ่มนักเรียนที่เคยมีปัญหาในการทำผลการเรียนให้ถึงเกณฑ์ของระดับชั้น ตัวอย่างความสำเร็จเหล่านี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ภาคการศึกษาของแอฟริกาจะต้องก้าวข้ามการพึ่งพาโมเดลจากต่างประเทศ และหันมาพัฒนาระบบ AI ของตนเองที่ยังรากอยู่ในภาษา วัฒนธรรม และบริบทท้องถิ่น ■

AI เข้าสู่โรงเรียน ในสหรัฐอาหรับ เอมิเรตส์

ในปี 2025 สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ (UAE) ได้กำหนดให้ AI เป็นวิชาบังคับ
ในโรงเรียนรัฐบาล ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษา โดยมีเป้าหมาย
ไม่ใช่เพียงให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีนี้ตั้งแต่เด็กเท่านั้น
แต่ยังรวมถึงการฝึกให้ตั้งคำถามและตรวจสอบเทคโนโลยีนี้ได้ด้วย

เช้า วันธรรมดาในห้องเรียนของโรงเรียน
ดูไบ บริติช สคูล จูเมราห์ พาร์ค
เด็กวัยเจ็ดขวบกำลังสนทนา
อย่างออกรสกับบิลลี วองก้า ตัวละครเจ้าของโรงงาน
ช็อกโกแลตชื่อดังจากผลงานของโรอัลด์ ดาห์ล
นักเขียนชาวสหราชอาณาจักร บิลลี วองก้า
ในเวอร์ชันนี้ไม่ได้อยู่ในหนังสือเกมลับขยับ
แต่เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นโดย AI ถัดไปอีกไม่กี่โต๊ะ
เด็กอีกคนกำลังเรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ ผ่าน
การพูดคุยกับหมีขั้วโลกเสมือนจริง พร้อมกับ
ถามถึงอาหารโปรด

“ห้องเรียนทุกห้องดำเนินการตามระบบสัญญาณ
ไฟจราจร โดยสีแดงหมายถึงห้ามใช้ AI เป็นงาน
ที่เด็กต้องทำด้วยตัวเอง สีเหลืองเปิดโอกาส
ให้ใช้เครื่องมือที่ครูกำหนด ส่วนสีเขียวอนุญาต
ให้เด็กสำรวจการใช้ AI ได้ภายใต้การดูแล”
เบรนดอน โอเวนส์ หัวหน้าฝ่ายกลยุทธ์ดิจิทัล
ของโรงเรียนอธิบาย

ภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริง
ที่พบเห็นได้ทั่วไปในโรงเรียนเอกชนและรัฐบาล
ทั่วสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ในเดือนพฤษภาคม ปี 2025
กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้นักเรียนโรงเรียน
ของรัฐตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาจะได้
เรียน AI ในห้องเรียน ส่งผลให้สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์
เป็นหนึ่งในประเทศแรก ๆ ของโลกที่บูรณาการ
เทคโนโลยีนี้เข้าสู่สถาบันการศึกษา

เส้นแบ่งระหว่างมนุษย์กับ AI

ในโรงเรียนรัฐบาล หลักสูตร AI ใหม่ที่กำลังก้าวไปไกลกว่า
การสอนพื้นฐานทางเทคโนโลยี โดยอธิบายตรรกะ
เบื้องหลังข้อมูลและอัลกอริทึม ครอบคลุมการใช้งาน
ซอฟต์แวร์และการออกแบบโครงการ ตลอดจน
ขยายขอบเขตไปสู่การตระหนักรู้ด้านจริยธรรม
การประยุกต์ใช้ในโลกแห่งความเป็นจริง และการมี
ส่วนร่วมของชุมชน จุดมุ่งหมายคือเพื่อให้นักเรียน
มีความรู้พื้นฐานเท่าทันเทคโนโลยีที่กำลังพัฒนา
อย่างรวดเร็ว

นักเรียนระดับปฐมวัยจะได้เรียนรู้การเปรียบเทียบ
ระหว่างมนุษย์กับเครื่องจักร ส่วนนักเรียนระดับ
เกรด 5 ถึง 8 (อายุ 10-14 ปี) จะได้ออกแบบและ
ประเมินระบบ AI ด้วยตัวเอง เมื่อเข้าสู่ระดับ
มัธยมศึกษา จะเปลี่ยนไปเน้นเรื่องการออกแบบ
คำสั่งสำหรับ AI และการจำลองสถานการณ์จริง

สำหรับหน่วยงานด้านความรู้และการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ (KHDA) ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับ
ดูแลการศึกษาเอกชนของดูไบ เป้าหมายนั้นก้าวไป
ไกลกว่าการตามทันกระแสโลก ดร. ซาอิด คาร์บิช
หัวหน้าฝ่ายนโยบาย การวิจัย และโครงการ
ของ KHDA ระบุว่า AI ถือเป็นนโยบายสำคัญ
อันดับต้น ๆ ของรัฐบาล “หากเราสร้างระบบ
ที่มีคุณภาพระหว่างนวัตกรรมกับความปลอดภัย
สนับสนุนครูอาจารย์ และเตรียมความพร้อม
ให้นักเรียนสำหรับอนาคต ระบบนี้จะสามารถ
เป็นแบบอย่างให้กับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค
และระดับโลกได้” เขากล่าว

การแยกแยะอคติ

ในโรงเรียนเอกชนทั่วประเทศ มีการบูรณาการ AI
เข้ากับการเรียนการสอนอย่างชัดเจน โดยมีครูนำ
เครื่องมือใหม่ ๆ ที่หลากหลายเข้ามาใช้ในห้องเรียน
เบรนดอน โอเวนส์ จากโรงเรียนดูไบ บริติช สคูล
จูเมราห์ พาร์ค ระบุว่า โรงเรียนของเขาใช้
แพลตฟอร์มการศึกษาเฉพาะทางสำหรับนักเรียน
ชั้นปีที่ 1 ถึง 8 (อายุ 5-13 ปี) เนื่องจากมีระบบ
ความปลอดภัยในตัว เมื่อนักเรียนขึ้นสู่ชั้นปีที่ 9
จึงสามารถเข้าถึงเครื่องมือ AI ทั่วไปที่เปิดให้ใช้งาน
สาธารณะได้มากขึ้น

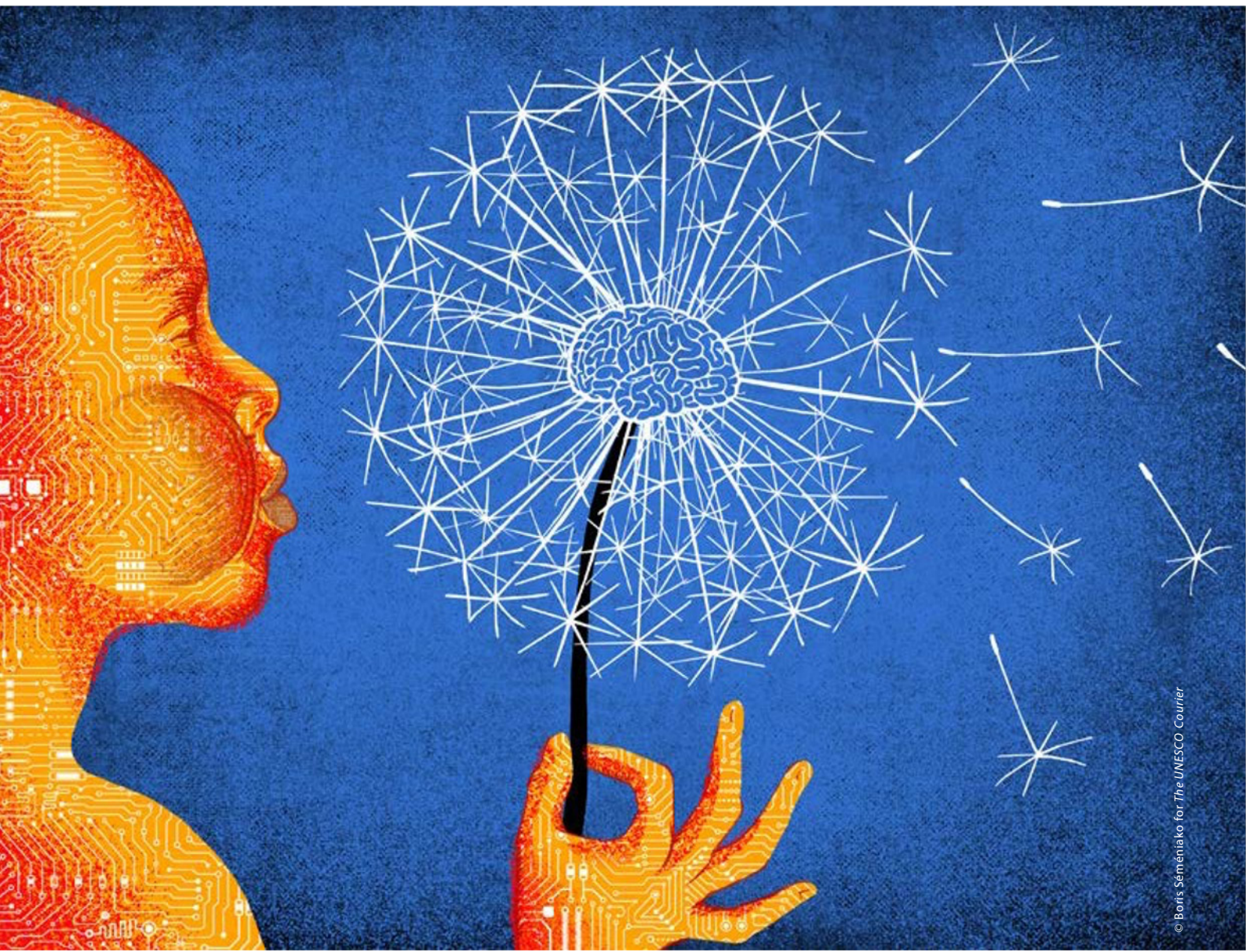
“เนื่องจากเครื่องมือทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้ระบบ
เครือข่ายของโรงเรียน เราจึงสามารถกำกับดูแลได้”
โอเวนส์ หัวหน้าฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษาของทาเลม
(Taaleem) หนึ่งในผู้ให้บริการโรงเรียนนานาชาติ
ชั้นนำของสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ กล่าว เขาเน้นว่า

หัวใจสำคัญคือการช่วยให้เด็ก ๆ พัฒนากระบวนการคิด
ของตนเอง พร้อมอธิบายว่าตลอดเส้นทางการเรียนรู้
นักเรียนจะได้รับการส่งเสริมให้วิเคราะห์หาคติ
ของเครื่องมือที่พวกเขาใช้อยู่เสมอ

เรากำลังสอน ให้นักเรียนรู้จัก ตั้งคำถามต่อคำตอบ ที่ได้จาก AI

อับดุลอาซิซ อะห์เหม็ด ครูสอนศิลปะและการออกแบบ
ระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียน สวิส อินเตอร์เนชันแนล
ชายันทีฟิค ดูไบ มีแนวคิดในทิศทางเดียวกันว่า
“เราให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการช่วยให้นักเรียน
ได้สะท้อนกระบวนการคิดของตนเอง เพราะสิ่งนี้
จะทำให้พวกเขา รู้จักตั้งคำถามต่อคำตอบ
ที่ได้จาก AI และตระหนักถึงอคติที่อาจเกิดขึ้น
เราต้องการให้นักเรียนยังคงมีความใฝ่รู้
มีความมั่นใจ และสามารถควบคุมการใช้เทคโนโลยี
ได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีอยู่ร่ำไป”

ที่โรงเรียนเดลี ไพรเวท สคูล ดูไบ AI ถูกบรรจุ
เป็นวิชาเรียนอย่างเป็นทางการในระดับมัธยมต้น
รัศมี นันกัลยา ผู้อำนวยการโรงเรียน กล่าวว่า
เครื่องมือ AI มีประโยชน์อย่างยิ่งในการลดภาระงาน
ของครู โดยครูใช้เครื่องมือเหล่านี้ช่วย
ในการวางแผนการสอน จัดเตรียมเอกสารประกอบการ
เรียน และตรวจพร้อมให้คะแนนงาน
ของนักเรียน

© Boris Séménako for The UNESCO Courier

ระบบความปลอดภัยต้องมาก่อน

รุโมชะห์ วาจิต ผู้บริหารระดับสูงด้านนโยบายการศึกษาของ KHDA ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับดูแลการศึกษาเอกชนของดูไบ แสดงความกังวลต่อปริมาณผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่กำลังหลั่งไหลเข้าสู่ตลาด “ความท้าทายไม่ได้อยู่ที่การเข้าถึงเครื่องมืออีกต่อไป แต่อยู่ที่การทำให้มั่นใจว่าเครื่องมือเหล่านั้นมีคุณภาพ ปลอดภัย และสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้” เธอกล่าว และชี้ว่าระบบความปลอดภัย การประกันคุณภาพ และการนำไปใช้อย่างมีความรับผิดชอบ คืออุปสรรคสำคัญที่ต้องเผชิญ

ไม่นานมานี้ KHDA ได้ประกาศโครงการความฉลาดรู้ทาง AI ซึ่งออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ที่จำเป็นต่อการตั้งคำถามเกี่ยวกับเทคโนโลยีดังกล่าว ดร. คาร์บัส ยอมรับว่าเส้นทางข้างหน้าไม่ได้ราบรื่นนัก เขากล่าวว่า “การพัฒนา AI ดำเนินไปอย่างรวดเร็วมาก และการติดตามข้อมูลให้เท่าทันควบคู่ไปกับการตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยอิงหลักฐานนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย บทบาทของเราคือการสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับความรับผิดชอบ”

ดร.อลิสัน เบอร์โรว์ส อาจารย์อาวุโสด้านการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปีในดูไบ ได้สัมภาษณ์วิทยากรเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้ AI และพบว่าเด็กวัยรุ่นทั้งหมดใช้งาน AI หลายคนใช้ AI ทำงานที่ได้รับมอบหมายทั้งหมด ซึ่งเธอเตือนว่า “พฤติกรรมเช่นนี้จะเร่งให้เกิดภาวะพัฒนาการทางสติปัญญาชะงักงันและการพึ่งพาสมองกลในการขบคิด” นอกจากนี้ เธอยังแสดงความกังวลต่อความรวดเร็วในการนำ AI มาใช้ในโรงเรียน เพราะ “AI ยังไม่ได้ผ่านการทดสอบด้านความปลอดภัยสำหรับเด็กโดยเฉพาะ”

●●
**ความท้าทายไม่ได้
อยู่ที่การเข้าถึง
เครื่องมืออีกต่อไป
แต่อยู่ที่การทำให้
มั่นใจว่าเครื่องมือ
เหล่านั้นมีคุณภาพ**

ผลสำรวจในปี 2025 ของสำนักพิมพ์และหน่วยงานประเมินผลของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และบริษัท YouGov พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ใหญ่ในสหรัฐอเมริกาสำหรับอเมริกาเรตส์ยกให้เทคโนโลยีเกิดใหม่ เช่น AI เป็นหนึ่งในสามความท้าทายสำคัญที่ระบบการศึกษาจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้แก่คนรุ่นใหม่ แม้ว่าโรงเรียนในสหรัฐอเมริกาสำหรับอเมริกาเรตส์จะกำลังบูรณาการ AI เข้ากับการเรียนการสอนอย่างลุ่มลึก แต่ไม่มีใครตั้งคำถามถึงบทบาทสำคัญของครูผู้สอนเลย เบรนต์ดอน โอเวนส์ กล่าวว่า “เครื่องมือ AI ไม่สามารถมองหน้าเด็ก ๆ เมื่อพวกเขาเดินเข้ามาในห้องเรียน หรือรับรู้ได้ว่าพวกเขาผ่านคืนที่เลวร้ายมาหรือกำลังมีเรื่องหนักใจอะไรอยู่หรือไม่” ■

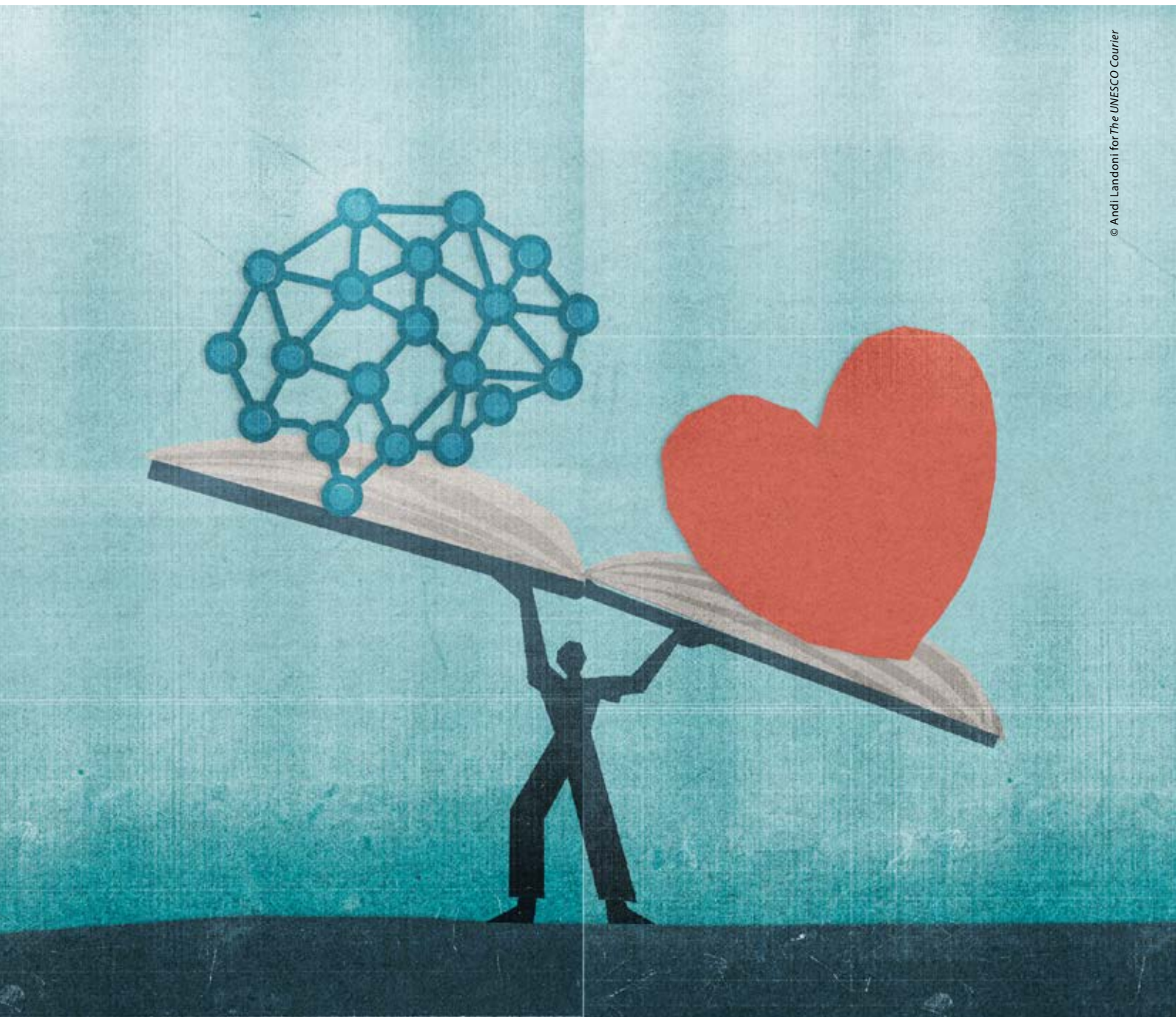
ครูชาวอาร์เจนตินา เสียงแตกเรื่อง AI

ผู้เขียน
นาตาลี ปาเอซ

ผู้สื่อข่าวในบัวโนสไอเรส (อาร์เจนตินา)

แปลโดย เสาวรส มิตรานุรักษ์

ผลการศึกษาปี 2025 ชี้ให้เห็นว่าครูกำลังเผชิญความรู้สึกขัดแย้ง
ระหว่างความต้องการฝึกรวมกับความกังวลต่อเทคโนโลยี
ที่บีบให้พวกเขาปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานแบบเดิม

© Andi Landoni for The UNESCO Courier

เมื่อ ต้นปีที่ผ่านมานี้ เซซิเลีย เวิร์ดิกซิโอ อาจารย์ประจำสถาบันฝึกอบรมครูระดับสูงในกรุงบัวโนสไอเรส ได้ให้นักศึกษาเขียนบทวิจารณ์ข้อเขียนของเปาโล เพรเร นักการศึกษาและนักปรัชญาชาวบราซิล ขณะตรวจงานของนักศึกษา เธอพบว่ามีความคิด 3 ประการแบบเดียวกันที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นของข้อเขียนปรากฏซ้ำในงานเกือบทุกชิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า นักศึกษาส่วนใหญ่หันไปพึ่งพาปัญญาประดิษฐ์ (AI) แทนการอ่านวิเคราะห์ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ครั้งนั้น เซซิเลียซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนประถมอาลัสในเอลปาโลมาร์ ซานเมืองบัวโนสไอเรสอีกด้วย ได้ตัดสินใจสั่งห้ามใช้โทรศัพท์มือถือในห้องเรียน

ที่วิทยาลัยโตมัส อา. เอติสัน ในจังหวัดเมนโดซา ทางตะวันตกของประเทศ กราซิเอลา เบร์ตันกุดครูใหญ่ก็สังเกตเห็นเช่นเดียวกันว่านักเรียนหลายคนส่งงานที่สร้างโดย AI ทั้งหมด แต่แทนที่จะสั่งห้ามเธอก็กลับเลือกใช้กลยุทธ์ตรงกันข้าม นั่นคือการพัฒนาแนวคิดเชิงวิพากษ์ต่อเทคโนโลยีเหล่านี้ เธอกำหนดว่า “ปัจจุบัน การประเมินผลในโรงเรียนของเราเป็นการสอบปากเปล่าทั้งหมด เรายังอนุญาตให้นักเรียนใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้ แต่ในระหว่างการสอบ พวกเขาต้องอธิบายว่าได้ใช้ AI หรือไม่? ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ใด? และช่วยพวกเขาอย่างไร?”

การปะทุขึ้นของ AI แบบรู้สร้าง (Generative AI) กำลังก่อให้เกิดความกังวลอย่างมากในหมู่ครู

ประเด็นที่น่ากังวล

แนวทางที่แตกต่างกันนี้ ซึ่งพบได้ทั่วระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นความรู้สึกขัดแย้งในใจที่ปัญญาประดิษฐ์ก่อให้เกิดขึ้นในหมู่ครูได้เป็นอย่างดี งานศึกษาที่ดีพิมพ์ในเดือนกรกฎาคม 2025 เรื่อง “การศึกษาและ AI : ความเสี่ยงและการคาดการณ์” ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงสภาวะความรู้สึกสองด้านนี้

นอกจากนี้ รายงานซึ่งจัดทำโดยศูนย์วิจัยสังคมแห่งมหาวิทยาลัยธุรกิจอาร์เจนตินา ร่วมกับองค์กรสิทธิมนุษยชน Voices! ชี้ให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนมองว่า AI เป็นเครื่องมือที่สามารถให้ความช่วยเหลือแบบเฉพาะบุคคลแก่นักเรียนที่มีปัญหาในการเรียน หรือช่วยลดภาระ

งานด้านธุรการ อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ตอบแบบสอบถาม 72% จะสนับสนุนการฝึกอบรมด้าน AI แต่ 77% กลับกังวลว่าทักษะของนักเรียนจะถดถอย

บทบาทของครูจะปรับเปลี่ยนไป เพื่อสนับสนุนนักเรียนในแบบที่สมองกลไม่อาจทำได้ โดยเชื่อมโยงอารมณ์เข้ากับการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์

“การปะทุของกระแส Generative AI กำลังก่อให้เกิดความกังวลอย่างมากในหมู่ครูอาจารย์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการประเมินผล” ฟลาเวีย คอสตา นักวิจัยจากสภาวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (CONICET) และผู้เขียนบทความ เรื่องราวเทคโนโลยี: อัลกอริทึม การโจรกรรมชีวภาพ และวิถีชีวิตใหม่ (Technocene: algorithms, biohackers and new lifestyles) กล่าวยืนยัน

งานของนักเรียนจะถูกประเมินได้อย่างไร หากไม่แน่ชัดว่าใครเป็นผู้เขียน? นักวิจัยอย่างฟลาเวีย คอสตา มองว่าวิธีแก้ปัญหาด้านเทคนิคในการตรวจจับการทุจริตไม่ใช่คำตอบ “ในบางประเทศ สถาบันอุดมศึกษาได้ลงทุนมหาศาลกับซอฟต์แวร์ประเภทนี้จริง ๆ แล้ว ประเด็นที่สำคัญไม่ใช่เรื่องของการประเมินผล แต่เป็นเรื่องของการเรียนรู้” เธอกำหนดต่อ พร้อมชี้ให้เห็นถึงความไม่น่าเชื่อถือของเนื้อหาเฉพาะที่สร้างโดย AI

ความสุขในการเรียนรู้

เมื่อเผชิญกับความก้าวหน้าอันน่าทึ่งของ Generative AI ครูอาจารย์หลายคนได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนของตนไปแล้ว อาเลซันโดร ดูซอบเน นักสังคมวิทยา นักวิจัย และอาจารย์ประจำสถาบันสังคมศาสตร์ชั้นสูงเชิงสหวิทยาการในกรุงบัวโนสไอเรส ก็เป็นหนึ่งในนั้น “แม้แต่เมื่อสองปีก่อน ผมยังคาดหวังให้นักศึกษาผลิตงานที่มีบรรณานุกรมและเนื้อหาที่เขียนด้วยรูปแบบที่แม่นยำและชัดเจน” เขากล่าว แต่ตอนนี้เหนือสิ่งอื่นใด เขาต้องการปลูกฝังนิสัยรักการคิดไตร่ตรองให้แก่เด็ก “ทุกวันนี้ ผมเลือกใช้แบบฝึกหัดการไตร่ตรองปลายเปิดเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยของพวกเขา ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวทางเฉพาะตัวของพวกเขาเอง มันไม่ใช่เรื่องของการห้ามปรามการใช้ AI แต่เป็นการนำพานักศึกษากลับมาสู่ความสุขของการทำงานเชิงปัญญามากกว่า”

ที่โรงเรียนคริสโตเรย์ในเขตเตรส เด เฟเบอร์โร จังหวัดบัวโนสไอเรส ภายใต้การดูแลโดยมาร์เซลาบารริโอโนเอโว AI ถูกนำมาใช้เป็นหัวข้อให้ไตร่ตรองในชั้นเรียน โดยเฉพาะผ่านวรรณกรรม เธออธิบายว่า “ยกตัวอย่างเช่น เราแนะนำให้นักเรียนอ่านหนังสือเรื่อง Nave a Tierra ของมาร์ติน บัลสโก นักเขียนวรรณกรรมเยาวชน ซึ่งนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้เล่าถึงกลุ่มตัวละครเดินทางผ่านห้วงอวกาศบนยานที่ควบคุมโดย AI เพื่อค้นหาดาวเคราะห์ที่สามารถอยู่อาศัยได้ เมื่อเวลาผ่านไป ผู้โดยสารเริ่มตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของระบบควบคุมยานอวกาศ ฉันทคิดว่าหน้าที่ของครูคือการส่งเสริมให้เด็ก ๆ ถอยออกมาคิดทบทวน”

แต่การพิจารณาบทบาทที่เปลี่ยนไปของครูเพิ่งจะเริ่มต้นเท่านั้น “เราอาจต้องผ่านช่วงเวลาของการทดลองร่วมกันระยะหนึ่ง ซึ่งเราหวังว่าจะเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับทุกคน” ฟลาเวีย คอสตา กล่าว “ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม การศึกษายังคงมีมิติความเป็นมนุษย์ที่ทำให้ครูไม่อาจมีสิ่งใดมาแทนที่ได้ “ไม่มีเทคโนโลยีใดที่จะสอนให้คุณพึ่งพาตนเองได้ มีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่ทำได้ ฉันทศนาว่าในแง่นี้ บทบาทของครูจะปรับเปลี่ยนไปเพื่อสนับสนุนนักเรียนในแบบที่สมองกลไม่อาจทำได้ โดยเชื่อมโยงอารมณ์ความรู้สึกเข้ากับการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ที่จำเป็นต่อการสื่อสาร การปรับตัว และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น” กราซิเอลา เบร์ตันกุด กล่าว

เซซิเลีย เวิร์ดิกซิโอ ได้สรุปเรื่องนี้ไว้ในประโยคเดียวว่า “ไม่มีหุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์ใดที่จะสามารถมองเด็กได้อย่างอ่อนโยน มีเมตตา หรือวางมือบนไหล่ของเด็ก ๆ แล้วพูดว่า ‘ครูเชื่อมั่นในตัวเธอนะ’ ได้” ■

เอไอโซลูชันอันชาญฉลาด ที่จุดประกายความคิด ให้เยาวชนในชนบทของจีน

ในมณฑลกุ้ยโจวซึ่งมีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาของประเทศจีน โครงการ AI ที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางกำลังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต่อวงการการศึกษา เพราะแทนที่จะคอยให้คำตอบสำเร็จรูปตามที่ร้องขอ ผู้ช่วยดิจิทัลนี้กลับกระตุ้นให้เด็ก ๆ คิดด้วยตนเองอย่างอิสระ

ท่าม

กลางภูมิภาคแบบภูเขาหินปูนที่สูงชันและขรุขระของอำเภอฉางซุน ในมณฑลกุ้ยโจวทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ความเรียบง่ายของขุนเขากำลังถูกทำลายลงด้วยการพูดคุยสนทนาในรูปแบบใหม่ ที่ไม่ใช่การท่องจำตามตำราเรียนแบบดั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์ของการศึกษาในพื้นที่ชนบทห่างไกลมานานหลายทศวรรษ แต่เป็นการตั้งคำถามและศึกษาเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาโดยมีปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (Generative AI) เป็นผู้ช่วย ที่มีหน้าที่นำโครงการบุกเบิกด้านเอไอที่ใช้ชื่อว่า “ฮงยัน” (Hongyan) มาใช้เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยทำหน้าที่เป็นส่วนขยายที่สำคัญในการสนับสนุนครูสอนในพื้นที่ห่างไกล

ประเด็นถกเถียงเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ที่สร้างเนื้อหาได้เป็นส่วนของการศึกษา มักจะแบ่งแยกออกเป็น 2 ขั้วอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในแวดวงวิชาการ นักวิจัยต่างออกมาเตือนถึงสภาวะที่พวกเขาเรียกว่า “ภาวะสมองเสื่อมถอยจากการพึ่งพาเทคโนโลยี” (Cognitive Atrophy) ซึ่งเป็นความกังวลว่า AI จะกลายเป็นผู้คิดแทนนักเรียน จนกดกร่อนสมรรถนะในการคิดวิเคราะห์ให้ถดถอยลง ในทางตรงกันข้าม อีกกลุ่มที่เรียกกันว่า “ผู้คลั่งไคล้เทคโนโลยี” (Technoevangelists) กลับเชื่อมั่นในอนาคตที่ราบรื่นและเต็มเปี่ยมไปด้วยประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นโลกที่ครูผู้สอนจะถูกแทนที่ด้วยอัลกอริทึม

● ●
**เมื่อนักเรียนพบปัญหาเจอโจทย์ที่ทำได้
เครื่องมือนี้จะไม่บอกคำตอบออกไปตรง ๆ
แต่จะเริ่มต้นเปิดบทสนทนาขึ้นมาให้นักเรียน
ขบคิด**

เฉิน เคอเหลียง ผู้นำโครงการ และหลี่ จงเจ้อ ผู้ก่อตั้งด้านเทคนิคของโครงการ มองข้ามแนวคิดแบบแบ่งขั้วนี้ไป พวกเขาบอกว่า ‘ฮงยัน’ หรือ ‘ท่านป้า’ ไม่ใช่พลังที่เข้ามาสั่นคลอนหรือแทนที่มนุษย์ แต่เป็นผู้นำทางที่เปี่ยมด้วยเมตตา ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนก้าวผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ได้ เปรียบเสมือนท่านที่นำผู้งบนินไปยังดินแดนอันไกลโพ้น

“ในพื้นที่ห่างไกลทางภูมิศาสตร์ อุปสรรคสำคัญต่อการศึกษาไม่ใช่การขาดข้อมูลความรู้ แต่คือการขาดผู้ให้คำแนะนำที่สามารถดูแลผู้เรียนได้อย่างใกล้ชิดรายบุคคล” พวกเขากล่าว “AI ไม่ใช่สิ่งที่จะมาแทนครูได้” เฉินย้ำ “แต่เป็นเครื่องมือที่จะช่วยขยายขอบเขตการเข้าถึงของครู และช่วยปลดปล่อยศักยภาพที่ซุกซ่อนอยู่ในตัวนักเรียน”

วิธีการสอนตามแนวทางโสกราตีส

หมู่บ้านในแถบพื้นที่สูงและมีประชากรค่อนข้างน้อยของอำเภอฉางซุน ต้องเผชิญกับปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษามาอย่างยาวนาน ครูเพียงคนเดียวมักจะต้องแบกรับภาระในการสอนวิชาต่าง ๆ หลากหลาย ตั้งแต่ศิลปะไปจนถึงภาษาอังกฤษ ซึ่งทำให้แทบไม่เหลือเวลาจัดการเรียนการสอนแบบรายบุคคล ระบบฮงยัน เอไอ เข้ามาเปลี่ยนภารกิจเชิงเทคนิคให้เป็นระบบอัตโนมัติ เช่น การตรวจให้คะแนนและการถ่ายทอดความรู้พื้นฐาน ซึ่งช่วยลดภาระครูให้สามารถกลับไปทำหน้าที่ที่เป็นหัวใจสำคัญของวิชาชีพได้อีกครั้ง นั่นคือการเป็นผู้แนะแนวทางเรื่องอารมณ์ความรู้สึกและจริยธรรม

ในขณะที่มีเม็ดเงินขนาดใหญ่ในเชิงพาณิชย์ มักมุ่งเน้นความรวดเร็วและการให้คำตอบทันที ทว่าหลี่กลับเลือกแนวทางที่แตกต่างออกไป แนวทางนั้นคือ การใช้ตรรกะตามแนวทางโสกราตีส ซึ่งถูกออกแบบมาโดยเฉพาะเพื่อปกป้องและพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน เขาอธิบายว่า “ระบบนี้ถูกตั้งโปรแกรมให้หลีกเลี่ยงกับดักจากการเฉลยคำตอบ” กล่าวคือ ในทางปฏิบัติ เมื่อเด็กนักเรียนแก้โจทย์คณิตศาสตร์ไม่ได้ เครื่องมือ AI นี้จะไม่บอกคำตอบโดยตรง แต่จะเริ่มบทสนทนาเพื่อช่วยวิเคราะห์ปัญหาให้แทนโดยการตั้งคำถาม เช่น “กระบวนการคิดตรงจุดไหนที่เริ่มไม่ชัดเจน?” หรือ “เราสามารถอนุมานได้จากแบบฝึกหัดก่อนหน้านี้ได้หรือไม่?”

ปรัชญานี้ได้เข้ามาจัดการกับประเด็นสำคัญทางจริยธรรม นั่นคือ การสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์แยกแยะกระบวนการคิดของตนเอง เทคโนโลยีในบริบทนี้จึงทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเติบโตทางสติปัญญา แทนที่จะทำให้นักเรียนเกิดภาวะเฉื่อยชาทางความคิด

บทสนทนาโต้ตอบอย่างต่อเนื่อง

ประสบการณ์ของหลิว หลิงหลิน ครูจากโรงเรียนมัธยมแห่งชาตฉางซุน และเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มทดลองกลุ่มแรกของโครงการนี้ เป็นหลักฐานสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องดังกล่าว นับตั้งแต่เธอเริ่มใช้เครื่องมือใหม่นี้ บทบาทของเธอก็เปลี่ยนจากการถ่ายทอดความรู้ มาเป็นการคอยชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียนแทน

“เมื่อก่อน ฉันมักจะรู้สึกว่าการบ้านของตัวเองต้องแบ่งไปทำภารกิจมากมายจนไม่สามารถดูแลความต้องการที่เฉพาะตัวของเด็กแต่ละคนได้ทั่วถึง” หลิวกล่าว “ฉันรู้สึกเหมือนตัวเองเป็นเพียงแค่อุปกรณ์ในการส่งต่อเนื้อหาจากตำราเรียนเท่านั้น” จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นเมื่อมีการสาธิตการใช้ Generative AI ในห้องเรียนเป็นครั้งแรก

“เหล่านักเรียนตระหนักได้ว่าระบบนี้เข้าใจคำถามที่สร้างสรรค์ของพวกเขา” เธอกล่าว “บรรยากาศในห้องเรียนจึงเปลี่ยนจากความเจียบงันที่เป็นแต่เพียงรอรับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว กลายเป็นการสนทนาที่กระตือรือร้น”

เธอกล่าวว่า ตอนนี้เธอมี “ความสามารถในการรับรู้ทางอารมณ์” มากพอที่จะสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ ในอารมณ์ความรู้สึกของเด็กนักเรียน และสามารถสร้างสะพานแห่งความไว้วางใจ ซึ่งเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่มีวันสร้างขึ้นได้

●● โครงการนี้ช่วยป้องกัน 'ภาวะหมดไฟของครู' ด้วยการยกภาระงาน ที่น่าเบื่อและซ้ำซาก ให้ AI จัดการแทน

ด้วยการยกภาระงานที่น่าเบื่อและซ้ำซากให้ AI จัดการแทน โครงการนี้จึงช่วยป้องกัน “ภาวะหมดไฟในการทำงานของครู” ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คุณภาพการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลทั่วโลกเสื่อมถอยลง เมื่อ AI เข้ามาจัดการในส่วนของ “สิ่งที่ต้องสอน” ตามหลักสูตร ครูก็สามารถหันไปโฟกัสที่ “ตัวผู้เรียน” ซึ่งก็คือเด็กนักเรียนที่นั่งอยู่หลังโต๊ะเรียนได้มากขึ้น สิ่งนี้ช่วยให้ครูมองเห็นและเข้าใจได้ว่า การที่นักเรียนคนหนึ่งกำลังประสบปัญหาติดขัดกับบทเรียนนั้น ๆ มีสาเหตุมาจาก “การขาดความมั่นใจ” มากกว่าที่จะเป็นเพราะ “การขาดความสามารถ” หรือไม่

ความอดทนที่ไร้ขีดจำกัด

สำหรับนักเรียนอย่างเซีย มู่คุน จากโรงเรียนมัธยมประจำชาติฉางชุน เทคโนโลยีนี้เป็นมากกว่าแค่เครื่องมือ “มันคือผู้สอนที่มีความอดทนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด” เขากล่าว ทั้งยังเล่าต่อว่า เมื่อก่อนหากมองผ่านเพียงแค่ตัวอักษรในตำราเรียน การรับรู้ของเขามีสื่อสิ่งต่าง ๆ อย่างเช่น ตีกระทบฟ้าหรือมหาสมุทรนั้น “เลื่อนรางจนแทบจะจินตนาการไม่ออก” แต่ระบบ AI ได้เข้ามาช่วยถ่ายทอดภาพเหล่านั้นให้ปรากฏขึ้นด้วยความคมชัดและสมจริง

“มันทำให้ผมนึกเห็นภาพคลื่นสีน้ำเงินซัดกระทบหาดทรายสีขาว ไม่ใช่แค่ถ้อยคำอีกต่อไป แต่เป็นสถานที่ที่ผมตั้งใจว่าจะต้องไปให้ถึงสักวัน” เขากล่าว เขาซึ่งก่อนหน้านี้หวาดหวั่นว่าจะถูกล้อเลียนเรื่องการออกเสียง ได้ฝึกฝนเป็นการส่วนตัวกับ AI “มันค่อย ๆ ปรับแก้ไขผมอย่างอดทน ทีละประโยค ๆ” จากนั้น AI ยังผลานเสียงอ่านของเขาเข้ากับเสียงธรรมชาติท้องถิ่นของกุ้ยโจว ทั้งเสียงนกร้องและสายน้ำจากภูเขา เมื่อหลิ่วเปิดบันทึกเสียงนั้นในห้องเรียน ทั้งห้องก็ตกอยู่ในความเจียบงัน “ตอนนั้นเองผมถึงตระหนักว่า ไม่ใช่ว่าผมทำไม่ได้” เขากล่าว “ผมแค่ต้องการใครสักคนที่ยอมรอจนกว่าผมจะพบสำเนียงที่เป็นของตัวเอง”

ขณะที่กลุ่มผู้วางรากฐานโครงการนี้กำลังเตรียมการที่จะขยายผลไปสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หัวใจสำคัญของโครงการยังคงเน้นไปที่การมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เงินและรหัสเชื่อว่า ตัวซอฟต์แวร์หรือชุดคำสั่ง (code) เป็นเพียงสินค้าชิ้นหนึ่ง แต่สิ่งที่นับเป็นนวัตกรรมที่แท้จริงก็คือ “กรอบการปฏิบัติทางจริยธรรม” อันได้แก่ การปฏิบัติต่อตัวนักเรียนในสถานะมนุษย์ ผู้มีความสามารถในการพัฒนาตนเองมากกว่า จะมองว่าเป็นเพียงผู้บริโภคคนหนึ่งเท่านั้น ■

© Hongyan AI Project

▶ ในมณฑลกุ้ยโจว นักเรียนระดับประถมศึกษากำลังฝึกซ้อมป้องกันโดยใช้ ‘กระจกอัจฉริยะแบบสองอันที่โต้ตอบกลับได้’ ซึ่งพัฒนาโดยมหาวิทยาลัยโปชตนิย และโทรคมนาคมปักกิ่ง (Beijing University of Posts and Telecommunications) ในปี 2025

พ่อแม่อินเดียยุคใหม่ เลี้ยงลูกด้วยการป้อนคำสั่ง AI (prompt)

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

นับตั้งแต่เรื่องการวินิจฉัยพัฒนาการตามช่วงวัยไปจนถึงการแต่งงานก่อนนอนเพื่อลูกโดยเฉพาะ พ่อแม่ชาวอินเดียรุ่นใหม่กำลังหันมาใช้ AI เพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาและสุขภาพของลูก ๆ

ที่บ้านในกรุงนิวเดลี ซาเดีย พุชาอิล บรรณาธิการตรวจแก้ต้นฉบับวัย 35 ปี กล่าวถึงความยุ่งยากซับซ้อนของการเลี้ยงลูกขณะอิสานลูกชายวัยสามขวบเริ่มโยนของเล่นไปทั่ว “เขาพลังเยอะกว่าเด็กคนอื่นมาก” ซาเดียเล่า พลังแกระดของเล่นที่อิสานเอามาพันติดกับผมของเธอออก

ในปี 2024 พลังงานที่เหลือล้นของเด็กชายตัวน้อยทำให้ปู่ย่าตายายกังวลใจ เนื่องจากพฤติกรรมของเขามีลักษณะคล้ายกับอาการของออทิสติกและโรคสมาธิสั้น (ADHD) ความกังวลเหล่านี้ก็กลับมาอีกครั้งเมื่อเพื่อนของซาเดียคาดคะเนว่าเธออาจมีอาการของโรคดังกล่าวหลังจากได้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กชาย นั่นจึงเป็นครั้งแรกที่ซาเดียหันไปพึ่งแชทบอต AI ซึ่งประเมินว่าพัฒนาการของอิสานอยู่ในเกณฑ์ปกติ

ตลอดปีถัดมา แชทบอต AI ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหลักของซาเดีย และเป็นเหมือนเกราะป้องกันจิตใจจากความกังวลของคนในครอบครัว

จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ นักบำบัดด้วยการเล่นได้ประเมินอิสานในที่สุด เธอจึงได้รับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญว่า การประเมินของ AI นั้นถูกต้องอย่างไรก็ตาม ช่องว่างหนึ่งปีระหว่างการประเมินของแชทบอตกับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แม้อัลกอริทึมจะช่วยให้ซาเดียสบายใจ แต่เรื่องราวของเธอก็ชวนให้ตั้งคำถามถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหากมีการวินิจฉัยผิดพลาด

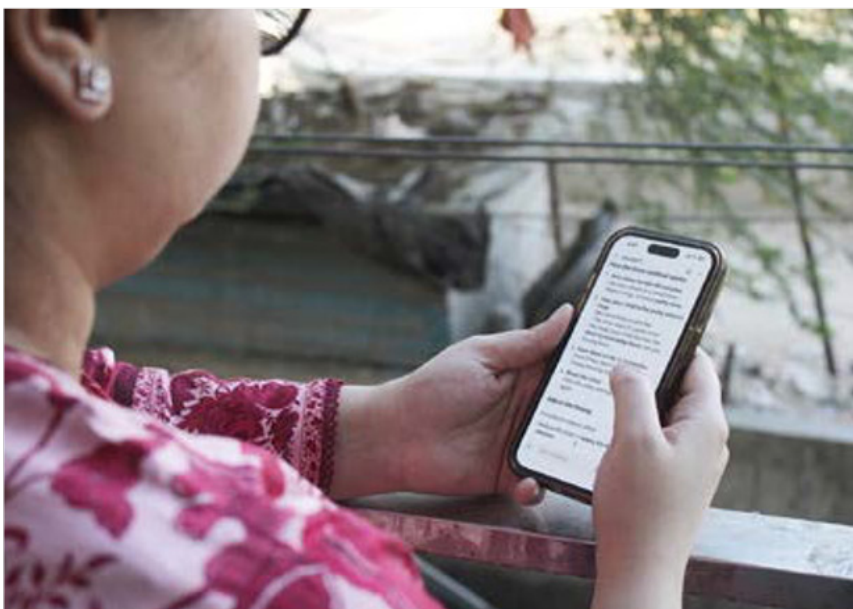
การนิยามบทบาทดั้งเดิมใหม่

กรณีของซาเดียไม่ใช่กรณีเดียว จากรายงาน Gipsi inSIGHT ปี 2026 ฉบับสมบูรณ์ โดย Tonic Worldwide เอเจนซีดิจิทัลที่มีฐานอยู่ในมุมไบ พบว่า 52% ของพ่อแม่ชาวอินเดียรุ่นเจน Z ซึ่งเกิดระหว่างปี 1997 ถึง 2012 เชื่อถือ AI มากกว่าเครื่องมือค้นหาแบบดั้งเดิมในการขอคำแนะนำเรื่องการเลี้ยงลูก รายงานดังกล่าวเน้นย้ำถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมครั้งสำคัญ โดย AI เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน

ด้วยการเป็นตลาดสมาร์ทโฟนที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลก และมีอัตราการนำ AI มาใช้ที่รวดเร็วที่สุดแห่งหนึ่งในโลก อินเดียจึงกลายเป็นสนามทดสอบหลักว่าเทคโนโลยีจะสามารถนิยามบทบาทดั้งเดิมของมนุษย์ขึ้นใหม่ได้อย่างไร รวมถึงบทบาทของการเป็นพ่อแม่ด้วย? แพลตฟอร์มอย่าง Huckleberry, Nanni AI และ Parentune ใช้ AI เพื่อติดตามข้อมูลเชิงตัวเลข เช่น ตารางการนอนและโภชนาการ ขณะที่แชทบอตเนกประสงค์อย่าง ChatGPT, Google Gemini และ Qwen ได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในกิจวัตรประจำวันและการตัดสินใจตลอดเส้นทางการเลี้ยงลูก

●●
52% ของพ่อแม่ชาวอินเดียรุ่นเจน Z เชื่อถือ AI มากกว่าเครื่องมือค้นหาแบบดั้งเดิมในการขอคำแนะนำเรื่องการเลี้ยงลูก

ซาเดียปรึกษา AI เพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับการฝึกเข้าห้องน้ำของลูกชาย

ซาเดียยังใช้ AI ช่วยคิดไอเดียสำหรับกิจกรรมเวลาเล่นอีกด้วย

© Syed Ahmad Rufai

การเลี้ยงลูกแบบอ่อนโยน

อุซมา ซิดดีค อาศัยอยู่ในเมืองโกปาล ทางตอนกลางของอินเดีย เธอให้กำเนิดลูกสาวชื่อ มรัยัม-บิน-ชาดาบ ตอนอายุ 26 ปี ปัจจุบันหนูน้อยอายุสองขวบแล้ว สำหรับอุซมา การเป็นแม่หมายถึงการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่คนรุ่นมิลเลนเนียลในเอเชียได้จำนวนมากต้องเผชิญ นั่นคือการนำแนวคิด “การเลี้ยงลูกแบบอ่อนโยน” มาใช้ เธอกล่าวว่า “ฉันไม่เคยได้รับการเลี้ยงดูด้วยแนวทางนี้ตั้งแต่เด็ก ดังนั้นพอมาเป็นแม่ ฉันจึงแทบไม่เข้าใจแนวทางนี้เลย”

เพื่อเชื่อมช่องว่างระหว่างรุ่น อุซมาจึงหันมาพึ่งพา AI เธออธิบายว่าคำแนะนำและความคิดเห็นที่ได้จาก AI ช่วยให้คนรุ่นเธอเลี้ยงลูกด้วยแนวทางที่อ่อนโยน และฝึกแบบแผนการเลี้ยงดูที่ฝังรากลึกมาจากรุ่นพ่อแม่ “การให้เด็กขบเคี้ยวกินน้ำตาลเป็นเรื่องปกติมากในสมัยที่ฉันยังเด็ก แต่ในสถานะแม่ฉันไม่ให้ลูกสาวกินน้ำตาล”

ต่างจากสามีที่ให้ความสำคัญกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นอันดับแรก อุซมาเป็นตัวอย่างของกลุ่มคนจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่หันมาพึ่งพาเครื่องมือดิจิทัลในการคัดกรองอาการเบื้องต้นของลูก “ฉันปรึกษา AI ก่อน แล้วค่อยปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทีหลัง” ซิดดีคกล่าว

นิทานเพื่อลูกโดยเฉพาะ

สำหรับ อัคฮิล ดาโมดาร์ัน นักวิชาการและซีอีโอของบริษัทด้าน AI และบล็อกเชน เทคโนโลยีนี้เปรียบเสมือนผู้ร่วมงานสร้างสรรค์ เขาใช้ AI แบบรู้สร้าง (Generative AI) ในการแต่งหนังสือนิทานเพื่อลูกโดยเฉพาะ โดยมีลูกชายวัยแปดขวบของเขาเป็นตัวเอก ลูกชายของอัคฮิลมีภาวะออทิสติก และเทคโนโลยีนี้มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก คำสั่งที่เขาป้อนให้ AI นั้นมีความเฉพาะเจาะจง เช่น “ผมควรเล่นเกมอะไรกับลูก?” หรือ “ผมควรพูดอะไรซ้ำ ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของลูก”

พ่อแม่มักหันไปใช้แชทบอทเพื่อให้ได้คำตอบที่สรุปรวบยอดเพื่อหลีกเลี่ยงความเหนื่อยล้าจากการต้องไล่ค้นแหล่งข้อมูลออนไลน์จำนวนมาก

ในมุมมองของเขา การพึ่งพา AI ไม่ได้เป็นการลดทอนความสามารถในการเลี้ยงดูลูก “การเลี้ยงลูกไม่ใช่แค่ทักษะ แต่เป็นกระบวนการที่ค่อย ๆ พัฒนา” เขากล่าว พร้อมเสริมว่า เมื่อเทียบกับเครื่องมือค้นหาแล้ว AI ให้ความรู้สึกเหมือนเป็นเพื่อนคุยมากกว่า

ผู้เชี่ยวชาญหลายคนชี้ให้เห็นถึงกระบวนการที่ค้นที่กำลังเปลี่ยนไป โดย AI กลายเป็นเครื่องมือในการกรองกระแสข้อมูลหลังไหลเข้ามาอย่างต่อเนื่อง อูรวาชี อเนจา ผู้ก่อตั้ง Digital Futures Lab หนึ่งในสถาบันคลังสมองชั้นนำของอินเดียที่ศึกษาผลกระทบทางสังคมจากเทคโนโลยี ให้ความเห็นว่าพ่อแม่มักหันไปใช้แชทบอทเพื่อให้ได้คำตอบที่สรุปรวบยอด “เพื่อหลีกเลี่ยงความเหนื่อยล้าจากการต้องไล่ค้นแหล่งข้อมูลออนไลน์มหาศาล” รายงาน GIPSI inSIGHT 2026 ยืนยันว่าการพึ่งพาเครื่องมือ AI นี้สะท้อนถึงช่วงเปลี่ยนผ่านของการเลี้ยงลูกในยุคใหม่ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อ “ความวิตกกังวลที่วนเวียนไม่รู้จบ” ของพ่อแม่มือใหม่ที่ต้องเผชิญกับภาวะข้อมูลล้นเกินอย่างไม่เคยมีมาก่อน

อคติทางวัฒนธรรม

เมื่อมรัยัมเติบโตขึ้น อุซมาก็ยิ่งพึ่งพา AI มากขึ้นตามไปด้วย คำสั่งที่เธอป้อนให้ AI พัฒนาจากการตรวจสอบสุขภาพขั้นพื้นฐาน ไปสู่คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ละเอียดอ่อนมากขึ้น เช่น “ฉันจะรับมือกับอารมณ์เกรี้ยวกราดของลูกอย่างไร?” หรือ “ฉันจะจัดมื้ออาหารของลูกให้มารับประทานได้อย่างไร?”

นอกจากคำแนะนำเชิงปฏิบัติแล้ว อุซมายังทดลองใช้ความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของ Generative AI อีกด้วย ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งเธออัปโหลดรูปถ่ายของลูกสาวลงในแชทบอทเพื่อดูว่าลูกสาวจะมีหน้าตาอย่างไรหากโกนผม “ในอินเดีย มีประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานในการโกนผมเด็กเพื่อให้ผมขึ้นดกหนา” แต่หลังจากเห็นภาพที่ AI สร้างขึ้นครอบครัวก็ล้มเลิกความคิดที่จะโกนผมเด็ก

อย่างไรก็ตาม การพึ่งพา AI ก็มาพร้อมกับข้อควรระวังที่สำคัญ อัลกอริทึมของบริษัทเอกชนอาจเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า และอคติทางวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นอุปสรรค “คำตอบที่ AI สร้างขึ้นนั้นมักอ้างอิงวิถีชีวิตของโลกตะวันตกเป็นหลัก” ซาเดียตั้งข้อสังเกต

นอกจากนี้ เทคโนโลยีดังกล่าวอาจซ้ำเติมความวิตกกังวลของพ่อแม่ให้ยิ่งรุนแรงขึ้นเพราะมันมักหยิบยกทุกความเป็นไปได้ขึ้นมาเสนอ รวมถึงสถานการณ์ที่น่ากลัวที่สุด เช่น การบาดเจ็บที่สมองจากการหกล้มเพียงเบา ๆ

สำหรับอัคฮิล ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หากเป็นการตัดสินใจด้านสุขภาพที่สำคัญ ความเชี่ยวชาญของมนุษย์ยังคงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เขากล่าวว่า “ผมยอมรับได้หากนักจิตวิทยาใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยในการทำงาน แต่ไม่เห็นด้วยหากผู้ป่วยใช้ AI แทนนักจิตวิทยา”

เผยโฉมห้องสมุด สำคัญ ๆ ระดับโลก

▶ ห้องสมุดอัล-อะห์มัด มะฮ์มูด ในเมืองซิงเก็ตติ ประเทศมอริเตเนีย เป็นหนึ่งในห้องสมุดกลาง ทะเลทราย 11 แห่งที่ได้รับการคุ้มครอง โดยกองทุนฉุกเฉินมรดกโลกของยูเนสโก ภายในเก็บรักษาต้นฉบับและหนังสือ มากกว่า 6,000 รายการ ซึ่งมีอายุเก่าแก่ ย้อนไปถึงคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 13 ปัจจุบันกำลังเผชิญภัยคุกคามจากความร้อน ระอุของทะเลทรายซาฮารา ฝุ่นแมลง และน้ำท่วม

1

ใน กรุงเม็กซิโกซิตี ห้องสมุดวัสกอนเซลอสตั้งตระหง่านคางงานสถาปัตยกรรมแห่งแสงสว่างทั้งผนังกระจก เส้นสายของโครงเหล็กและคอนกรีตเปลือย ทุกองค์ประกอบล้วนสะท้อนความโปร่งโล่ง ภายในมีทางเดินแฉวนลอยทอดผ่านพื้นที่ว่าง ชั้นหนังสือสูงเรียงซ้อนและตัดสลักกันเป็นจังหวะราวกับลอยอยู่กลางอากาศ จนชวนให้เวียนหัว

บรรยากาศเช่นนี้จะไม่ให้เรานึกถึงบอร์เนสได้อย่างไรในเรื่อง ห้องสมุดแห่งบาเบล (The Library of Babel) นักเขียนชาวอาร์เจนตินาผู้นี้ได้จินตนาการถึงบรรดาห้องโถงที่หน้าตาเหมือนกันทุกประการ ซ้ำต่อเนื่องกันไปไม่รู้จบภายในนั้นหนังสือทุกเล่ม ไม่ว่าจะเขียนขึ้นแล้วหรือยังไม่ได้เขียนขึ้นก็ตาม ล้วนปรากฏอยู่ ณ ที่นั้น ประหนึ่งคำสัญญาแห่งสรรพความรู้ บอร์เนส อดีตผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติของอาร์เจนตินาเคยเปิดใจว่า “ผมจินตนาการถึงสวรรค์ในรูปแบบห้องสมุดมาโดยตลอด” ที่ห้องสมุดวัสกอนเซลอสถ้อยคำนั้นได้กลายเป็นจริงขึ้นมา เพราะทุกทางเดินชวนให้รู้สึกว่ามีหนังสือเล่มสำคัญกำลังรอเราอยู่ที่ใดสักแห่ง

การแสวงหาความรู้ที่ครอบคลุมทุกสรรพสิ่งนี้มีรากฐานมาตั้งแต่ยุคโบราณ ห้องสมุดแห่งอเล็กซานเดรียซึ่งก่อตั้งขึ้นในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกักราช นับเป็นห้องสมุดแห่งแรกที่มีมุ่งสู่อุดมคติของความรู้สากล แม้จะถูกทำลายจากเหตุไฟไหม้และความขัดแย้งหลายครั้ง แต่ก็ถือกำเนิดขึ้นใหม่ในปี 2002 ด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศครั้งใหญ่ภายใต้การประสานงานของยูเนสโก

ทุกวันนี้ ห้องสมุดทำหน้าที่เป็นป้อมปราการยิ่งกว่าที่เคยเป็นมา ยืนหยัดต้านความล้ำสมัยกับสื่อดิจิทัลอย่างไม่ย่อท้อ อีกทั้งอดทนเก็บรักษา พันธุ์ และส่งต่อวัฒนธรรมดาแต่ล้ำค่าอย่างหนังสือ ซึ่งทั่วโลกต่างร่วมเฉลิมฉลองในวันที่ 23 เมษายนของทุกปี เนื่องในวันหนังสือและลิขสิทธิ์โลก (World Book and Copyright Day)

ในยุคที่หน้าจอดึงดูดความสนใจและทำให้เวลาของเราแตกกระจายเป็นเศษเสี้ยว ห้องสมุดกลับเชื่อเชิญเราให้เข้ามาอยู่กับปัจจุบันขณะนานขึ้น จากความโอดอ้อถึงการ

2

ของสถาปัตยกรรมบาโรกของห้องสมุดโจอาินาในเมืองโคอิมบรา ประเทศโปรตุเกส ไปจนถึงความทันสมัยที่เรียบง่ายของห้องสมุดเมืองมัลโมในประเทศสวีเดน เราจะพบเห็นนักเรียนที่จดจ่ออยู่กับการอ่าน นักวิจัยที่จมอยู่กับงานนักอ่านที่ครุ่นคิด และเด็ก ๆ ที่ก้มหน้าก้มตาอ่านนิทานเล่มแรกอยู่ภายในห้องสมุดเหล่านี้

บางทีห้องสมุดอาจเป็นหนึ่งในสถานที่สุดท้ายที่เราสามารถปล่อยให้หลงทาง เพื่อที่จะค้นพบตัวเองในเวอร์ชันที่ดีที่สุด อุมแบร์โต เอโค นักเขียนชาวอิตาลีกล่าวว่า “จุดประสงค์สำคัญของห้องสมุดคือการส่งเสริมให้ผู้อ่านได้ค้นพบหนังสือที่พวกเขาไม่เคยรู้ว่ามียู่ และกลับกลายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตของเขา ■

ภาพ: เว็บไซต์ hemis.fr

เรื่อง: **แคทเธอรีนา มาร์เคโลวา**
ยูเนสโก

แปลโดย **เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์**

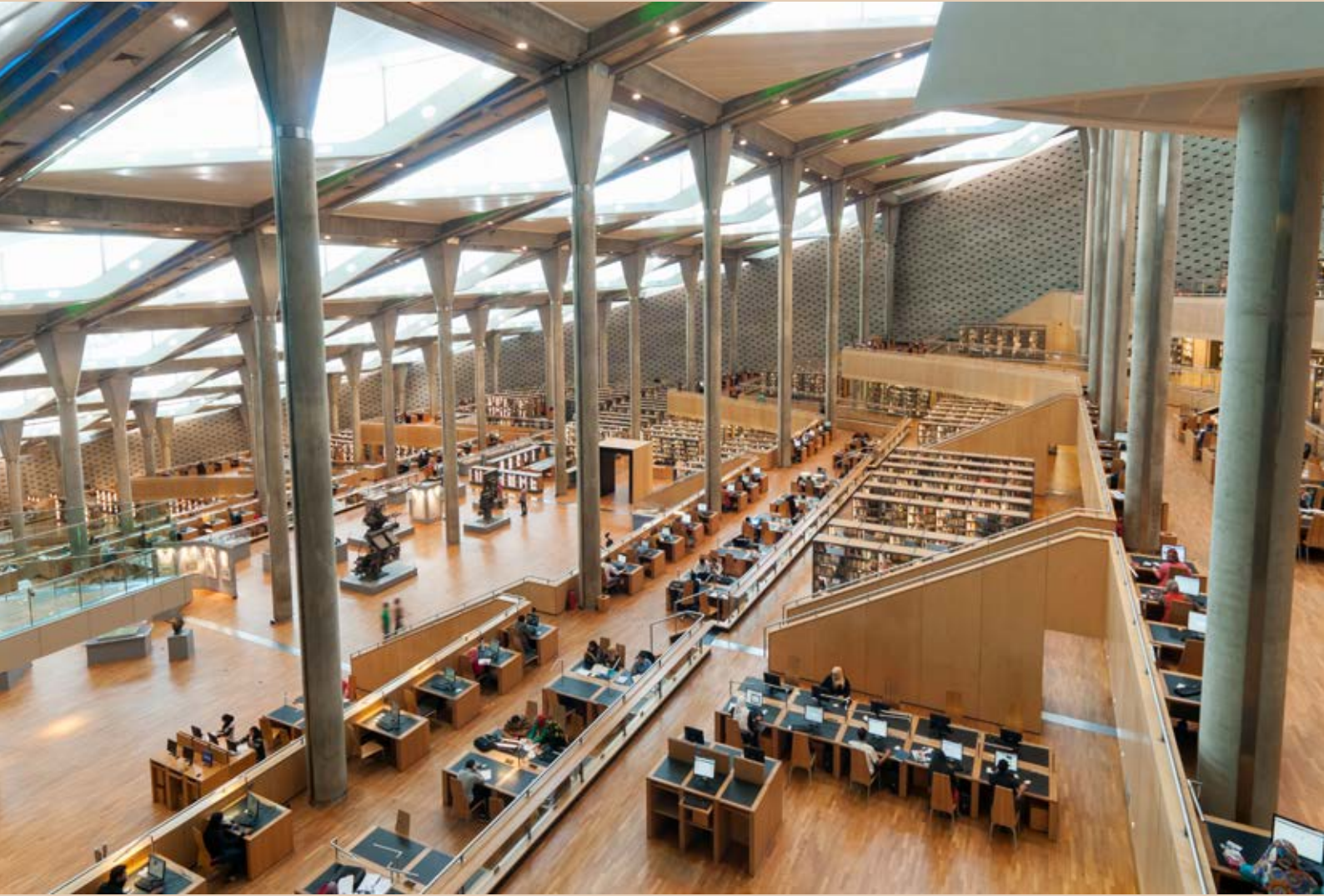
1. และ 2. ห้องสมุดวัลทอนเซโกลสในกรุงเม็กซิโกซิตีเปิดใช้อย่างเป็นทางการในปี 2006 และตั้งชื่อตาม โฆเซ วัลทอนเซโกลส นักเขียนชาวเม็กซิกัน ในศตวรรษที่ 20 ตัวอาคารโดดเด่นด้วยพื้นที่โล่งกว้างใหญ่ โดยมีโครงข่ายทางเดินเชื่อมต่อชั้นหนังสือที่ดูราวกับลอยอยู่กลางอากาศตลอดทั้งเจ็ดชั้น

3

4

5

3. ใกล้กับที่ตั้งของห้องสมุดแห่งเดิมอันเป็นศูนย์กลางทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่ในยุคโบราณ ห้องสมุดอเล็กซานเดรียแห่งใหม่สร้างขึ้นในปี 2002 ด้วยการสนับสนุนจากยูเนสโก อาคารมีรูปทรงคล้ายงานสุริยະ และสลักด้วยอักษรจากภาษาต่าง ๆ ถึง 120 ภาษา

4. ห้องสมุดเมืองมัลโม ประเทศสวีเดน เปิดให้บริการในปี 1997 โดดเด่นด้วยอาคารส่วนต่อเติมสไตน์ร่วมสมัยและผนังกระจกที่งดงามสะดุดตา อาคารแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อ "ปฏิทินแห่งแสง" ตัวอาคารหันหน้าออกสู่สวนสาธารณะโดยรอบ เชื้อเชิญให้ผู้มาเยือนได้ซึมซับท่วงท่าของการหมุนเวียนของฤดูกาล

5. ห้องอ่านหนังสือของห้องสมุดอเล็กซานเดรียมีพื้นที่กว่า 20,000 ตารางเมตรแผ่ขยายครอบคลุมทั้ง 7 ชั้น อิสมาอิล เซราเกลดิน ผู้อำนวยการห้องสมุดกล่าวว่า ที่นี่คือ "ห้องอ่านหนังสือที่สวยงามที่สุดในโลก" (The UNESCO Courier, 2002) โดยเขาบรรยายว่าสถานที่แห่งนี้เปรียบเสมือน "มหาวิทยาลัยแห่งความรู้" ที่อาบไล้ด้วยแสงสว่าง

8

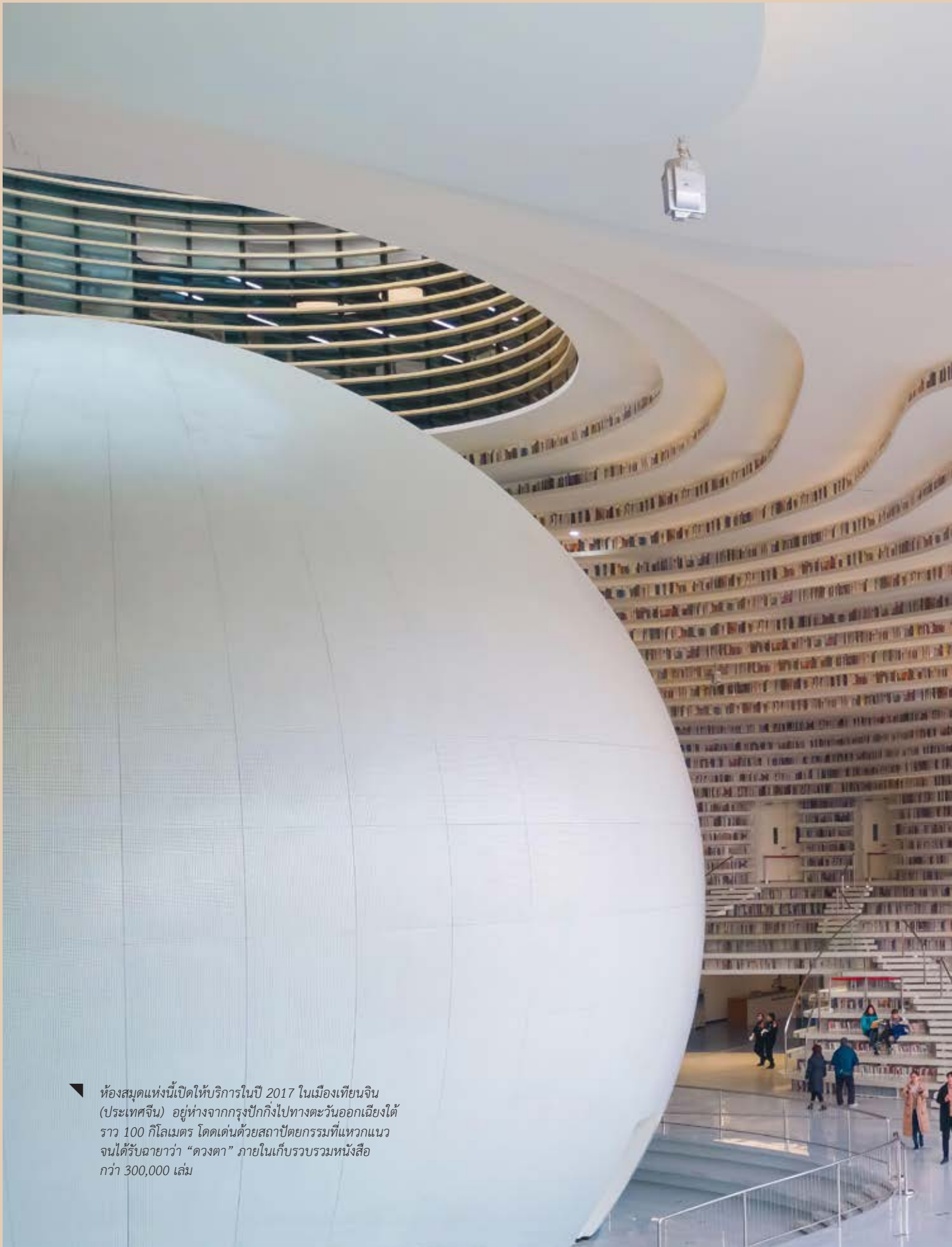
6. ห้องสมุดจออาานิาในเมืองโคอิมบรา (โปรตุเกส) เพชรน้ำงามแห่งสถาปัตยกรรมบาโรก เป็นที่อยู่อาศัยของผู้คงคาวที่ช่วยปกป้องงานไม้และหนังสือด้วยการกินแมลง ทุกเย็นจะมีการคลุมโต๊ะอ่านหนังสือไว้เพื่อป้องกันผลกระทบจากการออกหากินยามค่ำของค่างคาว
7. ห้องสมุดบยอลมาดั่งตั้งอยู่ภายในห้างสรรพสินค้าในย่านธุรกิจก้งนัมของกรุงโซล (สาธารณรัฐเกาหลี) เป็นศูนย์กลางที่คักคักมีชีวิตชีวา ในพื้นที่ใช้สอยร่วมกันแห่งนี้ ผู้ใช้บริการห้องสมุดและนักช้อปต่างเดินสวนกันไปมาทุก ๆ วัน
8. หอสมุดแห่งชาติกาตาร์ในกรุงโดฮามีจุดเด่นอยู่ที่พื้นที่ภายในอันโอโง่งและสว่างไสวด้วยแสงจากธรรมชาติ ภายในมีพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับการถ่ายภาพ การพิมพ์สามมิติ และสตูดิโอดนตรี ตลอดจนมีห้องปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์คั่นฉบับและเอกสารโบราณ
9. หอสมุดหลวงโปรตุเกสในนครรีโอเดจาเนโร (บราซิล) ก่อตั้งขึ้นในปี 1837 โดยกลุ่มผู้อพยพชาวโปรตุเกส เป็นแหล่งสะสมงานเขียนภาษาโปรตุเกสที่ใหญ่ที่สุดนอกประเทศโปรตุเกส ห้องโถงหลักของที่นี่ตั้งงามตระการตาด้วยงานแกะสลักไม้ เพดานแบบหลุม โดมกระจก และชั้นหนังสือที่เรียงรายด้วยหนังสือโบราณ
10. พระวรสารเคลล์ (The Book of Kells) สมบัติล้ำค่าแห่งศิลปะยุคกลางที่รังสรรค์ขึ้นในศตวรรษที่ 9 ได้รับการเก็บรักษาไว้ในห้องสมุดวิทยาลัยทรินิตี ดับลิน (ไอร์แลนด์) ซึ่งผู้เข้าชมสามารถชื่นชมความงามตระการตาและความละเอียดประณีตของภาพวาดประกอบอันวิจิตรภายในเล่มได้

9

10

▶ ห้องสมุดแห่งนี้เปิดให้บริการในปี 2017 ในเมืองเทียนจิน (ประเทศจีน) อยู่ห่างจากกรุงปักกิ่งไปทางตะวันออกเฉียงใต้ราว 100 กิโลเมตร โดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมที่แหวกแนว จนได้รับฉายาว่า “ดวงตา” ภายในเก็บรวบรวมหนังสือกว่า 300,000 เล่ม

นกโดโดจากมอริเชียสจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติแห่งชาติในกรุงปารีส (ฝรั่งเศส) เป็นสัญลักษณ์ของการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ นกเฉพาะถิ่นที่ล่าหาญแต่บินไม่ได้ชนิดนี้ สูญพันธุ์ไปในช่วงปลายศตวรรษที่ 17 จากการล่าและการรุกรานของสิ่งมีชีวิตต่างถิ่น

เราจะตัดสินว่า สิ่งมีชีวิตชนิดใดหนึ่ง สูญพันธุ์เมื่อใด?

การพิสูจน์ว่าไม่มีหลงเหลืออยู่ในโลกแล้วนั้นยากกว่าการยืนยันว่า
ยังคงมีอยู่จริงมากนัก การประกาศว่าสิ่งมีชีวิตชนิดใดสูญพันธุ์
เป็นผลจากการสังเกตอย่างละเอียดถี่ถ้วนและต่อเนื่องยาวนาน
แต่การสำรวจและบันทึกข้อมูลของสิ่งมีชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง
ต่อการนำมาตรการอนุรักษ์ที่เหมาะสมมาใช้ เพื่อช่วยปกป้อง
ชนิดพันธุ์ต่าง ๆ ก่อนที่จะสายเกินไป

จาก จำนวนพืชและสัตว์
ประมาณ 11 ล้านชนิดพันธุ์
ที่อาศัยอยู่บนโลก
มีการประเมินว่ามีเพียง 2.2 ล้าน หรือเพียง 20%
เท่านั้นที่เป็นที่รู้จัก ผลการศึกษาบางชิ้นซึ่งนับรวม
ความหลากหลายของจุลินทรีย์ไว้ด้วย เสนอว่า
ตัวเลขดังกล่าวอาจอยู่ระหว่าง 1 ถึง 6 พันล้าน
ชนิดพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ตลอดหลายทศวรรษ
ที่ผ่านมา นักวิทยาศาสตร์ได้เตือนถึงอัตราการสูญพันธุ์
ของสิ่งมีชีวิตที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งปรากฏการณ์นี้
เรียกว่าการสูญพันธุ์ครั้งใหญ่ครั้งที่ 6

สิ่งที่แตกต่างจากการสูญพันธุ์ครั้งใหญ่ 5 ครั้ง
ที่ผ่านมาซึ่งเกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ คือ
การสูญพันธุ์ครั้งนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับกิจกรรม
ของมนุษย์ ทั้งการทำลายและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่
อยู่อาศัยตามธรรมชาติของพืชและสัตว์ให้กลายเป็น
สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น การใช้ทรัพยากร
เกินขีดจำกัดของการฟื้นตัวและการลักลอบ
ค้าทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก
มลพิษ และการนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานเข้ามา

ดังนั้น การจัดทำบัญชีและติดตามชนิดพันธุ์
ของสิ่งมีชีวิตจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ใช่เพียงเพื่อ
ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นทางวิทยาศาสตร์
เท่านั้น แต่เพราะการที่เราไม่เข้าใจความหลากหลาย
ทางชีวภาพอย่างถ่องแท้ก่อให้เกิดผลกระทบ
อย่างเป็นรูปธรรม การระบาดของโควิด-19 เผยให้เห็น
ความไม่รู้ของเราเกี่ยวกับไวรัสโคโรนาและสิ่งมีชีวิต
เจ้าบ้านของมัน ในขณะที่จุลินทรีย์ที่เราเข้าใจ
ไม่ตึ๊งกิมิบทบาทสำคัญในวัฏจักรคาร์บอน ไนโตรเจน
และกำมะถัน ซึ่งจำเป็นต่อการควบคุมสภาพภูมิอากาศ
และความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความหลากหลาย
ทางชีวภาพคือรากฐานสำคัญของการอยู่รอด

ของมนุษย์เรา ไม่ว่าจะเป็นออกซิเจน อาหาร น้ำ ยา
วัตถุดิบ การผสมเกสร ความอุดมสมบูรณ์ของดิน
การควบคุมสภาพภูมิอากาศ การป้องกันน้ำท่วม
สิ่งเหล่านี้ล้วนพึ่งพาธรรมชาติ ดังนั้น ยิ่งเราเข้าใจ
ธรรมชาติมากเท่าไร เราก็ยิ่งปกป้องตนเองได้ดีขึ้น
เท่านั้น

การหายไปของหุบพีเกาะคริสต์มาส

แต่เราจะปกป้องสิ่งที่เราไม่รู้จักได้อย่างไร?
เราจะวัดผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ภูมิอากาศต่อสิ่งมีชีวิตได้อย่างไร ในเมื่อเราไม่รู้ถึง
การกระจายตัว หรือแม้กระทั่งการมีชีวิตรอยู่
ของพวกมัน? คำตอบนั้นซับซ้อนยิ่งนัก ในระดับโลก
สหภาพระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ
(IUCN) ทำหน้าที่เป็นเกณฑ์อ้างอิงสากล
ด้านความหลากหลายทางชีวภาพมาตั้งแต่ปี 1964
ผ่านการจัดทำ "บัญชีแดง" อันเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก

บัญชีดังกล่าวจำแนกชนิดพันธุ์ออกเป็นหลาย
หมวดหมู่ตามความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ตั้งแต่
“มีความเสี่ยงน้อยที่สุด” ไปจนถึง “สูญพันธุ์”
มีการปรับปรุงข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ สามารถเข้าถึงได้
ทางออนไลน์ และปัจจุบันมีการระบุสถานะ
ของชนิดพันธุ์ต่าง ๆ แล้วถึง 172,600 รายการ
นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขตการกระจายตัว
ขนาดประชากร ภัยคุกคาม และมาตรการอนุรักษ์
ซึ่งช่วยสนับสนุนการตัดสินใจที่จำเป็นในด้าน
การอนุรักษ์

ตามเกณฑ์เหล่านี้ ชนิดพันธุ์หนึ่งจะถูกประกาศว่า
“สูญพันธุ์” เมื่อไม่มีข้อสงสัยอันสมเหตุสมผลว่าตัว/
ต้นสุดท้ายได้สูญหายไปแล้ว ข้อสรุปนี้ตั้งอยู่บน
หลักฐานที่สอดคล้องกัน ได้แก่ การไม่พบเห็น
ที่นาเชื่อถือได้เป็นเวลานาน การสูญเสียถิ่นที่อยู่
อาศัย หรือความน่าจะเป็นของการสูญพันธุ์
ที่คำนวณจากแบบจำลองประชากร สิ่งมีชีวิตชนิด
พันธุ์หนึ่งจะถูกประกาศว่าสูญพันธุ์ก็ต่อเมื่อไม่มี
การพบเห็นที่ได้รับการยืนยัน และมีการดำเนิน
โครงการค้นหาอย่างเฉพาะเจาะจงเป็นเวลา
หลายสิบปี ด้วยเหตุนี้ หุบพีเกาะคริสต์มาส
ในมหาสมุทรอินเดียจึงถูกประกาศให้สูญพันธุ์
อย่างเป็นทางการในปี 2025 หลังจากไม่มีการพบเห็น
มานานถึง 40 ปี นอกจากนี้ รัฐบาลหรือหน่วยงาน
ระดับชาติอาจประกาศให้ชนิดพันธุ์ใด ๆ สูญพันธุ์
ในระดับท้องถิ่นภายในอาณาเขตของตนได้เช่นกัน

การพิสูจน์ว่าไม่มีอยู่อีกต่อไปแล้ว

ปัญหาคือ การพิสูจน์ว่าสิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์หนึ่งไม่มี
หลงเหลืออยู่แล้วนั้นซับซ้อนยิ่งกว่าการยืนยันว่ายัง
คงมีอยู่ สัตว์มากมายหลายชนิดพันธุ์พบเห็นได้ยาก
มีขนาดเล็ก ออกหากินเวลากลางคืน หรืออาศัยอยู่
ในถิ่นที่เข้าถึงยาก สำหรับชนิดพันธุ์ส่วนใหญ่
ของสัตว์พวกนี้ ข้อมูลแทบไม่มีอยู่เลย และพวกมัน
อาจสูญหายไปโดยไม่มีใครสังเกตเห็น ในทางกลับ
กัน พวกมันอาจไม่ถูกพบเห็นเป็นเวลาหลายสิบปี
ก่อนที่จะถูกค้นพบอีกครั้ง ซึ่งเราเรียกว่าปรากฏการณ์
ลาซาร์ส อย่างไรก็ตาม การค้นพบอีกครั้งส่วนใหญ่
มักเกี่ยวข้องกับชนิดพันธุ์ที่หายากหรือหาพบได้ยากมาก
จนหลักฐานการพบที่ยืนยันได้มีเพียงจากข้อมูลที่มา
จากการบรรยายลักษณะครั้งแรกเท่านั้น

หากการรู้แน่ชัดว่าสัตว์ชนิดพันธุ์หนึ่งสูญพันธุ์ไปแล้วจริงหรือไม่นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเลือกกลยุทธ์การอนุรักษ์ที่เหมาะสม สัตว์หลายชนิดพันธุ์ยังสามารถรอดพ้นจากการสูญพันธุ์ได้ แม้จะมีเหลืออยู่เพียงไม่กี่ตัวก็ตาม เช่น แร้งคอนคอร์เคลิฟอร์เนีย ซึ่งเกือบจะสูญพันธุ์ในช่วงทศวรรษ 1980 (ขณะที่เหลืออยู่ในธรรมชาติเพียง 22 ตัว) ได้รับการช่วยเหลือจากโครงการปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ ในทางกลับกัน การประเมินที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะมองในแง่ดีเกินไปหรือแง่ร้ายเกินไป อาจทำให้ความพยายามในการอนุรักษ์ถูกนำไปใช้ผิดที่ผิดเวลา และก่อให้เกิดผลกระทบต่อที่ไม่อาจย้อนคืนกลับได้

ดังนั้น การประกาศว่าสิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์ใดพันธุ์หนึ่งสูญพันธุ์จึงอาจส่งผลกระทบในวงกว้าง และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมาก ปัญหาคือ ในหลายกรณีข้อมูลที่ไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถประเมินระดับภัยคุกคามได้อย่างแม่นยำ ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนทางวิทยาศาสตร์ที่เปิดช่องให้ผู้ที่ตั้งคำถามถึงการมีอยู่จริงของการสูญพันธุ์ครั้งใหญ่ครั้งที่หก หรือผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เมื่อขาดหลักฐานที่จับต้องได้ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดพันธุ์ จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะมองข้ามวิกฤติหรือตั้งข้อสงสัยต่อคำเตือนของนักวิทยาศาสตร์

หนึ่งในสามชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตอยู่ในภาวะถูกคุกคาม

อย่างไรก็ตาม หลักฐานที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งจำนวนประชากรที่ลดลง ถิ่นที่อยู่อาศัยที่หดตัวลง และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ แสดงให้เห็นถึงความร้ายแรงของสถานการณ์อย่างชัดเจน โดยบัญชีแดงของ IUCN ระบุว่ามากกว่า 48,600 ชนิดพันธุ์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ซึ่งรวมถึงปะการังชนิดสร้างแนวปะการัง 44% สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 41% ต้นไม้ 38% ฉลามและปลากระเบน 38% พืชจำพวกสน 34% สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 26% ปลาน้ำจืด 26% และนก 11.5%

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกำลังทำให่วิกฤติความหลากหลายทางชีวภาพทวีความรุนแรงขึ้น อุณหภูมิที่สูงขึ้น การเป็นกรดของน้ำในมหาสมุทร และความถี่ที่เพิ่มขึ้นของเหตุการณ์สภาพอากาศสุดขั้ว เช่น คลื่นความร้อนและน้ำท่วม ล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและเร่งให้เกิดการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์ต่าง ๆ จากข้อมูลของ IPBES (เวทีระหว่างรัฐบาลว่าด้วยนโยบายวิทยาศาสตร์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและบริการจากระบบนิเวศ ซึ่งมีบทบาทเทียบเท่ากับ IPCC หรือคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ) เกือบครึ่งหนึ่งของชนิดพันธุ์ที่ได้รับการศึกษาประสบกับการสูญพันธุ์ในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ และหนึ่งในสามของชนิดพันธุ์สัตว์และพืชอาจสูญหายไปภายในปี 2070 หากไม่มีการดำเนินการใด ๆ

มีตัวอย่างมากมาย เช่น คางคกสีทองของคอ스타ริกา สูญพันธุ์ไปแล้วเนื่องจากภัยแล้งและเชื้อราก่อโรค โดยมีภาวะโลกร้อนเป็นปัจจัยเร่ง นักคริปทรีฮันเตอร์ (Cryptic Treehunter) ของบราซิลถูกประกาศให้สูญพันธุ์ หลังจากถิ่นที่อยู่อาศัยของมันลดลงจากภัยแล้งและไฟป่า ขณะที่ปะการังเกิดปรากฏการณ์ฟอกขาวจากอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น และนกทะเลหลายชนิดมีความเสี่ยงที่จะสูญพันธุ์ในอนาคตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อปริมาณเหยื่อและระบบแหล่งสืบพันธุ์ของพวกมัน

ถึงเวลาต้องลงมือทำ

การสูญพันธุ์ครั้งใหญ่ครั้งที่หกเป็นความจริงแท้แน่นอนโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ อีกต่อไปในแวดวงวิทยาศาสตร์ว่าเหตุการณ์นี้ถูกเร่งให้เกิดเร็วขึ้นด้วยน้ำมือมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความไม่แน่นอนเกี่ยวกับระดับความรุนแรงที่แท้จริง เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านความรู้และวิธีการของเรา ความไม่แน่นอนนี้จะต้องไม่ถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างเพื่อปฏิเสธวิกฤติการณ์ แต่ควรใช้เพื่อเน้นย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องลงมือทำ ทั้งการจัดทำข้อมูล การปกป้อง และการฟื้นฟู

สัตว์หลายชนิดพันธุ์สามารถรอดพ้นจากการสูญพันธุ์ได้ แม้จะมีเหลืออยู่เพียงไม่กี่ตัวก็ตาม

การปั้นหุ่นพะยูนด้วยดินเหนียว ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในทะเลขนาดใหญ่ที่กินพืชเป็นอาหาร กำลังดำเนินการอยู่ที่พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติแห่งชาติในกรุงปารีส ปัจจุบันสัตว์ชนิดพันธุ์นี้ถูกจัดอยู่ในสถานะ “มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์” โดยสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN)

สวนแห่งที่สูญพันธุ์” เป็นผลงานศิลปะจัดวางโดยสถาปนิก เดอนี วาเลตต์ และประติมากร โอลิวิเยร์ บาร์เตลมี ซึ่งสร้างขึ้นโดยอิงจากบัญชีแดงของ IUCN จัดแสดงในปี 2011 ในงานเทศกาลสวนนานาชาติ ณ โดเมน เดอ โชมงต์-ซูร์-ลัวร์ ประเทศฝรั่งเศส

เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องเร่งบรรยายลักษณะ และติดตามเผ่าละวังสิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีกลุ่มมองข้ามในงานวิจัยปัจจุบัน เช่น สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง เชื้อรา และจุลินทรีย์ ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นักวิทยาศาสตร์ จึงมีวิธีการที่ทันสมัยในการจัดเก็บและประมวลผล ข้อมูลทางสัณฐานวิทยา พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ที่มีความแม่นยำยิ่งขึ้น จากตัวอย่างที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากนั้นข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำไปรวมไว้ในแนวทางอนุกรมวิธานเชิงบูรณาการ ทำให้สามารถ กำหนดและบรรยายลักษณะของชนิดพันธุ์ต่าง ๆ ได้

●● การสูญพันธุ์ครั้งที่หก นี้อาจหยุดยั้งได้ หากเราดำเนินการ อย่างเด็ดขาดในตอนนี้

การพัฒนาวิทยาศาสตร์แบบเปิดกว้างช่วยส่งเสริม การแบ่งปันข้อมูลและการค้นพบระหว่างนักวิจัย ทั่วโลก อันเป็นการเร่งให้เกิดความก้าวหน้า ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ดีเอ็นเอ สิ่งแวดล้อมและปัญญาประดิษฐ์ รวมถึงโครงการ วิทยาศาสตร์ภาคประชาชน ล้วนมีบทบาทสำคัญ ในการติดตามตรวจสอบชนิดพันธุ์ที่รู้จักและ การค้นพบชนิดพันธุ์ใหม่ ๆ

แตกต่างจากการสูญพันธุ์ครั้งใหญ่ ๆ ในอดีต การสูญพันธุ์ครั้งที่หกนี้อาจหยุดยั้งได้หากเรา ดำเนินการอย่างเด็ดขาดในตอนนี้ การยอมรับ ข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ เราต้องลงมือ กระทำอย่างเร่งด่วน นักวิทยาศาสตร์ของ IPBES เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกโฉม ในสังคม เพื่อชะลอปัจจัยหลัก 5 ประการที่ก่อให้เกิดการสูญเสียมูลค่าหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัย การใช้ทรัพยากรเกิน ชัดจำกัดในการฟื้นตัว การเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ มลพิษ และชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน มนุษย์ เราไม่มีเวลาให้เสียแม้แต่นาทีเดียว ■

สัมภาษณ์โดย
แลติเตีย กาชี

ยูเนสโก

แปลจากญี่ปุ่นเป็นอังกฤษโดย
นาโอกิ โทโตะ

ยูเนสโก

แปลโดย พิศवास ปทุมต์ตังซี

คาโมเมะ ชิราฮิเมะ: อาคั่นตุ๊กะของเรา

“เรื่องเล่าของฉันทสือสาร กับผู้อ่านซึ่งรู้สึกไม่มั่นใจ ในตนเอง”

Witch Hat Atelier © Kamome Shirahama / KODANSHALTD

คาโมเมะ ชิราฮามะ ศิลปินมังงะชาวญี่ปุ่น ผู้สร้างมังงะ (การ์ตูนสไตล์ญี่ปุ่น) ชื่อเรื่อง *Witch Hat Atelier* (สตูดิโอหมวกแม่มด) มีชื่อเสียงระดับโลกจากสไตร์การวาดที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นด้วยกรอบภาพซึ่งวิจิตรบรรจงพร้อมฉากอันประณีตงดงาม ภาพวาดของเธอชวนให้นึกถึงต้นฉบับหนังสือโบราณเขียนด้วยมือในยุคกลางที่มีภาพประกอบสีทองอันเรื่องรอง รวมทั้งภาพยนตร์ของสตูดิโอจิบลิและโลกของแฮร์รี่ พอตเตอร์ แม้ว่าเธอจะแสดงออกถึงความชื่นชอบในหนังสือการ์ตูนอเมริกัน แต่เธอก็ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมของมังงะ ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงออกที่อยู่บนจุดตัดระหว่างศิลปะกับความบันเทิง โดยที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน

▶ ภาพประกอบจากมังงะเรื่อง *Witch Hat Atelier* ของคาโมเมะ ชิราฮามะ

คาโมเมะ ชิราฮามะ : “เรื่องเล่าของฉันทสือสารกับผู้อ่านซึ่งรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง”

คุณเข้ามาเป็นศิลปินมังงะได้อย่างไร ?

ตอนแรกฉันก็ไม่ได้วางแผนที่จะเป็นศิลปินมังงะหรอกค่ะ ฉันเรียนด้านการออกแบบมา หลังได้รับปริญญาก็ทำงานเป็นนักวาดภาพประกอบอิสระ ขณะที่ทำงานอย่างขะมักเขม้น บรรณาธิการมังงะคนหนึ่งได้เข้ามาทักทายฉันในงาน COMITIA ซึ่งเป็นงานแสดงสินค้าสำหรับมังงะและภาพประกอบต้นฉบับที่ตีพิมพ์เองในญี่ปุ่น การพบกันครั้งนั้นกลายเป็นจุดหักเหสำหรับฉัน เป็นช่วงเวลาที่เราเริ่มคิดว่าบางทีฉันอาจจะลองวาดมังงะดูบ้างก็ได้

ในทัศนะของคุณ ศิลปินมังงะยอดเยี่ยมต้องมีคุณสมบัติอะไรบ้าง ?

มันเป็นคำถามที่กว้างจนตอบยากจังค่ะ ในมุมมองด้านความเป็นมืออาชีพ คุณสมบัติที่สำคัญ คือความสามารถในการทำงานให้เสร็จทันกำหนดเวลา รวมทั้งการสร้างสรรค์ผลงานที่นำเสนอมุมมองใหม่ ๆ ด้วยในขณะเดียวกันในระดับส่วนตัวแล้ว ศิลปินแต่ละคนก็พยายามที่จะแสดงออกถึงสิ่งที่แตกต่างกันออกไป ทุกคนไม่ต้องการวาดสิ่งเดียวกันหรือสำรวจสารัตถะเดียวกันหรอกค่ะ ด้วยเหตุนี้ฉันจึงคิดว่าภาพลักษณ์ในอุดมคติของศิลปินมังงะควรเป็นอย่างไรนั้นจึงอาจแตกต่างกันอย่างมากในระดับปัจเจกบุคคลละ

คุณมองว่ามังงะเป็นรูปแบบการแสดงผลทางศิลปะอย่างไร ?

ฉันคิดว่ามังงะเป็นศิลปะอย่างแท้จริงในเวลาเดียวกันมังงะอยู่ตรงจุดกึ่งกลางระหว่างภาพวาดกับนิยาย เพราะมันถ่ายทอดเรื่องราวผ่านภาพวาด

แต่การ์ตูนมังงะก็เป็นทั้งความบันเทิงและสินค้าอย่างหนึ่ง สำหรับฉันนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มังงะน่าสนใจ เป็นสิ่งที่มีผสมผสานกันจนไม่อาจลดทอนให้อยู่ในหมวดหมู่เดี่ยว ๆ ได้

ผู้หญิงจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับคุณในการสร้างชื่อเสียงในสาขาที่แต่เดิมมีผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ คุณจะอธิบายการเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างไร ?

ศิลปินมังงะชาวญี่ปุ่นทำงานในสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างพิเศษผู้สร้างสรรค์หลายคนไม่ใช่ชื่อจริง ฉันคิดว่านั่นทำให้ผู้หญิงจำนวนมากแสดงบทบาทได้อย่างแข็งขัน การไม่เปิดเผยตัวตนในระดับหนึ่งทำให้การแสดงความรู้สึกออกมาอย่างเปิดเผยทำได้ง่ายขึ้น รวมถึงอารมณ์อันลุ่มลึกและเสียงร่ำไห้จากหัวใจนี้อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีศิลปินมังงะผู้หญิงมากมายในปัจจุบันและดูเหมือนว่าจำนวนของพวกเขา ยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ในแง่ของคนรุ่นใหม่ ฉันไม่รู้สึกว่าตัวเองเป็นคนหน้าใหม่แล้วค่ะ รู้สึกว่าเดินทางมาถึงช่วงกลางของเส้นทางอาชีพการงานมากกว่าเมื่อมองดูผลงานมังงะในช่วงไม่นานมานี้ ฉันมักสัมผัสได้ถึงความโกรธเกรี้ยว ความไม่พอใจ และการยับยั้งอย่างแรงกล้าจากผลงานเหล่านั้น เรากำลังอยู่ในโลกที่ไม่มั่นคงและผู้สร้างสรรค์หลายคนดูเหมือนกำลังพยายามหาที่ยืนของตัวเอง ฉันรู้สึกว่าการงานกระตุ้นอารมณ์แบบนั้นกำลังทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ผลงาน Witch Hat Atelier ของคุณประสบความสำเร็จในระดับนานาชาติ คุณจะแนะนำผลงานชิ้นนี้ให้แก่วัยรุ่นที่ไม่รู้จักได้อย่างไร ?

มังงะเล่มแรกของชุดนี้วางจำหน่ายในญี่ปุ่นเมื่อปี 2016 เป็นเรื่องราวที่มีฉากหลังเป็นโลกซึ่งผู้คนเชื่อว่ามิมีเพียงผู้ที่เกิดมาพร้อมพลังเวทมนต์เท่านั้นจึงจะสามารถใช้เวทมนต์ได้ ตัวเอกเป็นเด็กสาวธรรมดาที่ไร้เวทมนต์แต่ใฝ่ฝันอยากจะเป็นผู้ใช้เวทมนต์ได้บ้าง เหตุการณ์บางอย่างนำไปให้เธอได้พบกับผู้ใช้เวทมนต์ เข้าไปสู่โลกแห่งพลังเวทมนต์และค่อย ๆ เริ่มค้นพบความลับต่าง ๆ ของมันในที่สุด

นี่คือเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นไปได้ แม้แต่เด็กที่ไม่มีพรสวรรค์พิเศษติดตัวมาตั้งแต่เกิด ก็สามารถกลายเป็นผู้ใช้เวทมนต์ได้ กรอบความคิดนี้เป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง แต่แนวคิดทางอารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังก็สำคัญไม่แพ้กัน นั่นคือ ความเป็นไปได้ที่คนธรรมดาหรือคนที่รู้สึกถูกกีดกันจากโลกแห่งพรสวรรค์ อาจยังสามารถหาหนทางเข้าไปในโลกนั้นได้ นี่เป็นหนึ่งในเหตุผลที่ฉันหวังว่าเรื่องราวนี้จะสามารถสื่อสารกับผู้อ่านที่รู้สึกไม่มั่นใจในตนเองได้

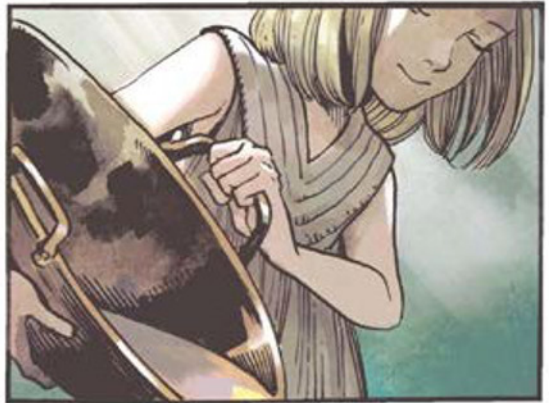
มังงะซีรีส์นี้ได้รับรางวัลระดับนานาชาติหลายรางวัล รวมถึงรางวัล Eisner Award อันทรงเกียรติในสาขา “ฉบับภาษาอังกฤษที่ดีที่สุดของสื่อต่างประเทศ (เอเชีย)” ประจำปี 2020 คุณคิดว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้ซีรีส์นี้ประสบความสำเร็จไปทั่วโลก ?

สำหรับฉัน ความสำเร็จนั้นเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึงที่สุดเลยนะคะ หรือ ถ้าจะพูดให้ถูก ก็คือ เป็นเรื่องที่น่ายินดีอย่างยิ่ง ฉันตกใจจริง ๆ ที่ได้รับเลือกให้รับรางวัลนี้ ในตอนแรกฉันไม่ได้คาดหวังว่าผลงานจะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางขนาดนั้นนอกประเทศญี่ปุ่น แต่เนื่องจากฉันทำงานในโครงการการ์ตูนอเมริกันอยู่ด้วย ฉันจึงนึกถึงผู้อ่านในต่างประเทศและแฟน ๆ มังงะตั้งแต่แรกเริ่มซึ่งอาจมีส่วนช่วยกำหนดแนวคิดของฉันเกี่ยวกับผลงานและศักยภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

หนึ่งในคุณสมบัติที่สำคัญของศิลปินมังงะ คือ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานซึ่งนำเสนอมุมมองใหม่ ๆ

▼ อวตารในแบบฉบับของคาโมเมะ ชิราฮามะ

รายละเอียดภาพการ์ตูนจากเรื่อง สตูดิโอหมวกแม่มด

ใช่แล้ว คุณยังทำงานในโครงการสตูดิโอต่างประเทศด้วย แล้วการสร้างสรรคมันจะต่างจากการทำงานในต่างประเทศอย่างไร ?

นั่นเป็นประสบการณ์ที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการสร้างสรรคมันจะสำหรับฉัน การทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างผลงาน กับการมุ่งมั่นสร้างมันจะด้วยตนเองตามลำพังนั้นเป็นกระบวนการ 2 อย่างที่แตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของงาน หรือบทบาทที่ฉันถูกคาดหวังให้เล่นก็แตกต่างกัน ดังนั้น ความแตกต่างหลัก ๆ จึงไม่ใช่ระหว่างญี่ปุ่นกับต่างประเทศ แต่เป็นระหว่างการผลิตแบบร่วมมือร่วมใจกับการสร้างสรรคงานด้วยตนเองมากกว่า การทำงานเป็นทีมเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับโครงการซึ่งต่างจากการทำงานคนเดียว ที่เป็นกระบวนการเน้นหนักไปที่ตัวเองและมีอิสระมากกว่ากัน

คุณคิดว่ามันจะได้กลายเป็นภาษาสากลไปแล้วหรือไม่ ?

ตอนที่ฉันไปร่วมงานต่าง ๆ นอกประเทศญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นในยุโรป เอเชีย หรือสหรัฐอเมริกา ฉันเห็นคนจำนวนมากวาดคัมภีร์เหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะมันเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่ายมาก คุณมีเพียงโต๊ะ ปากกา และกระดาษ ก็สามารถเริ่มวาดคัมภีร์ได้แล้ว ความเรียบง่ายเช่นนี้ทำให้หลายคนเข้ามาเริ่มต้นได้อย่างง่ายดาย

นอกจากนี้ แม้แต่คนที่ไม่เข้าใจภาษา ก็ยังสามารถเข้าใจและตีความเรื่องราวได้จากภาพวาด ฉันคิดว่านี่เป็นหนึ่งในจุดแข็งที่สำคัญของสื่อประเภทนี้ด้วยเหตุผลดังกล่าวฉันจึงรู้สึกว่ามันกำลังแพร่หลายไปทั่วโลกอย่างกว้างขวาง

การเข้าถึงได้ง่ายของคัมภีร์ในสถานะสื่อชนิดหนึ่งส่งผลให้คัมภีร์แพร่หลายไปทั่วโลกอย่างกว้างขวาง

สไตล์การวาดภาพของคุณมักได้รับการยกย่องว่ามีความเป็นสากลโดยมีรากฐานมาจากชนบทประเพณีมันจะ คุณสร้างสมมูลนั้นได้อย่างไร ?

สิ่งที่ฉันวาดนั้นโดยพื้นฐานแล้วเป็นโลกแฟนตาซีสไตล์ตะวันตก การที่จะถ่ายทอดโลกนั้นออกมาให้สมบูรณ์มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ฉันรู้สึกว่าการพิมพ์แกะไม้หรือรูปแบบศิลปะคลาสสิกน่าจะช่วยให้ผลลัพธ์ที่ดี ฉันต้องการถ่ายทอดบรรยากาศของยุคก่อนรวมทั้งโลกทัศน์นั้นผ่านออกมาทางรูปแบบของศิลปะ

ในขณะเดียวกัน ศิลปินหลายคนเลือกใช้เครื่องมือและภาษาภาพตามโลกที่พวกเขาต้องการจะนำเสนอ บางคนสร้างผลงานสไตล์ญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน ในขณะที่

คนอื่น ๆ ใช้เครื่องมือดิจิทัลหรือกราฟิกคอมพิวเตอร์เพื่อสร้างฉากไซเบอร์หรือนิยายวิทยาศาสตร์ในแง่นี้ สไตล์และเทคนิคจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิธีที่ผู้สร้างสรรคแสดงออกให้เห็นโลกของผลงานพวกเขา ฉันมองตัวเองว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งของแนวทางในภาพกว้าง ๆ เช่นนี้ค่ะ

ขณะนี้คุณกำลังทำงานในโครงการอะไรบ้าง ?

ปัจจุบัน ฉันกำลังทำงานวาดภาพประกอบให้กับเกมมือถืออดนิมอย่าง Fate / Grand Order นอกจากนี้ ฉันก็กำลังวาดภาพประกอบนิยายสำหรับผลงานที่จะออกวางจำหน่ายในเร็ว ๆ นี้ ของนักเขียนแฟนตาซีชาวญี่ปุ่น นาโฮโกะ อุเอฮาระ รวมถึงงานศิลปะสำหรับไฟเกมโปเกมอน และยังมีโปรเจกต์อื่น ๆ อีกหลายชิ้นที่ฉันยังพูดถึงไม่ได้ และแทบจะรอให้มีการประกาศออกมาไม่ไหวเลยค่ะ

ศิลปินยังเลี้ยงชีพด้วยงานศิลปะะได้ไหม?

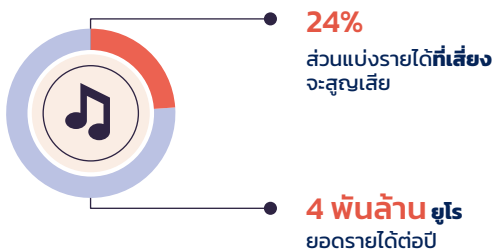

ในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เปลี่ยนวิธีการสร้างทำเผยแพร่ และให้คุณค่าผลงานสร้างสรรค์ พร้อมกันนั้นก็เผยขีดจำกัดของกฎเกณฑ์เดิม ๆ ที่มีอยู่ รายงานเรื่อง Re/Shaping Policies for Creativity ของยูเนสโก ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 4 (กุมภาพันธ์ 2026) อธิบายภาพภูมิทัศน์อันเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว กล่าวคือการที่เครื่องมือใหม่ๆ แพร่กระจายโดยเร็วสร้างแรงกดดันมากยิ่งขึ้นทุกทีต่อรายได้และสิทธิของผู้สร้างผลงาน รัฐบาลประเทศต่าง ๆ จึงเริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายด้านวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความเป็นจริงใหม่ดังกล่าว ผู้สร้างสรรค์งานตกอยู่ภายใต้แรงกดดัน

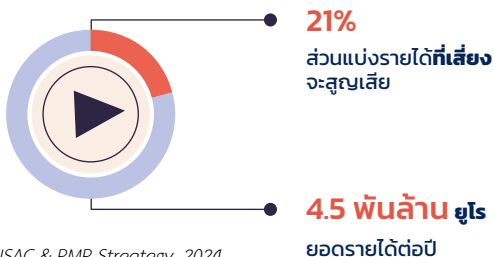
ผู้สร้างสรรค์งานตกอยู่ภายใต้แรงกดดัน

รายได้ที่คาดว่าจะสูญเสียภายในปี 2028

เพลง

สื่อภาพและเสียง

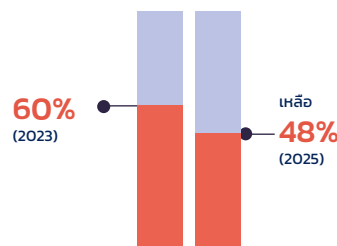
แหล่งข้อมูล : CISAC & PMP Strategy, 2024

+50,000 จำนวนแทร็คเพลงที่ใช้บอก AI สร้างและอัปเดตต่อวัน

โดยผู้ฟังส่วนใหญ่แยกไม่ออกว่าเป็นเพลงที่ใช้ AI สร้าง

แหล่งข้อมูล : Deezer, 2025

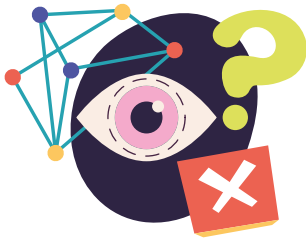
กว่าการใช้ AI ทำเพลงก็ลดจาก

เนื่องจากศิลปินกังวลเรื่องการสูญเสียความคิดสร้างสรรค์เฉพาะตัว

แหล่งข้อมูล : Ditto Music

ช่องว่างของข้อมูล

ความไม่โปร่งใส ของระบบอัลกอริธึม

- ✗ **นางานที่มีลิขสิทธิ์ไปใช้** ฝึกฝนโมเดล AI โดยไม่ได้รับอนุญาต
- ✗ **ข้อมูลที่น่าไปใช้** ไม่มีความโปร่งใสเพียงพอ
- ✗ **ไม่อาจติดตามร่องรอย** ได้เลยว่าผลงานชิ้นไหน ถูกนำไปใช้แสวงหาผลประโยชน์

ขาด ความโปร่งใส

มีเพียง **48%** ของ
ประเทศที่รายงาน

ได้ตามแกะรอยการเข้าถึงเนื้อหา
ดิจิทัลด้านวัฒนธรรม เนื่องจาก
ประเทศมีขีดความสามารถจำกัด
และแพลตฟอร์มต่าง ๆ ไม่เต็มใจ
แจ้งข้อมูลผู้ใช้งาน

เกิดคดี ฟ้องร้องขึ้น

กันยายน 2025 :
บริษัท Anthropic
ผู้พัฒนา AI ยอมจ่ายเงิน
1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ
เพื่อยุติคดีความกับกลุ่ม
นักเขียนที่ทางบริษัท
นำผลงานไปใช้ฝึกฝน AI

พฤศจิกายน 2025 :
บริษัท OpenAI **ละเมิด**
กฎหมายลิขสิทธิ์
ของเยอรมนีโดยนำเพลง
ซึ่งมีลิขสิทธิ์ไปใช้ฝึกฝน AI

แนวทางข้างหน้า

85% ของประเทศต่าง ๆ
ได้ดำเนินนโยบาย
นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้
ในภาควัฒนธรรมแล้ว
ปี 2021-2024

80% ของประเทศต่าง ๆ
กำลังดำเนินการ**ส่งเสริม**
ความแพร่หลายของเนื้อหา
ที่ผลิตในประเทศ
ปี 2021-2024

วิธีแก้ปัญหาที่เริ่มใช้

จ่ายค่าชดเชยให้เหมาะสม
เช่น ค่าตอบแทน
สำหรับการใช้เสียง ภาพ
และผลงาน

การควบคุม : ผู้สร้างผลงาน
ต้องสามารถกำหนดวิธี
ที่จะนำผลงานของตนไปใช้

ต้องได้รับอนุญาตชัดเจน

เปิดเผยและระบุชัดเจน
ว่าเป็นผลงานที่ใช้ AI สร้าง

มรดกโลกในอุซเบกิสถาน

“ศูนย์กลางประวัติศาสตร์เมืองบูคารา”

Historic Centre of Bukhara

เรื่องและภาพโดย สาวิตรี สุวรรณสถิตย์¹

(ดูแผนที่นครบูคารา)

เกริ่นนำ

นครบูคารา เป็นชุมชนเมืองเก่าแก่แต่โบราณ ตั้งอยู่ในบริเวณโอเอซิสของสามเหลี่ยมแม่น้ำเซราฟซาน ตรงตอนกลางของประเทศอุซเบกิสถาน จึงนับว่าอยู่ทางใต้ของนครสมารชังค์ ในกาลก่อนเคยเป็นศูนย์พักแรม ค้างคืนและแลกเปลี่ยนสินค้าของคนเดินทางบนเส้นทางสายไหม ที่ต้องเดินทางรอนแรมในลักษณะ “กองคาราวาน” กันเป็นเดือนเป็นปีในยุค 2,000 ปีมาแล้ว ศูนย์ค้างแรมของกองคาราวานจากเมืองต่าง ๆ นี้ ทำให้เกิดเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ระหว่างเปอร์เซีย อินเดีย จีน และรัสเซีย จนกระทั่งเมืองบูคารา ได้กลายเป็นเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียกลาง

แรกเริ่มทีเดียว เมืองบูคาราสร้างขึ้นตามคติของ “เปอร์เซียโบราณ” แต่ต่อมาในศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา ได้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของระบบคาลิป (caliphate) และเติบโตมั่งคั่งยิ่งขึ้นตามลำดับ แต่เพราะความมั่งคั่งทางความรู้ และความเป็นเลิศในด้านผลิตทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของนครบูคารานั้นเอง ที่ทำให้อาณาจักรใหญ่ ๆ ที่อยู่ข้างเคียงจ้องจ้องที่จะขยายอำนาจเข้ามาครอบครองบูคาราอยู่เนือง ๆ เช่น “เจงกิสข่าน” ได้บุกเข้าโจมตีบูคาราได้ในปี 1220 ต่อมาในปี 1370 พระเจ้า “เตมูล” แห่งสมารชังค์ ก็บุกเข้าครอบครองบูคาราได้สำเร็จ อาณาจักรต่าง ๆ ที่ผลัดกันเข้ามาครอบครองบูคาราเหล่านี้ ต่างทิ้งประจักษ์พยานทางกายภาพหรือทั้งร่องรอยและเรื่องราวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้ที่นครบูคาราอย่างมากมาย

¹ ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโก ที่ปรึกษาด้านความร่วมมือต่างประเทศของกระทรวงวัฒนธรรมและกรรมการในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยมรดกโลกด้านวัฒนธรรมของไทย

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ราชวงศ์ “เซย์บานี” ของชาวเผ่าพันธุ์ “อุซเบค” ได้เข้ามาสถาปนาเมืองบูคาราขึ้นเป็นนครหลวง ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาทีนครบูคารารุ่งเรืองไพบูรณ์ที่สุด โดยเฉพาะในด้าน “วัฒนธรรมอิสลาม” จนเป็นที่ขึ้นชื่อลือเลื่องไปทั่วในภูมิภาคเอเชียกลาง โดยเฉพาะระหว่างศตวรรษที่ 16-17 ได้มีการสร้างสรรค์อนุสรณ์สถานที่สำคัญของวัฒนธรรมอิสลามไว้จำนวนมาก ประจักษ์พยานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของบูคาราได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น “อนุสรณ์สถานที่ฝังศพของอิสไมล์ ซามานิด” ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมของศตวรรษที่ 10 และยังมี “ป้อมปราการแห่งนครบูคารา” (The Ark of Bukhara) ซึ่งสร้างขึ้นครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 5 แต่ได้สร้างเพิ่มให้สูงและขยายใหญ่ขึ้นในศตวรรษที่ 16 ซึ่งอยู่ในสมัยที่ “ราชวงศ์เซย์บานี” เข้ามาครอบครอง ป้อมปราการนี้ใช้ในการป้องกันเมืองเรื่อยมาจนถึงค.ศ. 1920 เมื่อรัสเซียบุกเข้าทำลายเมืองบูคาราได้ นอกจากนี้ยังมี “โรงเรียนสอนศาสนาของพระเจ้าอูลุกเบ็ค” (Ulugbek medressah) ซึ่งเป็นมรดกของราชวงศ์ “ติมุรีดี” และมีสถานศึกษาอิสลามกับัมฮัดขนาดใหญ่อีกหลายแห่ง ที่ปัจจุบันอนุรักษ์ไว้ได้อย่างสมบูรณ์

(ป้อมปราการแห่งนครบูคารา) (The Ark of Bukhara)

(Ulugbek medressah)

อย่างไรก็ตาม คุณค่าความเป็นมรดกโลกของบูคารานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับอนุสรณ์สถานสำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์เพียงสองสามแห่ง แต่มรดกโลกบูคาราเน้นความเป็น “สภาพความเป็นศูนย์กลางประวัติศาสตร์ของเมือง” อย่างมากด้วย ดังนั้นการประเมินคุณค่ามรดกโลกจึงขึ้นอยู่กับรูปแบบและโครงสร้างของการวางผังเมืองอย่างเหมาะสมในสมัยราชวงศ์เซย์บานิด ตามคติ “เมืองมิตีอีวัล” ของเอเชียตะวันออกเฉียงในยุคคลาง (Middle Age) อันถือว่าเป็นเสาหลัก ซึ่งมี “ความเป็นของแท้จริง” และ “ความสมบูรณ์ที่สุด” ในภูมิภาคแห่งนี้อีกด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว การจะอนุรักษ์คุณค่าของเมืองมรดกโลกบูคาราจึงขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะอนุรักษ์ทั้งผังเมืองและทั้งเนื้อตัวเมืองประวัติศาสตร์ในยุคมิตีอีวัลของภูมิภาคเอเชียกลางแห่งนี้ไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนจนถึงปัจจุบันนี้ และให้สืบต่อไปในอนาคตด้วย

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของมรดกโลกบูคารา

บูคาราเป็นแหล่งมรดกโลกแห่งแรกที่รัฐบาลอุซเบกิสถานเสนอและได้รับการประกาศจากยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกในปีค.ศ. 1993 เกณฑ์ที่ใช้พิสูจน์ความโดดเด่น ใช้เกณฑ์ 3 ข้อ คือ

ข้อ 2 (มีอิทธิพลต่อการวางผังเมืองพัฒนาเมืองและการวางผังเมืองในเอเชียกลาง)

ข้อ 4 (เป็นตัวอย่างเมืองที่ยังเป็นของเดิมซึ่งยังรักษาเนื้อตัวของเมืองในยุคคลางของเอเชียกลางไว้ได้อย่างดี)

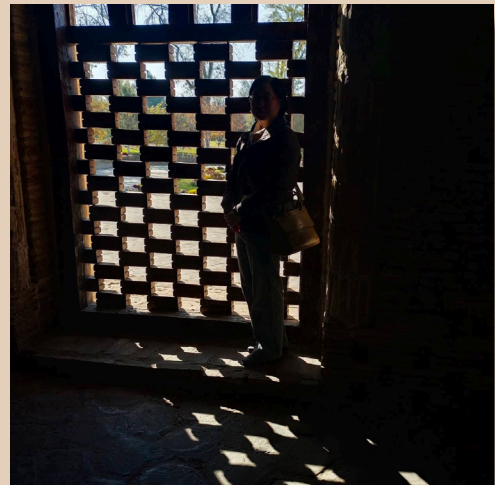
ข้อ 6 (ระหว่างศตวรรษที่ 9-16 บูคาราเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะ “นิกายซูฟี” ที่ใหญ่ที่สุดมีมัสยิดมากกว่า 200 แห่งและโรงเรียน “มาดราสา” อีกมากกว่า 100 แห่งจึงนับว่าใหญ่ที่สุดในเอเชียกลาง)

นอกจากนี้ยังได้พิสูจน์ความมีบูรณภาพ (integrity) ของมรดกโลกบูคารา ด้วยการเสนอขอบเขตพื้นที่ที่ประกาศขึ้นบัญชีอนุรักษ์เป็นเขตมรดกโลกถึง 216 เฮกตาร์ (เท่ากับ 1,350 ไร่) กับประกาศพื้นที่กันชนไว้อีก 339 เฮกตาร์ (เท่ากับ 2,118.75 ไร่) ซึ่งนับว่าเหมาะสมและเพียงพอ นอกจากนี้ยังพิสูจน์ว่าเมืองบูคาราซึ่งถูกกองทัพรัสเซียทำลายลงในปี 1920 แล้วยังถูกแผ่นดินไหวในปี 1950 นั้น ยังสามารถรักษาบรรยากาศทางประวัติศาสตร์และเนื้อเมืองที่สำคัญไว้ได้อย่างสมบูรณ์ แต่กระนั้น เมืองบูคาราก็มีความเสี่ยงอันตรายต่อเมืองอยู่หลายด้าน เช่น ดินเค็ม น้ำใต้ดินเสื่อมโทรม มีปลวกรุกรานกัดกินบ้านเรือน ทำให้ป่าไม้เสื่อมสภาพ และอาคารที่ก่อสร้างด้วยดินในบางส่วนก็ได้รับผลกระทบต่อปัจจัยความเสี่ยงดังกล่าว

สำหรับความเป็นของแท้จริง (authenticity) ของเมืองบูคารานั้น ก็มีประจักษ์พยานให้เห็นจากสภาพผังเมืองในสมัยราชวงศ์ “เซย์บานิด” ที่ยังอนุรักษ์ไว้ได้อย่างดี แม้จะมีการปลูกสร้างอาคารสมัยใหม่ในเขตประวัติศาสตร์อยู่บ้างในช่วง 150 ปีที่ผ่านมาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ในส่วนใหญ่อาคารสาธารณะและกลุ่มอาคารทางศาสนาจำนวนมากยังเก็บรักษาคุณลักษณะความเป็น “เมืองมิตอิวัลแบบมุสลิม” ในตะวันออกกลางไว้ให้เห็นประจักษ์อยู่ชัดเจน เช่น ด้านรูปทรง ด้านการออกแบบเดิม ด้านวัสดุและเทคนิคที่ใช้ก่อสร้างตามวิถีเดิม ที่สำคัญคือกลุ่มอาคารสาธารณะและกลุ่มสถาปัตยกรรมทางศาสนานั้น ยังคงมี “บทบาทหน้าที่ทางสังคมวัฒนธรรม” ในชุมชนตามหน้าที่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ปัญหาการอนุรักษ์

ในปัจจุบันนี้ ก็เริ่มมองเห็นปัญหาในการอนุรักษ์หลายด้าน เช่น

- ก) การใช้เทคนิคก่อสร้างและวัสดุดั้งเดิม ปัจจุบันเริ่มนิยมใช้วัสดุสมัยใหม่มากขึ้น
- ข) มีการตรวจพบว่าในการอนุรักษ์บูรณะและปฏิสังขรณ์ มักไม่ค่อยจะมีการบันทึกข้อมูลขั้นตอนการอนุรักษ์อาคารอนุรักษ์สถานสำคัญ ๆ ขั้นตอนการบันทึกหลักฐานเป็นสิ่งสำคัญมาก ต่อระบบประวัติการอนุรักษ์ที่ต้องรายงานต่อคณะกรรมการมรดกโลก
- ค) ประเด็นที่น่าห่วงใยมาก คือมีแนวโน้มเร่งพัฒนาในเมืองยุคใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการอนุรักษ์ศูนย์กลางประวัติศาสตร์ของเมืองอย่างมาก

ประสบการณ์ไปเยือนบูคาราของผู้เขียน

ผู้เขียนโชคดีได้มีโอกาสเดินทางร่วมกับคณะชาวไทยที่ไปประชุมสมัยสามัญครั้งที่ 43 ของยูเนสโก ในเดือนพฤศจิกายนปี 2568 นี้ โดยนั่งรถไฟ 2 ชั่วโมงครึ่ง ในเช้าวันอาทิตย์จากเมืองสมารชัณฑ์ซึ่งเป็นเจ้าภาพการประชุม ไปชมเมืองบูคารา เมื่อถึงเมืองบูคารา หัวหน้าวัฒนธรรมจังหวัดบูคาราได้รับการประสานงานจากเมืองสมารชัณฑ์ ให้มาขับรถมาพาคณะเราไปชมจุดต่าง ๆ ในเขตมรดกโลกอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะเราต้องรีบนั่งรถไฟกลับสมารชัณฑ์ในตอนเย็น เพื่อประชุมต่อในเช้าวันจันทร์ บูคาราเป็นเมืองที่ตั้งขึ้นเมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว และแม้จะประสบชะตากรรมจากการยึดครองและทำลายโดยอำนาจที่เหนือกว่าในยุคต่าง ๆ แต่ก็สามารถยืนหยัดอยู่ ณ ที่ตั้งดั้งเดิมและได้รับการศึกษาวิเคราะห์ว่าเป็นตัวเมืองอย่างเมืองแบบคลาสสิกยุคกลางในตะวันออกกลางจนทุกวันนี้ ดังนั้นการจะเที่ยวชมบูคาราแบบเข้าไปเย็นกลับนั้นแทบจะเหมือนกับไม่ได้ชมบูคาราอย่างทั่วถึงและลึกซึ้งได้เลย อย่างไรก็ตาม หัวหน้าวัฒนธรรมจังหวัดของสมารชัณฑ์ได้รับรองแจ้งยืนยันว่าหัวหน้าวัฒนธรรมเมืองบูคาราเต็มใจจะพาคณะเราไปชมแหล่งสำคัญในบูคาราให้มากที่สุดให้ได้ ซึ่งเขาได้พาเราไปชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

• ประสบการณ์ไปเยือนบูคาราของผู้เขียน

ที่นี่เป็นจุดแรกที่เขาพาเราไปชม อนุสรณ์สถานแห่งนี้ตั้งอยู่อย่างสงบเงียบในสวนสาธารณะที่ร่มรื่นทางตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมืองโบราณ สะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองของเปอร์เซียโบราณภายใต้ราชวงศ์ “ซามานิด” ที่ทรงอำนาจในภูมิภาคนี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10 ราชวงศ์นี้เมื่ออิทธิพลเข้ามาและพัฒนาเมืองบูคาราให้เป็นเมืองหลวงที่รุ่งเรืองสง่างาม ลือชื่อไปทั่วแดนใกล้ไกล ก่อนพวกเติร์กิช-มองโกลจะเข้ามาครอบครองแทนอนุสรณ์สถานโบราณนี้ก่อด้วยอิฐสีครีม ขนาดต่าง ๆ กัน ก่อวางเรียงกันเป็นลวดลาย

ต่าง ๆ รูปทรงสถาปัตยกรรมเป็นสถาปัตยกรรมสี่เหลี่ยม มีหลังคาโดมกลม มีประตูโค้งสองชั้นซ้อนอยู่ทั้งสี่ทิศ ซึ่งปัจจุบันเปิดเป็นทางเข้าออกได้ทั้งสี่ประตู องค์สถาปัตยกรรมมีความสมมาตรลงตัว แม้ขนาดจะกะทัดรัดไม่ใหญ่โตมากนัก แต่มีการตกแต่งสลักเสลาอย่างวิจิตรทั้งภายนอกและด้านใน ลวดลายที่ตกแต่งนั้นนักวิชาการวิเคราะห์ว่าสะท้อนถึงวัฒนธรรมหลายเผ่าพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียกลาง ซึ่งราชวงศ์ซามานิดได้ครอบครองในยุคนี้ ภายในอนุสรณ์สถานที่ฝั่งศพเป็นโถงสี่เหลี่ยม มีหลังคาสูงเว้ากลมอยู่ภายใต้หลังคาโดมบรรยากาศภายในสงบเงียบและเคร่งขรึม เนื่องจากขนาดโถงไม่กว้างขวางมาก แต่ออกแบบให้แสงส่องผ่านเข้ามาได้ตามช่องที่จำกัดไว้ได้โดมและตามลายโปร่งของผนังทำให้เกิดแสงและเงาสาดส่องเข้ามาอย่างน่าสนใจ การจัดวางหีบศพจำลองคู่อลังการแต่สงบเรียบร้อย อนุสรณ์สถานแห่งนี้ถูกจัดให้เป็นสถาปัตยกรรมเปอร์เซียโบราณที่ได้รับยกย่องว่าสวยงามที่สุดที่เหลือหลงเหลืออยู่ในภูมิภาคเอเชียกลางทั้งหมด

- ป้อมปราการแห่งบูคารา (The Ark of Bukhara)

ป้อมปราการขนาดใหญ่นี้สร้างขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 แต่ต่อมาได้ขยายเป็นรูปแบบโครงสร้างขนาดใหญ่โตในปัจจุบันนี้ในศตวรรษที่ 16 ป้อมปราการแห่งนี้ ใช้ปกป้องคุ้มครองเขตพระราชฐานเดิมของท่าน “เอมิล” และสิ่งก่อสร้างสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชวังในพระนครบูคารา ซึ่งในอดีตมีผู้อยู่อาศัยอยู่ภายในกำแพงปราการพระนครนี้ ถึง 3,000 คน รวมถึงผู้คนที่รับราชการในราชสำนัก เช่น กรมวัง อาลักษณ์ และวิทยากรประจำราชสำนักด้วย เป็นต้น ป้อมปราการแห่งนี้ในอดีตถูกโจมตีอยู่เนือง ๆ จึงต้องระดมผู้คนมาสร้างเสริมเพิ่มเติมใหม่ให้แข็งแรงมากขึ้นทุกครั้ง แต่ครั้งล่าสุดในปี 1920 เมื่อถูกกองทัพสหภาพโซเวียตรัสเซียเข้ามาโจมตีทำลายแล้ว ป้อมปราการนี้ก็ทิ้งร้างไม่ได้รับการฟื้นฟูบูรณะให้ใช้ประโยชน์ดังเดิมอีก ปัจจุบันนี้ได้มีชุดแต่งทางโบราณคดียังไม่แล้วเสร็จ มีการบูรณะอาคารบางส่วนแล้ว เพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานหลายแห่ง และใช้เป็นร้านค้าขายตามแบบเส้นทางสายไหมเก่า สำหรับมีอาคารสถาปัตยกรรมที่สำคัญเป็นประจักษ์พยานของประวัติศาสตร์ในยุคราชวงศ์อิสลาม ก็ได้อนุรักษ์ไว้อย่างโดดเด่น เช่น เขตพระราชวังเดิม ท้องพระโรง พระโอรันและห้องทำพิธีบรมราชาภิเษก ตลอดจนมัสยิดหลวงภายในพระราชวัง เป็นต้น ทั้งนี้เปิดให้นักท่องเที่ยวเดินชมเล่นเพื่อสร้างจินตนาการได้ว่าในอดีตพื้นที่เมืองและพระราชวังภายในปราการพระนคร

- เนื้อเมือง ภูมิทัศน์ของเมืองและวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตในตัวเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์ของบูคารา (urban fabric)

เนื้อเมืองของเมืองบูคารามีความสำคัญต่อการเป็นเมืองมรดกโลก ซึ่งเนื้อเมืองปัจจุบันของบูคารามีการผสมผสานกันระหว่างเนื้อเมืองที่สร้างในราชวงศ์เซย์บานิดในยุคมุสลิมแบบอิสลามที่เก็บรักษาไว้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ไว้ด้วยวัสดุและเทคนิคการบูรณะให้เหมือนเดิมและด้วยการรักษาการใช้ประโยชน์ตามหน้าที่ในสังคมแบบเดิมต่อเนื่องกันมาจนถึงสมัยใหม่

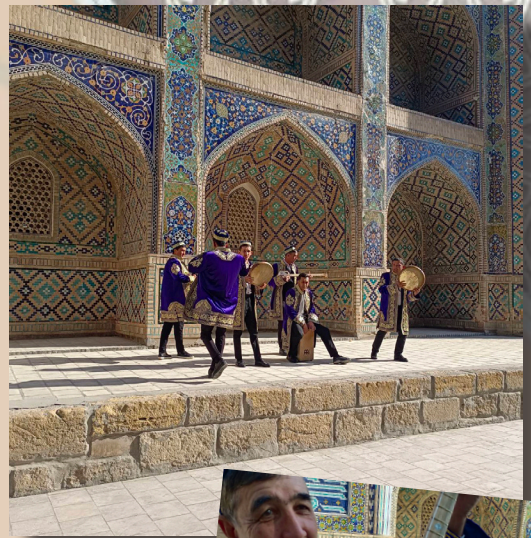
ในส่วนนี้เขาพาคณะเรานั่งรถเปิดข้างมองเห็นตัวเมืองเก่าซึ่งประกอบด้วยบ้านสองชั้นใช้เป็นที่อยู่อาศัย มัสยิด โรงเรียนสอนอิสลามศึกษาและที่พักคาราวานของคนเดินทางบนเส้นทางสายไหมโบราณ ตลอดจนถนนจตุรัสและชอกชอยแคบ ๆ ที่เชื่อมโยงอาคารเหล่านี้เข้าด้วยกัน ซึ่งต้องผสมผสานกับเนื้อเมืองใหม่ที่ได้ก่อสร้างขึ้นในยุคใหม่สมัยใหม่ซึ่งมีความแปลกปลอมทำให้คุณลักษณะของย่านอนุรักษ์เปลี่ยนแปลงไป และมีปัญหาต่อการอนุรักษ์ชุมชนเดิมอยู่บ้าง

หน้าที่ทางสังคมวัฒนธรรมของอาคารสถาปัตยกรรมในเมือง ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนหน้าที่ของอาคารสถานที่ในเมือง เพื่อใช้ประโยชน์ใหม่และเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเช่น โรงเรียนสอนศาสนาที่ปรับเปลี่ยนเป็นพิพิธภัณฑสถาน หรือศูนย์หัตถกรรมและห้องแสดงสินค้าหัตถกรรม หรือบางแห่งก็ปรับเปลี่ยนเป็นตลาดเพื่อส่งเสริมผลผลิตสินค้าด้านหัตถกรรม เป็นต้น

ในพื้นที่ลานจัตุรัสบางแห่ง มีคณะนักดนตรีพื้นบ้านมาบรรเลงอย่างสนุกสนาน น่าตื่นใจ จนผู้เขียนอดเข้าไปร่วมเต้นรำด้วยไม่ได้ ทั้งนี้เพราะดนตรีมีความสำคัญในเมืองเป็นอย่างมาก เพราะบุคาราเป็นศูนย์กลางดนตรีเก่าแก่ที่เรียกว่า “ซาสชมาคอม” (Shashmaqom Music) ซึ่งแพร่กระจายอยู่ในภูมิภาคย่อยแถบนี้อย่างกว้างขวางด้วย และได้เสนอดนตรีประเภทนี้เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโก (Intangible Cultural Heritage - ICH)

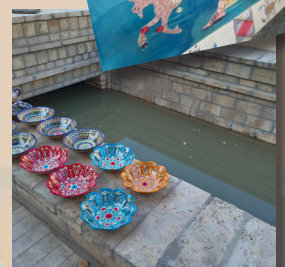
โดยมรดกดนตรีประเภทนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่ก่อนยุคอิสลาม แต่ก็ได้รับอิทธิพลด้านทฤษฎีดนตรี วรรณกรรม คณิตศาสตร์ และอิสลามศึกษาจาก “ลัทธิซูฟี” (Sufism) ด้วย โดยซาสชมาคอม ได้รับการประกาศขึ้นบัญชี ICH ของยูเนสโก ประเภทตัวแทน (R) ไว้ตั้งแต่ปี 2008

การเดินทางชมเมือง หัวหน้าวัฒนธรรมจังหวัดบุคาราได้พาพวกเราเดิน และนั่งรถผ่านย่านต่าง ๆ ของเมือง และพาเราเดินลัดเลาะไปตามถนน เพื่อจะได้สัมผัสกับเนื้อตัวของเมือง ผ่านลานเมืองผ่านระบบคลองส่งน้ำจากแม่น้ำเข้าสู่ตัวเมือง และเข้าไปในบริเวณพื้นที่ที่เคยเป็นที่พักของกองคาราวานที่มาแวะพักแรมที่เมืองบุคารานี้ บริเวณที่กว้างขวาง มีทั้งพื้นที่ในอาคารและพื้นที่เปิดกว้างของเมืองบุคารานี้ กำลังจัดงานมหกรรมศิลปะที่เรียกชื่อว่า “บุคาราเบียนาเล่ 2025” (Bukhara Biennale 2025) อยู่ในบริเวณตัวเมืองเก่า ทั้งให้อาคารและตามลานเมือง

งานศิลปะเบียนาเล่ของบุคารานี้ ผู้จัดงานได้คำนึงถึงความสำคัญของบุคารา ไม่เฉพาะในฐานะเมืองมรดกโลกเท่านั้น แต่ในฐานะที่ได้รับประกาศให้เป็น “เมืองสร้างสรรค์ทางด้านช่างฝีมือและศิลปะพื้นบ้าน” ของยูเนสโกอยู่ด้วย ทั้งนี้ ช่างฝีมือที่ขึ้นชื่อของบุคารามาแต่โบราณนั้นมีหลากหลายสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่ยังดำเนินต่อไปนี้

- เซรามิก (Ceramics)
- แกะสลักไม้ (Woodcarving)
- เครื่องประดับ (Jewelry)
- ผ้าทอและผ้าปัก (Textiles, including intricate suzani embroidery)
- ช่างโลหะ (Metalwork)
- จิตรกรรมขนาดเล็ก (Miniature paintings)

ดังนั้นผู้จัดงานจึงวางแผนออกแบบให้มหกรรมศิลปะเบียนาเล่ของบุคาราใช้ประโยชน์จากตำนานพื้นบ้านเรื่อง “Recipes for Broken Hearts” มาเป็นธีมสำคัญของงาน โดยมุ่งเน้นจะขยายความคิดไปสู่บทบาทของศิลปะวัฒนธรรมที่กว้างและทันสมัยขึ้น คือเน้นเรื่อง “พลังของศิลปะวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ในการเยียวยารักษา” โดยให้ชุมชนและเด็ก ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงแนวคิดนี้ด้วย และเชื่อเชิญให้ศิลปินท้องถิ่นและนานาชาตินำประสบการณ์หลากหลายสาขา จากเนื้อหาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานของบุคาราบนเส้นทางสายไหมที่ได้เชื่อมโยงผสมผสานวัฒนธรรมของเอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกาเข้าด้วยกัน มานำเสนอผ่านการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบและสาขาต่าง ๆ ในงานมหกรรมศิลปะเบียนาเล่ 2025 ครั้งนี้

unaru

เมืองบูคารานี้มีคุณค่ามากและลึกซึ้ง แต่ก็มีปัญหาการถูกทำลายหลายครั้งและเสริมสร้างใหม่มาตลอด ตั้งแต่อดีต การอนุรักษ์เมืองให้คงไว้ทางคุณค่าและศักดิ์ศรีของการเป็นมรดกโลกนั้นเป็นงานยาก และท้าทายอย่างยิ่ง แต่ถ้าหากนักเดินทางจะโฉบไปเที่ยวชมอย่างรีบร้อน หรือเพียงแวะผ่านไปเที่ยว อย่างฉาบฉวย ก็อาจจะพลาดความมีสุนทรีย์ และคุณค่าสำคัญหลายด้าน คงจะอาจเข้าถึงความละเอียด ซับซ้อนและความมั่งคั่งจากวัฒนธรรมที่สั่งสมยาวนานในประวัติศาสตร์ ตลอดจนประสบการณ์ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามทวีปข้ามวัฒนธรรมของผู้คนนับพันปี เขตประวัติศาสตร์ของเมืองบูคารานี้ เป็นเหมือนภาพสะท้อนให้เห็นเมืองอิสลามคลาสสิกในยุคกลางของอนุภูมิภาคเอเชียกลางที่หลงเหลืออยู่ แห่งเดียวอย่างสมบูรณ์ ซึ่งมีประจักษ์พยาน เช่น อาคารสถาปัตยกรรมหลายรูปแบบ และที่เนื้อเมืองเดิม ที่อนุรักษ์ไว้อย่างดีที่ต้องใช้เวลาเดินชมแบบพิถีพิถัน

เมืองบูคารายังเป็นศูนย์กลางมรดกดนตรีพื้นบ้านโบราณที่สนุกสนานเร้าใจ มีชีวิตชีวา ซึ่งผู้คนในปัจจุบันยังใช้ ดนตรีประเภทนี้แสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ ทุกระดับ ดนตรีดังกล่าวก็ได้รับการประกาศเป็นตัวแทน มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโกด้วย

ยิ่งกว่านั้น บูคารายังมีมรดกโดดเด่นในด้านการงานช่างฝีมือและหัตถกรรมหลายสาขาที่ลือชื่อ ซึ่งยังสืบทอดมา จนถึงปัจจุบันอย่างมีชีวิตชีวา ทำให้บูคาราได้รับประกาศเป็นเมืองสร้างสรรค์สร้างสรรค์ในเครือข่ายของยูเนสโก ในด้านนี้ด้วย

การเดินทางไปเยี่ยมชมเมืองบูคารา จึงควรมีเวลาอยู่ให้นานสักหน่อย เช่น สักสามวัน เพื่อซึมซับบรรยากาศ ด้านต่าง ๆ และเพื่อจะได้สามารถชื่นชมเมืองและศิลปวัฒนธรรมของเมืองได้อย่างละเอียดและดื่มด่ำพอสมควร แต่พวกเราไม่มีทางเลือก เพราะภารกิจหลักของเราคือการประชุม มีช่วงพักให้เที่ยวในวันอาทิตย์เพียงวันเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ การไปเยือนบูคาราเพียงวันเดียวก็ดีกว่าไม่ได้ไปเลย ซึ่งการนำชมเมืองโดยวัฒนธรรมจังหวัดบูคารานั้น ก็มีประสิทธิภาพและได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่ามาก ช่วยทำให้พวกเรามองเห็นทั้งเมือง ทั้งในภาพกว้างและ ในภาพเล็กที่เจาะเฉพาะตัวอย่างอนุสรณ์สถานสำคัญด้านต่าง ๆ ได้อย่างเป็นที่น่าสนใจและในด้านการสร้างสรรค์ ด้านศิลปวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของรากเหง้าดั้งเดิมที่ยังรักษาไว้ไม่สูญหายจากแผ่นดิน ผู้เขียนจึงขอ ถู้ออกาสแสดงความขอบคุณมายังหัวหน้าวัฒนธรรมที่สมารถจัดสรรทั้งหมดจนที่หัวหน้าวัฒนธรรมประจำจังหวัดบูคารา ผู้ขับรถมารับที่สถานีรถไฟและเดินนำชมตลอดวันก่อนที่จะขับรถไปส่งเราขึ้นรถไฟกลับ

บุคคลที่เห็นดีเห็นงามกับเรามาก คือสุภาพสตรีชื่อ “มาตินา” เธอมีอาชีพครูสอนภาษาอังกฤษและ ได้มาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ในการจัดประชุมสมัยสามัญของยูเนสโก ครั้งที่ 43 ที่นครสมารชัมชัต โดยทำหน้าที่ประสานงานประจำคณะไทยในการเดินทางไปบูคาราของพวกเราซึ่งตัดสินใจกะทันหัน เพราะมียุ่งกับเนื้อหาและวาระการประชุม แต่คุณมาตินาก็รับหน้าที่ประสานงานทุกจุด เธอมารับพวกเรา ออกจากโรงแรมในเช้าตรู่วันอาทิตย์พาเราไปขึ้นรถไฟ ซึ่งเธอได้จองตั๋วให้ล่วงหน้า และร่วมเดินทาง ไปกับพวกเราด้วยตลอดวัน จนกลับมาถึงสมารชัมชัตด้วยกัน

วารสาร

ความร่วมมือ กับต่างประเทศ

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ

THE BULLETIN ON INTERNATIONAL COOPERATION OF THE MINISTRY OF EDUCATION

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการด้านต่างประเทศที่สำคัญ สำหรับใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานการศึกษาและการวิจัยของหน่วยงานสถานศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ
3. เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มีสนใจ สามารถติดตามความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าในงานด้านต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ
4. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงวิชาการเกี่ยวกับความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ ในอันที่จะนำมา ซึ่งการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศในอนาคตให้มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากขึ้น
5. เพื่อเป็นแหล่งรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับใช้ในการสืบค้นอ้างอิงและเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

กำหนดออก

วารสารราย 3 เดือน ปีละ 4 ฉบับ

ที่ปรึกษา

สุเทพ แก่งสันเทียะ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
วีระ แข็งกสิการ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)

บรรณาธิการอำนวยการ

จิตรลดา จันทร์แหยม
ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

บรรณาธิการบริหาร

กฤษมา นวพันธ์พิมล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ธัญชิต ผดุงศุกุโลย
พิมพ์ชนา ดารารวัช

ออกแบบ

พิมพ์ชนา ดารารวัช

และจัดทำรูปเล่ม

สุขฤทัย แจ่มเที่ยงตรง

เผยแพร่เว็บไซต์

สุเมธ อรรถพันธ์พจน์

ผู้แปล

พิศवास ปทุมุตตรังษี
นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
จงจิต อนันต์คูศรี
เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

ผู้ตรวจแก้ไขงานแปล

พิศवास ปทุมุตตรังษี

สำนักงาน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ถนนราชดำเนินนอก ดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0 2628 5646 ต่อ 122-124 โทรสาร. 0 2281 0953

www.bic.moe.go.th

หมายเหตุ บุคคลหรือองค์กรใดต้องการนำข้อเขียน บทความหรือภาพถ่าย ที่อยู่ในวารสารฉบับนี้ไปตีพิมพ์หรือประโยชน์ ในสิ่งตีพิมพ์อื่น หรือเผยแพร่ทางเว็บไซต์ ขอความกรุณาแจ้งสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการทราบ เป็นการล่วงหน้าและขอให้ระบุชื่อผู้เขียนหรือชื่อวารสารในการอ้างอิงด้วย

unesco

AI กับภาพอนาคตของการศึกษา:

ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทิศทางใหม่ของโลกการเรียนรู้

